

ANTONIO ZAVALA

**ESAERA ZAARREN
BILDUMA BERRIA (II)**

ANTONIO ZAVALA

AUSPOA LIBURUTEGIA

185

Auspoa Liburutegia
EDITORIAL AUSPOA

Plaza Santa María, 2 – Tolosa, Gipuzkoa
Tfno.: (943) 67 12 82

ANTONIO ZAVALA

**ESAERA ZAARREN
BILDUMA BERRIA**

II

(I - Z)

AUSPOA LIBURUTEGUIA

1985

© Auspoa Liburutegia (Tolosa-Guipuzkoa)
Fotokonposatzalle: Lente-Estella
Inprimatzalle: Gráficas Lizarra, S.L., Estella (Navarra)
ISBN: 84-7158-131-0 (Tomo II)
ISBN: 84-7158-129-9 (Obra completa)
Depósito Legal: NA.: 1.409-1985

I

1.462. Jaboi asko miñin eta ezpanak zikin.¹⁰⁵

1.463. «Jagi, jagi, euskotarra» asko; ta, komeni danean, Maria Ollasko.¹⁰⁵

1.464. Jai-eguna lanerako? Galtza zarrak betirako.¹⁸⁹

1.465. Jai-egun da lanera? Alea jalgi ta lastoa baera.¹⁸⁹

1.466. Jai eguneko lanak ez du iñor aberastu.⁷⁰

1.467. Jaieko lanak irabazirik ez.¹²

1.468. Jainkoa ari da beti eskaler egiten.

Agure zahar bati galdetu nion zer esan nahi zuen, eta «Goien daudenak jaisteko eta beherekoak jasotzeko» erantzun zidan.¹⁸⁵

1.469. Jainkoa betikoa!

Ontziren bat puskatutakoan esan oi duguna.¹²³

1.470. Jainkoak ardi ile-motzari aizea izartzen.¹⁴²

1.471. Jainkoak egin eta eurak elkarrekin.⁹

1.472. Jainkoak emango al digu otzik aibat estalki.⁵²

1.473. Jainkoak estutzen badaki, baña ez itotzen.⁷⁶

1.474. Jainkoak ez badu nahi, sainduak ahal guti.¹⁴⁸

1.475. Jainkoa langilearen laguntzaile, ez arrunt ordaintzaile.¹⁴²

1.476. Jainkoa langile hun, bainan galdatzen lagun.¹³⁷

1.477. Jainkoaren beldur ez denaren beldurtzeko da.¹⁴⁶

1.478. Jainkoaren gogoia, munduaren miraila.¹⁵⁴

1.479. Jainkoari erreguz, bearrari malluz.⁷

1.480. Jainkoaz oroit ez denak aise ahanzen eginbidea.¹⁴⁷

1.481. Jakitatea bat da, zuzentasuna lehen.¹³⁸

1.482. Jakitatearen miseria: ikasi dugu gerlaren egiten, bainan ez bakearen.¹⁴²

1.483. Jakitatetik jende prestuak ona ateratzen du; jakitatetik gaiztoak gaiztakeria.¹⁴⁷

1.484. Jakiteko artzen, ikas zazu ematen.²

1.485. Jakituna sarritan ixilik, ez jakiña ixildu eziñik.¹⁸⁹

1.486. Jalea ta jangura, ezkontzeko geratu ziran doterik ez ta.¹⁰⁵

1.487. Janak on egin deigula, edanak gaitzik ez, eta maiean zer esan paltik ez.¹²¹

1.488. Jana'ko zokoan lano, bier denbora sano.

*Yana'ko zokoa Auza'ko mendian dago, Erratzu'tik urbil. Yana deitzen diote mendi-zoko horri.*⁸⁹

1.489. Janari txarrak ontzeko, ez da gosea bezelakorik.¹⁷²

1.490. Jan bear badek, lan egin bearko dek.²⁰¹

1.491. Jan da jateko.¹⁰⁵

1.492. Jan da lan.²²

1.493. Jan eta otz, mirikuak eztatoz.

*Jan ondoren soña apur bat otz nabaitzia, osasun-agiria dala jakiñazoten digu esakun orrek.*¹⁸⁴

Antzeko: Oihenart 258, Azkue 184.

1.494. Jan gabeak hiltzen, eta janegiak ere.¹⁴⁶

1.495. Jan gabeko gizenik ez; baiña jandako plakoa bai.³⁹

1.496. Jan lodi, bizitzeko guri.⁹

1.497. Iarekin lastorik ez.

*Ozta-ozta ibilli arren, iritxi eziña adierazteko.*⁵²

1.498. Jarraik zaite ongiari, Jainkoak emanen sari.¹²⁸

1.499. Jaso ta jazo, artajorran ezagutu ei ziran.¹⁰⁵

1.500. Jasotzen duenak, arkitzen du.²⁰¹

1.501. Jateak gosea zirikatzen, goseak jaten laguntzen.¹³⁸

1.502. Jateko txarrentzako, gosea lakorik ez.¹⁰⁵

Antzeko: «Zahar hitz, zuhur hitz», 380 orri-aldean.

1.503. Jaunak bakarrik daki zer daiken geroa.¹²⁰

1.504. Jaunen jaunak agertzen gutien us-tean.¹⁵⁵

1.505. Jaungoikoak berri on bana dezala.⁹

1.506. Jaungoikoak bost beatzak desberdiñak egin zituen.¹

1.507. Jaungoikoak egin eta aizeak pillotu.

Otxandio'n entzuna.

*Erderazko Dios los cría y ellos se juntan.*⁹⁶

1.508. Jaungoikoak emoten dau beti otzik
aifñ jantzi.¹³

1.509. Jaungoikoak ez dizkik argizarizko
begiak.¹

1.510. «Jaungoiko!» asko negarretan; eta
zer dirua dagonetan?¹⁰⁵

1.511. Jauregi asko paperetan eta Etxeza-
rreta apelliduan.¹⁰⁵

1.512. Jauregiko andiputzkeria baiño,
etxolako pake apala obe.¹²³

1.513. Jausi ta jaso ezin, janik be iruntsi
ezin, nire urteak kontatu leiz juan zirane-
kin.¹⁰⁵

1.514. Ihaute ixtilkor, Bazko urikor,
moltsa betekor.¹³⁰

1.515. Ihaute-kari, irriak erreberri.¹³⁵

1.516. Jauzkorra ei da gizona, ta emaztea
zirikorra.¹⁰⁵

1.517. I az ixateko atxur kirtena.

*Gangarkerijak edo bide-gabekerijak esaten
dauzanari esaten yako.*¹⁷⁹

1.518. Ibai naasia, arrantzaleen irabazia.⁷⁶

1.519. I beti txoriak bezela: puntarik-
-punta.⁵²

Aldakorra ta aitzindaria adierazteko.

1.520. Ibil hadi erreposki, bainan urrunerat behatuz.¹⁵²

1.521. Ibili pozean, ta biurtu utsean.²⁰¹

1.522. Idek begi bat saltzeko, biga erosteko.¹⁵²

Antzeko: Oihenart 74.

1.523. Idiak bearrean, gurdiak orro.⁷

1.524. Idia lamaikuan eta lamaikorik ez.

*Gauzia merke erosteko eretija ixan arren, dirurik ezpada, ezin erosi daitekela dirausku.*¹⁷⁹

1.525. Idia sudur-mintzetatik, gizona itzetatik.⁹⁵

1.526. Idi baten saria ez baduzu, eros aratxea.¹⁴⁴

1.527. Idi ezkerak aizea ikusten; baiña nolakoa dan iñori ez esaten.⁵²

1.528. Idi txikiak adar aundi; gizon txikiak marru aundi.⁵²

1.529. Idi zurixak saldu eta artua ekarri.

*Leandro Arrolak ematen zuen esaera.*¹⁷⁴

1.530. Idortearen ondotik uria ere atsegin-garri.¹⁴⁶

1.531. Jendea ixilik, oriotarrak atzetik.

*Estropada-egunetako esaera.*⁵²

1.532. Jendeak jendea balio du.¹⁸⁵

- 1.533. Jendearen larrupean hainitz alimale.¹⁴²
- 1.534. Jende berria, lege berria.⁵⁴
- 1.535. Jende herabeak ogi mokor mutzi-
tuak, ahalge gabeak aldiz eper erreak.¹¹⁷
- 1.536. Jendetasunik gabeko jakintsuna,
otso izigarri.¹³⁹
- 1.537. Jende xaharrak ez ditu bere kopeta-
ko ximurak ikusten.¹⁵⁴
- 1.538. Jenioa mudatzen du aitzurak eta
palak.⁹
- 1.539. I ez aiz legorrean galduko.¹²
- 1.540. Igande goizeko euriak aste osoa
illuntzen du.⁶⁴
- 1.541. Igandeko mozkorra, asteleneko opo-
rra.¹⁶
- 1.542. Igaroa igaro.²⁰¹
- 1.543. Igela hasarreturik ere, ur-maleari ez
zaio inporta.¹⁵³
- 1.544. Igerika hasi urteari laborariak
beltzuri.¹³³
- 1.545. Iges dabillena, batzutan gaizkille da-
lako; bestetan, gaizkilleen iges.¹²³
- 1.546. Igesi dijoana bero, joanak itzulera
gero.¹⁸⁹

1.547. Iguzkia beherago, itzalak luzeago.¹⁴⁴

1.548. Iguzkiak erretzen badu urtarrila, zoazi eske-zakuaren bila.¹³¹

1.549. Iguzkiak urina guritzen eta buztina gogortzen.¹⁴⁶

1.550. Iguzki sistakoak barna zaurtzen jendeak.¹⁴³

1.551. Iguzkitsu Bitxintxo, uda ere gero txintxo.¹³⁵

1.552. Iguzkiz beterik ere, apirila marrantemaile.¹³³

1.553. Ijitoak bere semeari: Erne begiak, listo atzaparrak.⁶³

1.554. Jinkoa deitzen dugu bear ordutan; deabruba bertzetan.⁹

1.555. Jinkoak begira maiatzeko errautsetik eta agorrilako lohitik.¹¹³

1.556. Jinkoak in ta milikatzekoa.

Erraten zaio aurrari ere, hau arras ezkibela, beldurti, negarti eta izikorra delarik. Jainkoak egin du aurra, bainan ez duela milikatu, beiak bere umea milikatzen duen bezala. «Jinkoak in ta milikatzekoa», aur gaixoa beti izitua.⁸⁹

1.557. Ihintz-urte, ogi-urte.¹³⁰

1.558. Jirauleta dabil txapela, barrua be ez da egongo epela.¹⁰⁵

1.559. Ika-mika luzeak ondorio latzak beti.¹²³

1.560. Ikas ezazu ematen; ez aztu, ordea, zeurea zaintzen.¹²³

1.561. Ikasteko biderik segurena erakastea.¹⁴⁸

1.562. Ik bildu, nik zabaldu; utsean ez diagu denborik galdu.¹⁸⁹

1.563. Ik esateko, ez dek aundia ori.¹²

1.564. Ikuak jan eta kaka egin.¹⁰⁵

1.565. Ikusiko du, bere poltxikotik lapi-koari gatza ematen asten danean.

*Ezkondu ta bere kontura jartzen danean, alegia.*⁵⁴

1.566. Ikusi-makusika ikusten eta igar-ten.¹⁰⁵

1.567. Ikusi nai ez duana, beti aurrean.⁶⁴

1.568. Ikusi ta gero, urruxa.¹²

1.569. Ikusiz aiseago ikasten.¹⁴⁸

1.570. Ikusliarrak behar du jakin etortzen, baina ere partitzen.¹⁶⁶

1.571. Illak anak otzak.⁹

1.572. Hilak lasterka doazi.¹¹⁶

1.573. Illargia, ijitoen eguzkia.⁵⁴

1.574. Ilargi berriz ez pika, otoi, belarrik.¹³³

1.575. Ilargi betean ezpada uzta ontua, akabo etxea, huna miseria!¹³⁷

1.576. Ilargi koronatu, euri-ekarle.¹⁵³

1.577. Illargitako argia, putzua.⁹

1.578. Illari far, biziari negar.⁹

1.579. Illa zulora, bizia maiera.⁹

1.580. Il bearrak, illeak zutitzen ditu.⁹

1.581. Hilbeltzak iten badau hiltxuri, ardiek haziko dau axuri; Hilbeltzan iten badau hilbeltz, ez ardi eta ez axuri.

*Urdiain aldetik. Negua bere garaian etortzea nahi zuketzen, noski.*¹⁷⁴

Antzeko: Inza 50.

1.582. Ilbeltzeko otzak, leizera daramatz artzak.¹⁸⁹

1.583. Il da gero danak onak.⁵⁴

1.584. Il da gero, oillo-salda.²³

Antzeko: Inza 750.

1.585. Ildakoan danak ontzen dira.⁸¹

1.586. Ildakoari iru burla egiten zaizkio: entzuten ez eta kantatu; ikusten ez eta argia piztu; jaten ez eta ogia jarri.⁵²

1.587. Ildakoari obia ta biziari ogia.⁵²

1.588. Illea luze, zentzua labur.¹⁸⁹

1.589. Illea zuritzea ohea da, burua bai-
ño.⁶⁴

1.590. Illeen ogei ta zazpia nolakoa, urren-
go illea alakoa.

*Egoaldi denboalez, Azkarate, 1966.*¹⁷¹

1.591. Ille eske joanik, etorri muskildurik.
*Ir por lana y volver trasquilado.*¹⁴

1.592. Hilek manatzen, biziek segitzen.¹⁴⁰

1.593. Hilek utzi ontasuna ez beza nehork
erdaina.¹³⁵

1.594. Ile luzeak ez du adimendua luza-
tzen, ez eta ile laburrak laburtzen.¹⁴⁷

1.595. Hilan ilabetea, oroitzapenez be-
tea.¹³²

1.596. Ile pollitek eta begi ederrek ez dute
eltzea irakitarazten.¹⁵⁵

1.597. Illeta jotzen kanpaiak be mutu
laga.¹⁰⁵

1.598. Il gabe, eztago santu egiterik.⁹

1.599. Hil onak ur on!

*Norbait hiltzean euri onak egiten baditu,
seinale ona dela adierazten du. Mezkirizko
Perpetua Saraguetari hartua.*¹⁹⁵

1.600. Il ontan (Urrilla) iñusturia (trumoia)

jotzen duenean, uzta (kosetxa) ona ta ederra izaten da.¹⁹⁴

1.601. Hiltzea eta ezkontzea, bakoitzak bere.¹⁹⁵

1.602. Iltzeak ez beste guziak erremedioa badute.³¹

1.603. Iltzean ondutzen da persona.⁹

1.604. Iltzeari, sartuko bada, buruan eman bear zaio.⁵¹

1.605. Iltzen danak, akabatzen ditu emengo lanak.⁹

1.606. Illunpetan aztamuka ibiltzeak, inguru danak oztopo.¹²³

1.607. Inbiria partitu zanean, zakuaren muturrean ziñan.⁵⁴

Antzeko: Ormazabal 33.

1.608. Inbiri utsa, txakurraren putza.⁶⁴

1.609. Indarrari nausi da lausengu ezta.¹²⁰

1.610. Iñoren ardurea pago-adarrean.¹⁸

1.611. Iñoren maian aragi ta arrai baño, norberenean arbiak obe.²⁰¹

1.612. Iñoren olloak gureak baño arrautz geiago.²⁰¹

1.613. Iñoren zer esangoak, lotzen dizkigu zankoak.¹⁸⁹

1.614. Iñor ez dan etxean, su makurra gela-
latzean.¹⁸⁹

1.615. Iñori etzaio galdetu bear zenbat irabazten dun, zenbat sobratzen dun baizik.³⁹

1.616. Iñork eztaki norengana bear litekean.⁹

1.617. Intxaur arbolak ez du lagunik nai.
*Gosea dala.*³⁹

1.618. Intxaurra duenak jateko, izango arria austeko.¹⁸⁹

Antzeko: Oihenart 279, Michel 33.

1.619. Intzaren gaineko hegoia, euria egiteko pregoia.

*Aztiria aldetik.*¹⁷⁴

1.620. Iñuxente potente, azak jan eta atzian brast.¹⁰⁵

1.621. Iñuzente potente, bixar San Bizente.¹⁰⁵

1.622. Iñuxente potente, txakurrak buztana tente.¹⁰⁵

1.623. Joan adi perretxikutara!

*Norberan gogokua eztan edo bidezkoa eztan gauza bat esaten dabenari esan oi jako ori.*¹⁸⁰

1.624. Joan da etorri, kapela gorri.⁴

Norbaitek alper biajea egindakoan esan oi da.

- 1.625. Joan doana, urriñera doa.⁹¹
- 1.626. Joan-etorrian dabillanak bide egiten du.¹²³
- 1.627. Jo illetia eta gorde billetia.¹⁷
- 1.628. Jokoa ezta errenta; ohea da olloa parrillan erreta.⁶
Antzeko: Azkue, 2535, 2537.
- 1.629. Joko eta edari, etxearen galgarri.¹⁵⁴
- 1.630. Joko guzia duk tranpa.⁹
- 1.631. Indarra ez da on, ongi erabilia ez deno.¹³⁸
- 1.632. Infrentzua askotan alde baina karioago.¹⁴⁶
- 1.633. Jokolariaren lasterra, gora ta bera: goratzea, erdi erdiraño; beratzea, ondoragiño.¹⁸⁴
- 1.634. Jokorako atea, esperantzaz beteak.⁹
- 1.635. Jokuan norbait irabazle, geienak galtzaille.¹⁸⁹
- 1.636. Joku bezperan erronka, biaramonean errenka.¹⁸⁹
- 1.637. Jokurik onena, gutxien dabillena.¹⁸⁹
Antzeko: Oihenart, 270.
- 1.638. Joku-zale bazerate, laister eskean atez-ate.¹⁸⁹

1.639. Jolas-nekeak, ariñak; lan-nekeak, astunak.¹²³

1.640. Jondone Joaneko uria, ogien galgarrria.¹²⁹

Antzeko: Azkue 78.

San Juan eguna, Ekaina edo Garagarrillaren 24'ean.

1.641. Jondone Satordi, arno berriak ez gitzala ordi.¹³⁶

1.642. Jondoni Bitxintxo iguzkiak mahatsa kaldan aihen-adarrari goiti abiarazten.¹³⁷

1.643. Jondoni Joanes Batixta, pitz bedi su-farrasta.¹⁴⁰

1.644. Jondoni Joanez, artoa, gordazak oi-loa; Jondoni Petriz, aldiz, xerria!¹⁷⁷

1.645. Jondoni Joaniren euriak arnoa ttititzen eta ogirik ez emaiten.¹³⁷

1.646. Jondoni Jonitan, gaztainedek ez lukete busti behar xagu baten pixarekin ere.¹⁰⁷

Ikus: Inza, 1343, 1348.

1.647. Jondoni Laurendiz euria goxo.¹³⁷

Jondoni Laurendi edo San Lorenzo eguna: Abuztua 10.

1.648. Jondoni Martine eder, ogia bota lurrer.¹²⁹

Jondoni Martin edo San Martin eguna: Azaroa 11.

1.649. Jondoni Martinez iguzki, kasu gero otsailari.¹³⁰

1.650. Jondoni Mikale, hegoan hirur errege.¹³⁰

Jondoni Mikale edo San Migel eguna: Iraila 29.

1.651. Jorra bat, arbi bat; jorra bi, arbi bi; iru jorra, nai dan ainbat arbi.²²

Antzeko: Azkue, 2538.

1.652. Jorrailean negu, laborariak: gaixogu.¹³⁵

1.653. Jorratu ta izorratu, batera egiten ei eben baserrian.¹⁰⁵

1.654. Josi ebenak jo eben Kristo; jo ta joteko beti gure Txilibristo.¹⁰⁵

1.655. Jostatzea, oro har, enoagarriago da lana baino.¹⁴⁵

1.656. Jostuna txorua da.

Andoain.¹¹

1.657. Joxe Debalde, aspaldi hil zan; goseek eta egarriik hil omen zan.

Debalde ezertxo ere ez. Gabiria, G.¹⁹⁷

1.658. Joxe Motz kitarra, auntzen gaiñeko bizarra, zopa gutxi jan da gizon kaxkarra.¹²

1.659. Iparra, baltza danian baltz, gorri danian gorri, fiña izan da be, zakarra.¹⁰⁴

1.660. Iparra, baltza, fiña, nai gorria, beti iparra.¹⁰⁵

1.661. Iparra bebil eta mendeala bego; gabaz otz eta argi, ta egunez bero; ta egoa gero.¹⁷⁵

Garoak bear dituenak, alegia.

1.662. Iparra dagonean, jakea soiñean.¹⁰⁵

1.663. Ipurdi batez eserleku bi, eziñ litezke estali.⁹

1.664. Irabaziak anak arin ta berritxuak mingaña luze.¹⁹⁸

Azkue 1066 baiño osoago.

1.665. Irabazi ala, irauzi (gastatu).

*Gabiria, G.*¹⁹⁷

1.666. Irabazi-alean ipurditik pasa ta kito.⁵²

1.667. Irabazi zoruak, atze galdua.¹⁰⁵

1.668. Irabaztean gutxi, pentsua urri.⁹

1.669. Irabazten duenarentzat zerua, lotsagabeentzat mundua.⁷⁴

1.670. Ire auzoak ez dakien gaitza, ona dek.²⁰¹

1.671. Ire berdiñarekin ezkon adi, ta ondo izango aiz beti.²⁰¹

1.672. Ire kuperatia! Gaitz txiki ta lotura aundia.¹⁴

1.673. Iretzat nai ez dekena, ez besteari opa.²⁰¹

1.674. Iritxiko zaio kana atalburura.⁵²

1.675. Irriak barnea inarrosten dauku, gure onerako.¹⁴⁸

1.676. Irriskatu gaberik nork du deusik biltzen?¹²⁰

1.677. Irri-solas guti, irri-untzia zartaraziko daukunik.¹⁴⁶

1.678. Irriz hartu zorigaitza zorion bilakatzen da.¹⁵⁵

1679. Iru belarritara eldu ezkerok, ezta ixilpekorik.¹⁸⁴

1.680. Hirugarren laguna apez, ez mintza latinez.¹⁴⁶

1.681. Iru gauza munduan alperrik daudenak: egunez illargia, itxasoan euria ta gizonen zoken titiak.⁵⁴

1.682. Hiru gauzetarik behar du begiratu zuhur denak: emazteari segetuen fidatetik, leihorrez doakelarik itsasoz abiatzetik, egun guzia alfer egoitetik.¹⁶⁰

1.683. Iru lagun ezkerok, sekretoak kanpora.¹⁶⁹

1.684. Iru urtetan bildots; laugarrenean ardi zaar.⁶⁴

- 1.685. Ispillurik onena, etxekoandre obere-
na.⁹
- 1.686. Ito bear bada, ur aunditan.²⁵
- 1.687. Itotzen ari den garratoinak laket
luke bertze baten itotzen ikustea.¹⁵³
- 1.688. Itsasoak ez du adarrik.¹²⁰
- 1.689. Itsas ura pozoin jendentzat, osagarri
arraintentzat.¹⁵¹
- 1.690. Iturriko ur garbia, utsa delarik aun-
dia.¹⁸⁹
- 1.691. Iturrira maiz dabillen txarroa, autsi
egiten da.⁹
- 1.692. Iturrira maiz dabillen txarroa, ez
arritu puskatzea.¹⁷⁸
- 1.693. Itxas-egaleko aizea, ura bera duin
ezea.¹⁸⁹
- 1.694. Itxas gori, aizetsu; itxas zuri, aize
edo euri.¹⁰⁵
- 1.695. Itxas gori, aize ugari; itxas zuri, aize
edo euri.¹⁰⁴
- 1.696. Itxasoan ez dago jarrilekurik.¹⁰⁵
- 1.697. Itxasoko arraiñik onena, arrantzate-
ko dagoena.¹⁰⁴
- 1.698. Itxasoan ura ta zerua; ta konforme
ez dana, ondura.¹⁰⁵

- 1.699. Itxuak ikusgure, errenak ibilgure.¹⁸¹
- 1.700. Itxuraz bestekoa, zapoa saltalari.
*Uste gabeko ateraldiren bat entzutean esan oi da.*⁵²
- 1.701. Itza, biotzaren giltza.⁹
- 1.702. Itzainik hoberena batzutan uzkaile.¹⁴⁴
- 1.703. Hitza hitz; bertzenaz gizona hits.¹¹⁵
- 1.704. Itzak aizeak eramaten ditu.⁹
- 1.705. Itzak bideak egiten ditu.⁹
- 1.706. Itzalik gabeko zaldia nahi duena, oinez abia bedi.¹⁵⁹
- 1.707. Itz ederrak, aizeak eraman.¹⁰
- 1.708. Hitz emaiterat luzeena, hitzaren atxikitzaileena.¹⁵²
- 1.709. Hitz emana, gibelerat ezin eremana.¹³⁹
- 1.710. Itz eroa esan, berak arrapa nazan.⁶⁴
- 1.711. Itzetan eder, egiñetan lander.¹⁸⁹
- 1.712. Itzetik ortzera, belarri-ertzera.
*Naiz agiriko, naiz ezkutuko akatsen bat edo entzun nai ez duan zerbait maiz erantzutea adierazten du esaldi onek.*⁵²
- 1.713. Itzez gizonak aditzen dira.²⁰¹
- 1.714. Itz-ontzi, uts-ontzi.⁹

- 1.715. Itz txoroa, txal zoroa baiño lenago etortzen da.⁶
- 1.716. Juan Debalde goseak il zan.¹⁰
- 1.717. Juan eta jun, alkarregaz dantza lotun.¹⁰⁵
- 1.718. Juan tiruli, denak elgar iduri.¹⁸⁵
- 1.719. Judasen mandioan, tratalariak pilloan.¹⁸⁹
- 1.720. Julian, Julian, ardi bi tegian, beste bi larran, Julian beti parran.
*Bizkaia.*¹⁹⁷
- 1.721. Ixildu adi, zakurrak nazkatu baiño len.
*Beste guztiak nazkatu dituala adieratzen du.*⁵²
- 1.722. Ixil-eziñeko mingaiña, belarrietarako samiña.¹⁸⁹
- 1.723. Ixilik dagoenak, baietz esaten du.⁶⁴
- 1.724. Ixilik donak (dagoenak) beti kaxka, kaxka, kaxka!¹⁹⁸
- 1.725. Ixiltzeko pastillarik onenak, matalazurrekoak.¹⁰⁵
- 1.726. Ixo ta ixilik, a ze alperrik!¹⁰⁵
- 1.727. Izanaren itzala, izena.¹²⁸
- 1.728. Izan da izango, jan da jango, kanpaiak goiz eta eguerdian esan da esango.¹⁰⁵

1.729. Izango dik ipurdian zuloa.⁵²

1.730. Izan zaite diruduna, nehork ez dautzu erranen sorgina.¹⁴⁵

1.731. Izardituaren saria, eguneroko ogia.¹⁸⁹

1.732. Izarraitz hostotu ezkerro, artoa erein leike.

*Azpeitia aldetik.*¹⁷⁴

1.733. Izarrak hego aldera, haizea hegotik; izarrak ifarrera, ifarretik haizea.

*Nafarroako Astitzen. Gure zaharrentzat, izar-dantzariak (zeruak batetik bestera ihes doazen horiek) erakusten zuten zein haizek agindu zezakeen ondotik.*¹⁷⁴

1.734. Izarrak ertetzean, neskatxa etxean.³⁹

1.735. Izarrak usu-sarri daudenean, euria laster da.¹¹

Antzeko: Azkue, 1199.

1.736. Izarrekin hasi eta izarrekin aki.

*Hori zen gure zaharren legea (baso-lanean alegia), Erasungo aitona batek zioenez.*¹⁷⁴

1.737. Izena daraman guztia, bada.¹⁷⁷

1.738. Izenak aundi, izanak txiki.²⁰¹

1.739. Izenetik izanera gogoia zubi.¹³⁹

1.740. Izkiriant guziak eztira Parisen.¹¹⁴

1.741. Izotza beherapenean, uria hiru egunen epean.¹³⁰

1.742. Izotza gorapenean, aro fresko eder-
ra abian.¹³⁰

1.743. Izotzak martsuen zenbatien, maia-
tzien hainbestien.¹⁹⁶

1.744. Izotza, Santutxu'n jaio zan eta Bida-
ni'n bataiatu.⁷⁰

1.745. Izotz gaiñeko laiñoa, elurraren kei-
ñua.¹⁸⁹

1.746. Izuberak begiak larri, ausartak ere
antzera sarri.¹⁸⁹

1.747. Izurdarik jakintsuenak, legorrean.¹⁰⁵

K

1.748. Kahekaren buruak ez balu lumarik, burua bertze hegaztinek bezain ttipia luke xori horrek.¹⁵⁵

1.749. Kaiola deus ez xoria gabe.¹³⁷

1.750. Kaiola ederra, baña txoriak txarrak.
*Toki naiz etxe politean bizi arren, biztantiak ustel samarrak badira, orixe esaten da.*¹⁸³

1.751. Kaiola erosi ta txoria igesi.¹⁰⁵

1.752. Kaiola xoririk gabe ez da deus.¹⁵⁵

1.753. «Kaka banaiz» esanez, eta putza izan ez.¹⁶

1.754. Kakalardoa laietan, da astoa danboliña jotzen; aien bien erdian zorria parrez itotzen.¹²

1.755. Kako manko, berria pranko, ona bada etxerako, txarra bada kanporako.⁵⁸

1.756. Kakota kentzeko botikarik onena, egunsentiko terralaren gozamina.¹⁰⁵

Kakota: mozkorra.

1.757. Kaladan kaladan, pantxo bi.¹⁰⁵

1.758. Kalakak ez du xoririk biltzen.¹³⁷

1.759. Kalbarioko bidea, zerurako bidea.¹²⁹

Antzeko: Azkue 47.

1.760. Kalez kale Mari-Kontze, etxean li-xiba egiteke.¹⁰⁵

1.761. Kalixtro zaldiari kantuz aise nau-sitzen; lasterka hargatik ez zaio hurbiltzen.¹⁵⁴

1.762. Kana bi sare, ez dira sare-orri, sare-zati baiño.¹⁰⁵

1.763. Kandelario bero, elurra dator gero; Kandelario otz, negua joan da motz.²³

Beste batzuk, «...negua dator gero» esan oi dute.

Antzeko: Azkue, 1729.

1.764. Kandelario, elurra dario; San Blasek lagunduko dio.⁵³

Antzeko: Azkue 1730, Inza 288.

1.765. Kanderailu, sasoinaren berrigailu.¹³¹

1.766. Kanderario garbi, negua geldi.¹²⁷

1.767. Kanpaiak ordainduko du.

Batek zorra zorraren gainean egiten duan-ean, pagatzeko asmorik gabe. Bera ilda-koan, or konpon...²

1.768. Kanpaia nai ez duenak aditu, ez bere soka astindu.⁹

1.769. Kanpai txarrak, soñu txarra.⁹

1.770. Kanpoa irabazian dago ta egin dezagun beste trago bana.

*Tabernatik irtetzean, euria ari bada, esan oi da.*⁵⁴

1.771. Kanpoan dabilleniari kanpoak eman.³⁹

1.772. Kanpoan eder, etxe-kalte.¹⁷⁰

1.773. Kanpo eder, etxe kakatsu.⁵⁴

1.774. Kanpo ederra, etxean bela.¹⁷⁰

1.775. Kanpotik etorriak bialduko zaitu etxetik.¹⁰

1.776. Kantua bihotz-altxatzale.¹⁴¹

1.777. Kantua, osagarriaren seinale.¹³⁸

1.778. Kanturik ederrena ere ez da hiru aldiz emaiten.¹⁴⁶

1.779. Kapak kanpotik, arnoak barnetik berotzen.¹⁴²

1.780. Kardamuz beteta dago gure arasa; kardamu ta sitsak badauke gurean arnasa.¹⁰⁵

1.781. Kardua klabelinatzat hartu.¹⁹⁵

1.782. Karga jasotseko baño, kontue jasotzeko ohea egoten duk gaztetan umea.

*Intze, 1967.*¹⁷¹

1.783. Kargu bat hartu gabe izar-azu; bainan hartuz geroz belazki eramazu.¹⁵²

1.784. Karkaban katuak marrauka, nunbaiten aizeak orruka.¹⁰⁵

1.785. Karkabu onez egindakua, ez da gaizto artzekua.¹⁰⁵

Karkabu: intentzio, borondate.

1.786. Karnabal ondorenean, beti Garizuma.³⁹

1.787. Karrika, arrika ta makilka.⁶⁴

Karrika, Oiartzun'go ballara bat da.

1.788. Kartillu bat, zelogarri; asunberdi, konsolagarri; andik pasau ezkerro, larregi.⁴

1.789. Kartzelik illunena, griña txarrena.¹⁹⁸

1.790. Kasu martxo tzarrari, hego beltz edo uri.¹³⁰

1.791. Katakumeak uretan, amaren batek sortuko zitun ba egaletan.¹⁰⁵

1.792. Katallinek hiru hitzaldi egunean, biga bere kaltean.¹¹⁷

1.793. Katanarraren narrua eta katamixarrarena, arrez beteten dira denporak baiño lena.¹⁰⁵

1.794. Katalin, Katalin, auzoan ildako txerriak etxean koipe gutxi din.³⁹

1.795. Katua aurpegia garbitzen ari bada, euria laister.¹⁰⁹

1.796. Katua falta, saguak dantza.¹⁸⁹
Antzeko: Azkue, 511; Inza, 1769.

1.797. Katuak marrauka zerkaetan, gizonak andratan bazterren batean.¹⁰⁵

1.798. Katuak ere, illerik legunena bere erara eragiñez.⁵²

1.799. Katuak umeak karraxika bildu ta ixilik egin; emakumeak, berriz, batekoz bestera.¹²

1.800. Katuak ze eskuakin garbitzen dun bere muturra, alde artatik izaten da aizia.¹⁹⁸

1.801. Katua lo dagoenean, arratoiak dantzan.⁶⁴

1.802. Katu beltza itxian badu, suerte beltza.¹⁹⁸

1.803. Katu maukaria, ez dek eiztaria.⁹

1.804. Kazuelan koiperik ezpadu ere, mingañian izango du.

*Lasarte.*¹¹

1.805. Kea ederrenari, lehendabiziko euri tanta alperrenari.¹⁷⁴

1.806. Keia, keia mendira; olloak lastategira; azeritxua larrara; esne beroa samara.⁵

Antzekoa: Azkue 830.

1.807. Ken udatiarrari bere diru pozia, bairan ez berriz jiteko gutizia.¹³⁵

1.808. Kexu denari oro nardagarri.¹⁴⁷

1.809. Kilkirra udaran kantari, neguan otzak dardari.¹⁸⁹

1.810. Kirkillak mendian eta andren sabelian.¹⁰⁵

1.811. Kitarrea jo eutsan Peruk andreari, ta umea ekarri.¹⁰⁵

1.812. Kito, auntza larrean ito.⁵²

1.813. Kitu, kitu, *en paz en paz*, inpernu-ko Barrabas.¹⁰⁵

1.814. Kobrua emoteko iñor ez; zorrak geituko dira errez.¹⁰⁵

1.815. Kofradiakoa ez danak, ez beza kandelarik jaso.⁹

1.816. Koiñatak, zeruan ere alkarri ipurdia emanda.³⁹

1.817. Kokoroxka hauzoko oiloa entzun eta uste dugu bi arraultze egin dituela; berdin ostiko bat du oilo horrek hartua.⁴³

1.818. Kolkotik eroria magalean geratzen da.⁷⁰

1.819. Komediak, Mari, Mungien: zazpi atso zortzi gurdien.²¹

1.820. Konfiantza ez behin baizik galtzen.

Basarmotuan ura, sua eta konfiantza galdu omen ziren. Beldurra sartu zitzaien, eta galtzen baziren zer gertako zen zioten elkarri. «Keatik aurkituko naute ni», esan zuen suak. «Ihiatik (junco) bilatuko naute ni», esan zuen urak. «Zorionekoak zuek; behin galtzen banaiz, ez naute berriz aurkituko», erantzun zuen konfiantzak.¹⁸⁵

1.821. Konfiantzak galtzen du gizona.³¹

1.822. Konpasa galdata, etxea ezin billatuta.¹⁰⁵

1.823. Konpesatzera, txekorra saltzera.³⁹

1.824. Konseju onak besterentzat, eta mokadu onak beretzat.⁹

1.825. Kontrario samurrik ez da.³⁹

1.826. Kontuak garbi eta adiskide zar.²⁰¹

1.827. Kontzientzia baten eroslea, berearen saltzale.¹⁵³

1.828. Korda ez eros, aratxea eskuratu gabe.¹⁶⁶

1.829. Kordeliñak ondo batu ta trezak enkarnatzen, gu lakorik ez egoan sasoi baten.¹⁰⁵

1.830. Korkotxa zalako Peru Narru, danak deitzen eutsen kakanarru.¹⁰⁵

1.831. Korpus eguneko iek, uiek eraman.
*Ormaiztegi.*¹¹

1.832. Kostauan jarri orduko kaka-larri, orrelako gizonak ez dau irabaziko sarri.¹⁰⁵

1.833. Kostauan ikusi orduko, Manu zemaika estropadarako.¹⁰⁵

1.834. Kozkalari txarra da zakur zangariya.²⁰⁵

1.835. Kriselua mokotik.¹⁴

1.836. Kriselu ondoan linairik ez, atorra berrikik ez.⁹

1.837. Kukua, Ama Birjiña Martxokoaren egunean Erroma'ko zubian, eta andik ama-bost egunerako mundu guztian.⁸²

1.838. Kukua etorri, gosea etorri. Kukua mututu, gosea bukatu.¹⁸⁹

Antzeko: Azkue 515, Inza 55, 172.

1.839. Kukuak, Ama Birjiña martxokoz kuku, ta San Pedroz mutu.¹²

1.840. Kukuak bere izena kantatzen.¹⁴²

1.841. Kukuak kantatzean, euri ta eguzki.

*Nafarroako Saldiasen.*¹⁷⁴

1.842. Kukuak txantxangorria iñude; eguterak masil bat aiñube.¹⁸⁹

1.843. Kukuaren lau illabetek, otzak eta gosek.⁹²

1.844. Kukuaren otsa, zaarraren arnas berritzea.⁶⁴

1.845. Kukua, San Juanetan kuku, San Pedrotan mutu.³⁹

1.846. Kukua, udaberriko soldadua; txan-txangorria, neguko soldadua.²³

1.847. Kukuka ikusten gendun Matxinplaka, gu eskola igesi, kurrika.¹⁰⁵

1.848. Kuku, kuku, emazte batzuek mila matrikulu.¹⁵⁴

1.849. Kuku miku, txoriak umeak sasian ditu.¹²

1.850. Kukusoak ez dira gerrena eskuan lasterkatzen.¹⁵³

1.851. Kulpa dun, lotsa dun.⁹

1.852. Kukun prakak jaten genduzan ume-tan, kukun kantuak naiago praketan dirua egoanetan.¹⁰⁵

1.853. Kukurruku asko ta ez oillo ta ez ezer gelditu.¹²³

1.854. Kupela zarrak, usai txarrak.⁹

1.855. Kurutze sainduan ereiten ez duenak, bihi baten orde hiru eman beharko.¹³⁷

L

1.856. Labea eta xaharra ahotik berotzen dira.¹⁴⁶

Antzeko: Refranes y Sentencias, 1596.

1.857. Laborearen etsairik txarrena, bere klasekoa.

*Ugariegi dauden landareak ez dirala azitzen.*⁵²

1.858. Laguna lagunari beti iduria.¹²⁰

1.859. Lagun batek dirua eskatu al dizu? Ez eman, betiko aserretu nai ez badezu. Ematen ez badiozu, egun bateko aserrea.¹²

1.860. Lagun on asko ez dago gaizki; adiskide gutxi batzuk askoz obe.¹²³

1.861. Laidoari egiten ahal zaion ihardespenik gogorrena: ixiltzea.¹⁴⁸

1.862. Laido egitea baino laido jasaitea hobe.¹⁴⁸

1.863. Laiñuak Aizkorri aldera xoiazak eta eurixa ein bixok.

*Arantzazu aldeko esaera.*¹⁷⁴

1.864. Laister dizkik zakurrak zaunkaz.
*Sasoira datorren neskatillagatik esan oi da.*⁵²

1.865. Laister egingo dik trikuak otsoari egin ziona: txoko bat eskatu ta gero dana artu.⁵²

1.866. Lana da bizi-biderik garbiena.¹⁴⁸

1.867. Lana da gure adixkiderik onena.¹⁵⁹

1.868. Lana egiten duana, beste ezertarako balio ez duana.⁵⁴

1.869. Lana ez alferraindako egiten.¹⁹⁶

1.870. Lanak hazten, lanak higatzen.¹³⁹

1.871. Lana munduko ilunbean, saria zeruko argian.¹³⁹

1.872. Lana oso zarra da; orregatik ez du iñork engañatzen.⁵²

1.873. Lanaren ihes joan Ameriketara, eta nik baino lehen han lana.¹⁸⁵

1.874. Lanari aurrea artu bear zaio, gailendu ez dedin.⁵³

1.875. Lana, saria aña.²⁰¹

1.876. Lana, zenbat artu, ainbeste izaten da.³⁰

1.877. Lanbroa, eroa busti zoonan, baino zintzook ere bustitzen ditu.

*Aztiria aldetik.*¹⁷⁴

Erderaz calabobos ere esaten baitzaio.

1.878. Lanerakoan atzetik beti; jaterakoan aurretik.

*Aztiria, G.*¹⁹⁷

1.879. Lan erdi bururatua, erdi egina.¹⁵⁵

1.880. Lanerunzkoan baria lez; etxerunzkoan balia lez.¹⁸⁹

1.881. Langile ona izana gatik, Jainkoak nahi du laguntzailea.¹¹⁷

1.882. Langille txarrak, atxur onik ez.²²

1.883. Langille txarra kaka-larria sarri; urrutira joan eta nekez etorri.

*Baso-mutillen arteko esaera.*⁵²

1.884. Langille txarrak, kaka luze.²²

1.885. Langille txarra lanean, besterik ari ez danean.¹⁶

1.886. Langille txarrarentzat erreminta onik ez.⁶⁴

Antzeko: Azkue 2609.

1.887. Langile zuzenari kukuak joiten.¹³⁸

1.888. Lan igesi auzora, an ere jatena ez dator aora.¹⁸⁹

1.889. Lanik ez baduk, eman hadi lekuko; aberats bahiz, jar hadi berme.¹⁴⁶

- 1.890. Lanik ez, janik ez.¹⁴⁸
- 1.891. Lan sobera, buruz gaindika.¹⁴⁴
- 1.892. Lan ta jan.⁹
- 1.893. Lapak jan bear dira Auts-egunean, Garizuma asteko antxiñakoen legean.¹⁰⁵
- 1.894. Lapatarako egunik jatorrena, Auts-eguna.¹⁰⁵
- 1.895. Lapiko bete morokil jan da be, gure Totolo jan da jateko.¹⁰⁵
- 1.896. Lapiko guztijetako burruntzali.
*Naste guztijetan sartzia atsegin yakon gixonagaitik esan oi da.*¹⁸⁰
- 1.897. Lapikorik aña estalki dauz orrek.
*Au, uarpen guztijetatik izpide edo arrazoiak urten nai ixaten daunagaitik esan oi da.*¹⁸¹
- 1.898. Lapikorik nai ez ta angula mangula, ori ez da gosea, ori da gula.¹⁰⁴
- 1.899. Lapurra baiño okerragoa da lapur-estalkia.⁵²
- 1.900. Lapurra beti maltzur.⁶⁴
- 1.901. Lapurra, etxekoa.
*Askotan etxekoa izan oi dala lapurra, etxeko berri berak baidaki ongien.*³⁹
- 1.902. Lapurrak an eta gantzeruak emen, danak beti ostuten.¹⁰⁵

1.903. Lapurra, lapur-bildur.

*Pertsona txar bat beste batek txarkeria egingo dion ustetan dagoenean erabiltzen da.*¹⁹⁰

1.904. Lapurra lapurrarekin ondo konpon-tzen da.³⁹

1.905. Lapurrik txarrena, etxekoa.⁵³

1.906. Larrak gitxia ekarten dau.⁹²

1.907. Larraren umia, masusta.

*Zelako gurasuak, alako umiak edo-ta zelako errija alako agindarijak eta abar esan nai dausku orrek.*¹⁷⁹

1.908. Larrazkeneko sukarra luze, ala ekartzen heriotze.¹³³

1.909. Larre motxean aziak bizimodua aterako du.³⁹

1.910. Larriago ta geldiago.¹⁴

1.911. Larrosa arantz gaberik ez.⁵³

1.912. Larrun'en gerrikua, ogei ta lau orduko eurikua, lengo zarren predikua.⁸⁴

1.913. Larunbat batetik bertzera harrigarririk gertatzen dira.¹⁵⁴

1.914. Laster egiteak, laster hats-hantzen.¹⁴⁶

1.915. Laster jausten dira guzurra ta erre-na.¹⁸

- 1.916. Lastoaren sua, ez da luzaroko sua.²⁰¹
- 1.917. Lastorik gabe garirik ez.⁵²
- 1.918. Lasto zama handiak dituena ez da garratoinik gabe.¹⁵³
- 1.919. Lau ardik lau buru, ta launa anka-
-urkulu.¹⁸⁹
- 1.920. Lau arrosak lau begi; katu zaarrak
bost begi.¹⁸⁹
- 1.921. Laudatzailea, laudorio-gose.¹³⁹
- 1.922. Launbeta, atso-meta.
*Lekarotz'en entzuna dut. Launbeta, larun-
bata da. Lekauztar guziak erraten dute.*⁸⁹
- 1.923. Launbetero atratzen iruzkie, Ama-
birgiñein lixue idortzeko.
*Ziga'n artua.*⁸⁸
- 1.924. Lazaro hotzak hil, eta Erramu urak
eraman.¹⁹⁶
- 1.925. Lazkau, ikusi eta nazkau; bertan
gelditu eta gustau.⁵⁸
- 1.926. Leenago zan ori Lukas; orain La-
kats.¹⁰⁵
- 1.927. Leen arro zana, emaztean esanetan
otsana.¹⁸⁹
- 1.928. Lehenengo umea Pilili, bigarrena
Margari, hirugarrena Sobrari.

*Gabiriko esaera, gurasoen maitasuna erdi-zalantzan ipiniz.*¹⁷⁴

1.929. Leen eta orain betiko leloa: on-egiñak orrenbeste, kalte egiñak ainbeste.¹²³

1.930. Leengo zaarren (Lengo zarraren) esaera guztiyak, denak egiyak.¹⁹⁸

1.931. Leengo zaarren esaerak, guziak gertaerak.⁶⁴

Antzeko: Azkue 1750.

1.932. Lehenik barka, bigarrenik marka, hirugarrenik urka.

*Nafarroa Beherea aldetik.*¹⁷⁴

1.933. Lehenik pratika, gero aldiz predika.¹⁴⁴

1.934. Leen negarrez, orain parrez, xagu xarrarekin ezkondu naiez.⁵⁸

1.935. Leen zena, gero zena, urtu ta beti pikea.

*Euskerazko «lengo lepotik burua»; eta erderazko «Genio y figura hasta la sepultura».*⁶³

1.936. Legeak armi-armo saren iduriko dire.¹¹⁴

1.937. Legea, oituratik dator.⁹

1.938. Legorraldian euri ta bustialdian eguzki, eskean beti.¹²³

1.939. Legorreko arrantzaleak, arraia gutxi saskian.¹²³

1.940. Legorteak jota igartu edo-ta ugoldeak astinduta ito, kito.¹²³

1.941. Lekurik geienetan bazegok zer egin.³⁹

1.942. Leloa, berri dan artean aita.²⁰¹

1.943. Leman zurra ez danak, zorra.¹⁰⁵

1.944. Lenengo andra da emazte, bigarrena señikide, irugarrena gaitz ta kalte.²⁰¹

1.945. Lehoina ez da etxe-xoriz asetzen.¹⁵²

1.946. Leorte aundia len, bustite aundia aurten.⁷

1.947. Lepoan jo ta kaixoka, zorrik ez da ordaintzen lepoka.¹⁰⁵

1.948. Lepoan sarna duenak buruakur (burumakur).²⁰²

1.949. Lepo ta besape jo ta jo eskuak, otza zer dan ez dakie legorrekuak.¹⁰⁵

1.950. Lexibia zar barri da one.¹³

1.951. Liburuak latiñez abadeak, txalopan dauka latiña mariñelak.¹⁰⁵

1.952. Liñoa zazpi aldiz lora, eta zazpi aldiz gora, eta gero azkorra.¹⁷⁷

1.953. Lixa bako arotzak, zerria motza.¹⁰⁵

1.954. Liztorra iragan den lekutik ulitxa ezin pasa.¹⁵⁵

1.955. Lo dagoenari edozeiñek pegatzen dio.¹⁶⁹

1.956. Logale geranean, edonun oe.¹⁸⁹

1.957. Lo, lo, lo ta lo, ta igarri barik musturra jo.¹⁰⁵

1.958. Lo okerra txarra izaten da.¹²³

1.959. Lo ondo egiten duna aberatsa da.⁷²

1.960. Lorarik ederrena, Maiatzeko antxobia.¹⁰⁵

1.961. Loreak arantzia, ta gozuak be mingotsa.¹⁵

1.962. Loreak asko, baiña beltzik bat ere ez.⁵³

1.963. Lore bortxatuak ez du usain onik.¹⁴⁶

1.964. Lore ederrenak ere igartu egiten dira; itsusitu ez-ezik, ezereztu.¹²³

1.965. Lorek saluna alegeratzen, zonbaitek haatik airea gaixtatzen.¹⁴⁸

1.966. Loro eta tantzak, merkeak urantzat.¹⁰⁵

1.967. Loteriarik onena, lana.⁹

1.968. Lotsagabientzat mundua, zintzoentzat zerua.¹⁶

Antzeko: Azkue, 2633.

1.969. Lotsa galdu ta dirua egin, orrelako diruak ez dauke zarata fiñik.¹⁰⁵

- 1.970. Lotsaren lotsaz xuxenbidea hartu.¹⁵⁸
- 1.971. Lotsatzea txarrena, bear ez den lekuan.⁶⁴
- 1.972. Lotsaz dabillenak, poltsa ona.¹⁰⁵
- 1.973. Lotsik ez eta bearrik ez.⁵²
- 1.974. Lukainka, luzeago ta obe.¹⁸⁹
- 1.975. Lumatu baiño len egatu nai.
*Gazterik arroxkatua adierazten du.*⁵²
- 1.976. Lur ontu gabea ereitea, diruaren ehortzea.¹⁴⁴
- 1.977. Lurra ez da mozkortzen.³⁷
- 1.978. Lurrak damaigu bizitzeko jana, lurrak azken baten atsedena.¹⁸⁹
- 1.979. Lurrak esan zion gizonari: Emaidak eta emango dit.¹⁷⁸
- 1.980. Lurra neguan pausatzen da, udaberrian atzartzeko.¹⁴⁵
- 1.981. Lurreko (beeko) suak, aurea berotu eta atzea oztu.⁶⁴
- 1.982. Lurretik heldu dena, lurrerat joa-ki.¹⁴⁸
- 1.983. Luzara, luzara, egia guziak argira.¹³⁵
- 1.984. Luze eta mea, itxasoko umea.⁶³

M

1.985. Mahain aberatsak miseria hurbil.¹⁴⁷

1.986. Mahastiak neurrian nahi du ur eta iguzki.¹⁴⁷

1.987. Maatsa, Aingeru Guardakoaren egu-
nean moztu.⁶⁴

1.988. Mahatsa delarik apirilean sortzen,
presta zazu dupa handia.¹³⁷

1.989. Madalena busti, busti, intzaur-gaz-
tena guti.¹³⁰

1.990. Madalena klaro, gaztaiña naro.²³

Antzeko: Inza 66, 461, 759.

1.991. Madalenak mantalari, eltzaurrak
ugari.¹²⁹

1.992. Madalenaz bero, hagatara gero.¹⁷⁴

Antzeko: Inza 66, 461, 759.

1.993. Madalenaz bero, zardaitara gero.

*Illaren ogei ta bigarrenez bero danian, gaz-
tain asko izango dala esan nai du.*¹⁹³

1.994. Madalenetan intxaurra betia, mats-
-aleak kolorea artubak eta garixa itxia.¹⁹³

1.995. Madari eldua axe gutxik erasten du
bera.¹³

1.996. Maian, lan edo jan.²¹

1.997. Maiatza astoen ilabetea, bai eta
bertze askorena.¹⁴³

1.998. Maiatza ez da asto-aro, baino bai
osto-aro.¹³⁵

1.999. Maiatza idorte, Agorrilan lohi, uzta-
rik batere, ez berde, ez zohi.¹¹³

2.000. Maiatza infernu, ekain-uztailak
zeru.¹³⁰

2.001. Maiatzak erdia negua.¹⁰

2.002. Maiatzak uria laket.¹³⁰

2.003. Maiatza hotzarekin, nehork ez diro
jeus egin.¹³¹

2.004. Maiatza hotz, urtea zorrotz.¹³⁴

2.005. Maiatzean, alperrak bere jarlekua
erre bear izan zuan.

*Il onen otz-ospea ta egurraren arreta izan
bearra adierazteko.*⁵²

2.006. Maiatzean asitako ilberrian altza
moztu.⁶⁴

2.007. Maiatzean euri, ondoan uztak jo-
ri.¹³⁴

2.008. Maiatzean kukuak kuku, atxik sake-
lan doi diru.¹³⁵

2.009. Maiatzean kukuak kuku, diruz ba-
nitu bi zaku!¹⁴³

2.010. Maiatzean lengo andriak alxia erre-
zuan egurra(re)n paltan.

*Andoain.*¹¹

2.011. Maiatzean, pobrientzat be lebatza
platerean.¹⁰⁵

2.012. Maiatzean sortuak oro ez dira segu-
rik asto.¹³³

2.013. Maiatzeko beroak urte guziari emai-
ten ere balioa.¹³⁷

2.014. Maiatzeko beroa, urteko balioa.¹³³

2.015. Maiatzeko euria, azurrak aundi egi-
tekoa.⁵

2.016. Maiatzeko iguzkiak hesiak pherda-
turik ezartzen.¹³⁷

2.017. Maiatzeko intzak urria baliyo du.¹⁹²

2.018. Maiatzeko lenengo egunean ebiya
egiten badu, beiak esnearen erdiya galtzen
dute.¹⁹²

2.019. Maiatzeko lorea, udaren florea.

*Gabiria aldetik.*¹⁷⁴

2.020. Maiatzeko pinpirin botoiek soto gu-
ziak betetzen.¹³⁷

2.021. Maiatzeko sagar-lorea, utsa baiño ohea.¹⁸⁹

2.022. Maiatzeko sugeak, urte guziko berdetea.

*Domingone'ko Juanitak, Azkarate, 1967.*¹⁷¹

2.023. Maiatzeko uriak, alegeratzen laborrariak.¹³¹

2.024. Maiatzeko zizea, eriotzako giltzea.

*Ustelduta ordurako. Aztiria. G.*¹⁹⁷

2.025. Maiatz eurite, urtea ogite; hotza eta luzea, akabo gure laborea.¹⁷⁴

2.026. Maiatz luzea, maiatz gosea, harek hil zian nere alaba gaztea.

*Nafarroako Urdiain aldetik.*¹⁷⁴

2.027. Maietza luzia da.¹⁸³

2.028. Maikoa ezta naikoa.²¹

2.029. Maillaz mailla igoaz, santu izatera zoaz.¹⁸⁹

2.030. Mainaz galazu eta ase-tapa zure zakurra: ausikiko zaitu.¹⁵⁸

2.031. Maingua zangotik, gezurtia mihtik.¹²⁸

2.032. Maipoxa Martxun ikusi biño, otsua ardi tartian ikusi naio.¹⁹⁸

2.033. Maita ezak belea, eta aterako dik begia.⁹

2.034. Maitasunak dena leguntzen du.⁶⁴

2.035. Maite aunak, negar eragingo dauka.⁹²

2.036. Maite duenari, apoa izar.

*Maite duenarentzat ez dago gauz itsuririk. Saldias, N.*¹⁹⁷

2.037. Makilak hezurak zafutzen, gaixtakeria ez hunkitzen.¹³⁷

2.038. Makur guziak betan.¹⁵²

2.039. Maliñaxiren urteak: igez ogei, aurtan emeretzi.⁵³

2.040. Maña bear, ez indar.⁹

2.041. Manatzailek jakin behar lukete zertan mana, zertan ez mana.¹⁴⁸

2.042. Mandazaia iltzean jakiten da mandoak norenak diran.⁹

2.043. Mandazaiak zatua saltzean, izango du autsia aurrean edo atzean.¹⁰

2.044. Mandoak umerik ez, eta bearrik ere ez.

*Guraso izateko balio ez duanarentzat esan oi da.*³⁴

2.045. Mando merkia, sarritan nekia.

*Gauza merkiak, txarrak ixan oi diralako, garezti urten oi dirala, esaten dausku.*¹⁷⁹

Antzeko: Azkue 532.

2.046. Mandoa, zoin zen hire aita? Donapaleuko behorrik ederrena ama!¹⁴⁶

2.047. Mantarrak garbitu, ta gauza on asko loitu.

*Elantxobe.*¹¹

2.048. Manu gureak ainka ezur bat etxean eta bestea tabernan.¹⁰⁵

2.049. Maria gurea sukaldean; bazkaldu bearko errusaiñean.¹⁰⁵

2.050. Mari Anton, bataren gatxa besteren on.¹⁸

Azkue 2077 baiño osoago.

2.051. Mariderrek eztu erlerik, eta dago ez-tiz beterik.¹²²

2.052. Mari Joxepa tronpeta, dantza gaitetzen tarteka.¹⁸⁹

2.053. Mariñelaren alabak, argizai-olari kontu danak.¹⁰⁴

2.054. Maritzar hainbat Joanestzar bada munduan.¹⁸⁵

Antzeko: Inza 2059.

2.055. Markiña Etxeberri'ko Joxepa Ramona, ezer ez emoteko baiña borondate ona.¹¹⁰

Borondate ona bai, baiña sekula ezer emoten ez dabenei esaten jakue.

- 2.056. Markiña'ko aizeak gona barrena aldean.¹⁰⁴
- 2.057. Markiña'ko aizeak, lizunak.
*Lizunak: astunak, sargoriak.*¹⁰⁵
- 2.058. Markiñaldea gori, laster dogu euri.¹⁰⁵
- 2.059. Markiñaldea gorri, errekaizea gori.¹⁰⁵
- 2.060. Marmarra, jelsiak irabazleari ekartzen dion zerga.¹⁴⁸
- 2.061. Marraixuak badabiz leorrear be.¹⁰⁵
- 2.062. Marruma handiena egiten duen behiak ez du esne nasaiena emaiten.¹⁵³
- 2.063. Martiko antxobia erdia ur eta erdia mamiña.¹⁰⁵
- 2.064. Martiko trumoiaren gaitza, aldean dik ogetamar eguneko ekaitza.
*Arantzazu, Oñati, G.*¹⁹⁷
- 2.065. Martxo euritsu, miseria; Petirisants hurbil du.¹³⁷
- 2.066. Martxo aizetsu, apiril euritsu, maiatza gero eguzkitsu.¹³³
- 2.067. Martxo aizetsuba, urte sagartsuba.⁸⁷
- 2.068. Martxoak atraie, Apirilek jan.⁸⁹
- 2.069. Martxoak hausko edo uri asko.¹³¹

2.070. Martxoak belarra, berak indar ta berak igar.

Izotzak-eta egiten dituelako. Goldaratz. N.¹⁹⁷

2.071. Martxoak beti botatzen bere eztena.¹³⁷

2.072. Martxoak pozoina lehen, nun ez deraukan azken.¹³⁰

2.073. Martxoan haize, sagardian lore, has-tian ezpada, finitzian.¹³⁷

2.074. Martxoan haize ta apirilan busti, urtea ez da izanen neholaz zapuzti.¹³⁵

2.075. Martxoan ardiak molkoan (multzoan) bildurik ikustea baino hobe otsoa arditan ikustea.¹⁸⁵

2.076. Martxoan edurra, apirillean izotza.⁸⁷

2.077. Martxoan edurra egiten badu, urte artan gari asko izango dala esan nai du.⁸⁷

2.078. Martxoan iñusturi edo trumoia jotzen duenean, ardoa ta ogia nun-naitik baidatoz.⁸⁷

2.079. Martxoan usu hegoa; harek baitu makurtzen gogoa.¹³²

2.080. Martxoan zenbat izotz, Apirillan ainbeste elur eta Maiatzean ere bildur.⁶

- 2.081. Martxoaren asera, xaarraren piztue-
ra.⁵⁹
- 2.082. Martxo ederrak eta legorrak upelak
betetzen ditu.⁸⁷
- 2.083. Martxo eldu ta bero, ardauz lertu
gero.¹⁸⁰
- 2.084. Martxo jorra, urguilu jorra. Maiatz
jorra, lasto jorra. Apiril jorra, behar jorra.⁷⁷
- 2.085. Martxoko elurrak balio du iguzki-
peko ontasun berria.¹³⁷
- 2.086. Martxoko euriak eztu balio axeri
baten... pixa!¹³⁷
- 2.087. Martxoko landareak, garizuma eta
haizegorria.¹⁸⁵
- 2.088. Martxoko oillanda pizkorrena.⁶⁴
- 2.089. Martxoko pherdegailua, lurrentzat
marka txarra.¹³⁷
- 2.090. Martxoko trumoiak, berrogei egu-
neko ekaitza.²²
- Antzeko: Inza 1950.*
- 2.091. Martxo kuerno! Ehik, eta leher egik!
*Urdiainen.*¹⁷⁴
- 2.092. Martxo legorra, Maiatza bustia.⁸⁷
- 2.093. Martxo martxanta, larru tratanta.⁸⁸
2094. Martxo txartxo, ez ardi ta ez artan-
txo.

*Orexa aldetik.*¹⁷⁴

2.095. Martxo, txartxo, ez ariko eta ez artxo.⁴⁹

2.096. Martxo xartxo! Etxean burrunba askitxo.¹³²

2.097. Martxuen kunkunak jotzea, idiari larrua kentzea.¹⁹⁶

2.098. Martxu luze, Martxu gose.

*Nafarroako Iturmendin.*¹⁷⁴

2.099. Matrallu ta ultzi, lagun on bi.¹⁰⁵

2.100. Mee egon badezu, erosi inbiria.⁵³

2.101. Mekanikak gizonari besoa ebas-ten.¹⁴⁶

2.102. Memoria plakoa da batzuetan.⁹

2.103. Mendaro'tik aruntz gauza andiak.¹⁰⁵

2.104. Mendebala euritan, berrogei ta zortzi ordu bustitan.¹⁰⁵

2.105. Mendebaleko gizona euritan jaio ta euritan doana.¹⁰⁵

2.106. Mendekioak ahalegia ez sunsitzen, bainan emendatzen.¹⁵¹

2.107. Mendekoste-kari, zeruko dohainak ihaurri.¹³⁶

2.108. Mendekoste, manamenduak munduan haste.¹³⁶

2.109. Mendia gosea dek.²²

2.110. Mendia jasotzeko prest, baña lezakeana ez.¹⁶

2.111. Mendiak ez dute alkar jotzen; gizonak bai.³⁷

Antzeko: Azkue 2651, Inza 2172.

2.112. Mendiak ez tia be(a)rtzen ben artin, miño gu bai (beren artean, baiño gu bai).¹⁹⁸

Antzeko: Azkue 2651, Inza 2172.

2.113. Mendian ikazkiñak, jateko prest agiñak.¹⁸⁹

2.114. Mendi-kaskoan xapela, zuk har-azu parasola.¹⁵³

2.115. Mendiko ardiak, mendian begiak.¹⁸⁹

2.116. Mendiko elurra lagun eske dago beti.

*Aztiria aldetik.*¹⁷⁴

2.117. Mendiko txoriak, mendian egats biak.¹⁸⁹

2.118. Mezaren luzagarria, aleluia.⁹

2.119. Mihiko pozoina, saminena.¹⁵⁵

2.120. Mihipeko zaina untsa egina.¹⁹⁵

Iztun ederra dena.

2.121. Milla txori aidean baiño, eskuan bat obe.⁵³

2.122. Miñ bako arrena sasijen ustelduten da.¹³

2.123. Mingaiñak ler egitean, barruko miñak ao-betean.¹⁸⁹

2.124. Mingain luzea, itz-jario ezin asea.¹⁸⁹

2.125. Mintzen nau, garanak ez, aranak bai.¹⁴

2.126. Mirabe berriak galbaiaz ura; zarrari sullaz ere lekurik eman ez gura.⁹

2.127. Miru zuria etorri da eta artoak ereiten hasi beharko dogu.¹⁷⁷

2.128. Mixeria atariraiño ateratzen dugu eta barrura sartzen zaigu.⁵⁸

2.129. Mizkiritz eta Olondriz, gari guti eta haur anitz.¹⁸⁵

2.130. Modukoa modukoarengana.²²

2.131. Mokadu onari deadar andi.¹⁴

2.132. Mokor zabalak, neurrira gona-aztalak.¹⁸⁹

2.133. Moko ta ego, isatsa gero.¹²³

2.134. Moldatu ahala gauza eman dezaigula Jainkoak.

*Gauzak nun sartu ez dakitenengatik.*¹⁸⁷

2.135. Morroiaren eta neskamearen bildurrik ez dun belarra, uztaoa.

*Uztaoak zain luzeak ditu, alpapak baiño luzeagoak, eta lurra erruz gosetzen du.*³⁹

2.136. Morroi barriak zestuarekin (otzara-rekin) ura.

*Berritan gauzak bizkor eta ondo egiten dirala.*¹⁹⁰

2.137. Mozkorra geienean egarriak, eta al-perra beti nekatua.¹⁷⁸

2.138. Mozkorraren etxean, zazpi bijili as-tean.²³

2.139. Mozkorren batelean, sare orde zara-giak.¹⁰⁵

2.140. Mozkorrik txarrena, edan gabeko mozkorra.⁵⁴

2.141. Mozkorrik txarrena, urarena; bein arrapatu ezkerok pasatzen ez dana.

*Ito egiten dala alegia.*⁵²

2.142. Mundua lapitzak eta paperak galduko dute.⁷²

2.143. Munduan aberats denak, adiskide asko ta onak.¹⁸⁹

2.144. Munduan asko lez, zakurra arto-koskorrez.¹⁸⁹

2.145. Munduan azken ofizioa: ohointza. Azkenaren aintzinekoa: eske ibiltzea.¹⁶²

2.146. Munduan jendetasuna, ate hainitzen gakoa.¹⁵³

2.147. Munduaren erdiak ez daki beste erdia nola bizi dan.¹²

2.148. Munduko berriak aztertzeiko naikoa: eri-etxeke gaixoa ta konbentu itxiko monjatxoa.¹⁸⁹

2.149. Munduko gauzen zori: gaur argi, biar itzali.¹⁸⁹

2.150. Mundu onetan bi gauza ikusten ditut alperrik: zugaitzen gaiñeko zotz igarra ta eroen indarra.¹²

Antzeko: Inza, Ormazabal 47.

2.151. Mundu ontan, denak igualak ez gintezke (gizonok), eskuko beatzak bezala.

Alli, 1965.¹⁷¹

2.152. Mundu huntako urosena, bere doiaz gogoa betetzen duena.¹¹⁷

2.153. Mundu zoro au badaro, zaartzerago ta zoroago.¹⁸⁹

2.154. Mutil ondo gura, zopak jan da be logura.¹⁰⁴

2.155. Mutriku txabillu erri bero, katillu bete salda bero.¹⁰⁵

2.156. Muxarrak, gabeen edo alban.¹⁰⁵

N

2.157. Nagian nagia, arraskan zaragia.¹⁸⁹

2.158. Naguse gaizto mutil izana.

Baita ere: Naguse gaiztoena mutil izana.

*Erderazko: No sirvas a quien sirvió.*¹⁹⁵

2.159. Nagusiak agintzen duan tokian lotzen da astoa.⁵⁴

2.160. Nagusiak nahi duena egiten du.¹⁸⁵

2.161. Nagusia nolako, txakurra alako.¹⁶

2.162. Nagusia supinetan, mutil zaharra supekarretan.

*Arakil aldetik esaten dutena.*¹⁷⁴

2.163. Nagusi eroa baño, gogorra obe.²⁰¹

2.164. Nahiago dut adixkidea, ezen ez eta ahidea.¹⁴⁸

2.165. Nahiago dut Itorrotzeko mera izan, Mauleko axuant baino.¹⁴²

2.166. Nai badek bizi min gabe, ez dezake-lá jan gose gabe.²⁰¹

2.167. Nai badezu izan santu, frailetzara sartu.¹⁸⁹

2.168. Nahi baduzu lauda zaitzaten, zuhauk ez lauda zure burua.¹⁵³

2.169. Nahi baduzu senarrari bizia laburtu, emotzu errearoan azak jaterat.¹²⁷

Antzeko: Inza 270, 1286.

2.170. Nai duenak aal du, nai ez duenak guzia galdu.¹⁸⁹

2.171. Nai duenak gertatu parragarri, bere buruaz itzegin.⁹

2.172. Nai duenak luzaroan bizi, oilloekin oera, txoriekin jeiki.¹⁸⁹

2.173. Nai ez badek goseak bizi, lan egiñaz zuur bizi.¹⁸⁹

2.174. Nai eztetala, naramate nai detan tokira.⁹

2.175. Nahikariak edertzen ditu gauza guziak.¹¹⁴

2.176. Nahikatuarentzat ezinik ez.¹⁵⁵

2.177. Nahikunde duenak indar badu.¹³⁹

2.178. Nai nukez ta banukez, bazter guziak beteak daudez.⁹

2.179. Naiz beatzaz arria, naiz arriaz beatza, bardin.¹¹

2.180. Naiz lurra gogorra, naiz biguña egon, San Lukasetan erein zazu.¹⁹⁴

San Lukas eguna: Urria, 18.

2.181. Naparroa'ko osaba ibilliko zan.

*Ardoa, alegia.*⁵⁴

2.182. Nausi asko dan ontzijan, arrain gitxi.¹⁸⁰

2.183. Negar da barre, txitxi-burduntzi.

*Zuzu-burduntzi beste batzuk.*¹⁷⁰

2.184. Negua berandu, uzta eramandu.⁵³

2.185. Negua ez bada neguan gertatzen, udak ere huts egingen.¹³²

2.186. Neguan otz eta udaran bero, orrelaxe urtero.¹²³

2.187. Neguari zuztarra moztuko dion sagurik ez da sortu oraindik.

*Urnietako esaera zaharra.*¹⁷⁴

2.188. Negu elurtsu, urte garitsu.¹⁶

2.189. Negu gogorra noiz? Uzta oberik iñoiz?⁵³

2.190. Neguko aro ederrak, udako bere urak.¹³³

2.191. Neguko ortotsa, zortzi eguneko ekaitza.¹⁷⁴

2.192. Negu otzean, edonor ardatzean.¹⁸⁹

2.193. Nekazaria beti ikasten ari da, ta be-
ñere ikasi ez.¹²

2.194. Nekez aurki dezakegu zoriona gu-
hauren baitan; sekulan ez bertzetan.¹³⁷

2.195. Nekez bildu, aisa banatu.⁹

2.196. Nehoiz ez da ikusi su gabeko ke-
rik.¹²⁰

2.197. Nehor ez da orotako on.¹³⁷

2.198. Nehork ez laket gorosti-pereka.¹⁵⁵

2.199. Nere amak oiu ta oiu, baña nik ostu
ta galdu.¹³

2.200. Nerea neretzat, besterena biontzat.⁹

2.201. Nereaz nere, doi-doia bada ere.⁴⁸

2.202. Nere etxeko kea, laguneneko sua
baño obea.²⁰¹

2.203. Nere ezurrak nere txokora.

*Batez ere euskaldunok, sorterria aaztu ezi-
ñekoa bait degu.*¹²³

2.204. Neskatille galantaren etxean, axe
otza goxean, atea trinbilin-tranbalan, eztago
iñor etxean.⁴

2.205. Nexkatxa, emen plaza eta an
dantza. Igandetan pesta, astegunetan presta.
Gero ezkondu ta etxea gainera plasta!

*Aitziber aldizkaritik.*¹⁹⁷

2.206. Nexkatxak altxatzen diren heinean jendetzea altxatzen da.¹⁴⁸

2.207. Neure begiz ikusia, katuan ondoren odolkia.¹⁸⁹

2.208. Neurriko zapatak billatuko ditu.¹²
Antzeko: Azkue, 846.

2.209. Nigarra ez da beti pena handi baten froga.¹⁵³

2.210. Nigarrari ez fida, tipulak ere baite-rama.¹⁴⁷

2.211. Nik au, zuk au, zozkerak eman dau.⁹²

2.212. Nik banetizkik talo bi ta ik zartagi-koa, burutuko genukek ortik onakoa...¹⁸⁹

2.213. Nik ekarri, ik ekarri, ekarria ekarri.⁵⁸

2.214. Nik ere banuan andre alta bat, baiñan arek ere bazuan falta bat.

*Alta itzak dorotea esan nai du emen.*¹²

2.215. Nik loxintxa katuari, katuak bere buztanari.¹⁸⁹

2.216. Nik piztiak gizendu; gero berak gailendu.⁴⁷

2.217. Nihork ez jakin zertarik iragan behar giren.¹⁵⁸

2.218. Noiz arte? Beste bat arte.¹⁷⁹

2.219. Noiz edo noiz, motzak adarrak.¹²

2.220. «Nola haiz?». «Hauzoak nahi baino hobeki». ⁴³

2.221. Nola apaizaren kantua, ala akollituak erantzuna. ¹⁸⁹

Antzeko: J. Elissalde: «Atsotitz, zuhur-hitz eta erran zahar». Gure Herria, 1936.

2.222. Nola has, hala burura. ¹⁴¹

2.223. Nola bizi, hala hil. ¹³⁸

2.224. Nola entzun, ala erantzun. ⁹⁷

2.225. Nola irabazi, hala iragazi. ¹⁷⁷

2.226. Nolako alkatia, alako justiziya. ⁹

2.227. Nolako asiera, alako akabera. ⁹

2.228. Nolako biotza, alako arpegia. ⁹

2.229. Nolako bizitza, alako eriotza. ⁹

2.230. Nolako egite, alako pagu. ⁷

2.231. Nolako eltzea, alako burruntzalia. ⁹

2.232. Nolako etxeoandrea, alako mirabea. ⁹

2.233. Nolako galtza zar, alako gona zar. ⁸³

2.234. Nolako gizona, alako itzala. ⁷⁰

2.235. Nolako langillia, alako erramienta. ¹⁹⁸

2.236. Nolako lapikoa, alako tapa. ⁵²

- 2.237. Nolako marmita, alako tapa, beñere ezta palta.⁶
- 2.238. Nolako neguba, alako erropa.⁹
- 2.239. Nolako tronkoa, alako ezpala.¹⁰
- 2.240. Nolako zango, halako oineko.¹³⁷
- 2.241. Nola pentsa, hala egin.¹⁴¹
- 2.242. Non abere illa, putrek aren billa.¹⁶
- 2.243. Non dan bagea, an da zalea.⁷
- 2.244. Nondik lan, andik jan.⁷
- 2.245. Non jan duk ik aurreneko potajia?¹⁹⁸
- 2.246. Non sua dan, kea bada an.⁷
- 2.247. Nora era, ara bandera.⁴⁴
- 2.248. Noraezean ibilli ondoren, etxerako bidea erraz aurkitzen da.¹²³
- 2.249. Norat haize eta harat bela.¹¹⁴
- 2.250. Norbaitek erregalatutako zaldiari etzaio ortzetara begiratu bear.¹⁷⁸
- 2.251. Norbait penatua delarik, ez hari aipa zorionik.¹⁵³
- 2.252. Norbe(r)ak aurreneko be(re) burua ziñatu be(a)r du.¹⁹⁹
- 2.253. Nori nola mintza.¹⁵⁵

2.254. Nork bere burua bortxatu gabe jendetasunik ez.¹³⁹

2.255. Nork bere santuari erregutzen dio.⁹

2.256. Nork dakike nola bururatuko duen hasi duen lana?¹⁴²

2.257. Nork nai du jolasa? Bizi danak lasa.⁹

2.258. Nork nori? Pazia zarrak pertzari.⁷

2.259. Notaria bera tronpa ditake irakurtzean.¹⁴⁶

2.260. Nunbaiteko peria, askorentzat aitzakia.¹⁸⁹

2.261. Nunbait sartu gabe orroit jallitzeaz.¹⁴⁶

2.262. Nun da festa? An da xankua!¹²³

2.263. Nun ere ez baita zuzentasunik, ez da izaiten ohorerik.¹⁵²

2.264. Nun gertatu, an ostatu.¹⁸⁹

2.265. Nun gogoa, an zankoa.¹⁸⁹

Antzeko: J.Elissalde: «Atsotitz, zuhur-hitz eta erran zahar», Gure Herria.1936.

2.266. Nun iriña, an opilla.¹⁸⁹

2.267. Nun-nai dago zerbait.¹⁸

2.268. Nun nor topatuko, zenbait beti ezkontzeko.¹⁸⁹

2.269. Nur bera ezagutzia da jakitatia.¹²²

O

2.270. Oba da gitxi ixan eta kito, ez asko ixan eta zorrez ito.¹⁸⁰

2.271. Obea da bat eskuan, ez bi auzuan.⁹

2.272. Obea da bat ona, bi txarrak baño.⁹

2.273. Obea da gutxi eta ona, asko eta txarra baño.⁹

2.274. Obe da alkar attu, alkar il baño.¹⁵

2.275. Hobe da ahurtara bat erle, zakutara bat uli baino.¹³⁷

2.276. Hobe da batere ez pentsatzea, ez aski pentsatzea baino.¹⁴⁵

2.277. Obe da bein gorritzea, berrogei aldiz oritzea baño.⁵²

2.278. Obe da bein tori, eun aldiz tati baño.⁵²

2.279. Obe da, ezer ez baño, ezer.²⁰¹

- 2.280. Hobe da ixilik egoitea, erraitekorik gabe mintzatzea baino.¹⁴²
- 2.281. Obe da noiz, ezen ez iñoiz.¹⁴
- 2.282. Obe da ogi utsa, ao utsa baño.²⁰¹
- 2.283. Obe da trumoia, rogatiba baño.⁸⁴
- 2.284. Obe dek bein to, ezen ez bi gero.⁷
- 2.285. Hobe dire lanak, ezen ez famak.¹¹⁵
Antzeko: Azkue 2713.
- 2.286. Hobendunak altxa dezala erhia!¹⁵⁵
- 2.287. Hoben-gaitzari gaztigu-gaitza darraio.¹⁴²
- 2.288. Obrak dirade amore, ez itz onen kolore.⁷
- 2.289. Obrarik gabe, elea ele.¹⁵⁵
- 2.290. Odolekua zein dan itandu amari; ez aitari.¹⁰⁵
- 2.291. Odolkiak, egiten diran bezelakoak izaten dira.⁷⁰
- 2.292. Odolkiak ordaiñetan, baiña apaizaren etxetik ez.³⁹
- 2.293. Oheak gaztea azkartzen, zaharra ahultzen.¹³⁹
- 2.294. Ohean k... egin duena burua gorenik mintzatzen.¹⁵⁸

- 2.295. Oerik onena, kontzienzi garbia.⁶⁴
- 2.296. Ogia nasaiean, arnoa neurrian.¹⁴⁸
- 2.297. Ogian truke dabil maiatza su es-
ke.¹²⁹
- 2.298. Ogiaren alboan otasa beltz; bere
beltzean ere lotsarik ez.¹⁸⁹
- 2.299. Ogi trokua ezpanetan eta kandelak
sudurrean, arima pielak badakie laguntzen
premiña danean.¹⁰⁵
- 2.300. Ogirik gabeko ezkontza, burruka
latza.⁶⁴
- 2.301. Ogi zuria jango dik Bikariok, gure-
tzat utzita kardu ta itariok.
*Legazpi aldetik ematen zuten esaera.*¹⁷⁷
- 2.302. Oihal merkea kario, iraun ez bai-
tio.¹⁴⁶
- 2.303. Oihandarrak oihaneko berri.¹⁵⁰
- 2.304. Oianean dabillanak, arrisku asko ta
argi gutxi.¹²³
- 2.305. Oiartzun'en artzeko ta Ernani'n zor,
konpon adi or.¹²
- 2.306. Oien asarrea ta gure zakurraren
errena, berdin-berdiñak.⁵²
- 2.307. Oilar flakoa gainkaria.¹⁰⁶
- 2.308. Oillarra bere lurrean sendo.²⁰¹
Antzeko: Inza 179.

- 2.309. Oilarra hor delarik, oiloak ez du kanturik.¹⁵³
- 2.310. Oiloak arrautzea ere gaizki egiten duelakoan jartzen du.¹⁹⁵
- 2.311. Oiloak atzaparrak behar lituzke atzera.¹⁹⁵
- 2.312. Oilloak auts artean, ekatxa dozu atean.⁹¹
- 2.313. Oiloak oilarrari errespetu.¹⁴⁸
- 2.314. Oillo-amak, bereak ez txito denak.¹⁸⁹
- 2.315. Oilloaren kakarakak; arrautza bazeukak.⁶⁴
- 2.316. Oilo asko, arto asko; kokotx eta lasto.¹⁸⁹
- 2.317. Oilloa ta emakumia laster galtzen dira, etxetik urruntzen badira.¹⁸¹
- 2.318. Oilloa ta oillanda, kaletarrentzat purra-purra.¹⁰⁵
- 2.319. Oilo beltzak arrautz txuria; gezurak tartean egia.¹⁸⁹
- 2.320. Oilo beltzak arroltze xuria erruten.¹³⁵
- 2.321. Oilo elbarria, arrautz-jale garbia.¹⁸⁹
- 2.322. Oillo-kakak, ondo igortzita be kaka-
-autsak.¹⁰⁵

2.323. Oillo-kakaz ezpanik ez baltzitu; urteak berez gizonduko zaitu.¹⁰⁵

2.324. Oilo kantari arroltzearen salatari.¹³⁷

2.325. Oiñak luze, begia luzeago.¹⁸⁹

2.326. Oiñak nolakoak, neurrira oiñeta-koak.¹⁸⁹

2.327. Oiñen bete, zapata.⁹

2.328. Oinez aise dabila, zaldia bridatik daukana.¹⁵³

2.329. Oinik busti gabe otarrainik ez.¹⁵⁵

2.330. Oitu bai, oitu, astoa kurruperako etenarekin bezela.

*Derrigorrezko ibillera adierazteko.*⁵²

2.331. Oitura gaiztoa, berandu aztua.²⁰¹

2.332. Oitura gaiztoa, bernea autsi ta bi-joa.⁷

Beste onela ere bai: Oitura gaiztoari berna-zakia autsi.

2.333. Oiturak lege oi dakar.²⁰¹

2.334. Oitura omen dek bigarren izaera.¹⁴

2.335. Oihuek ez dute triparik betetzen.¹⁴⁶

2.336. Oihuek otsoa den baino handiago egiten.¹⁵³

2.337. Okerra bada, itaia; zuzena bada, burruntzia; zabala bada, pala; jo, dana dala.

*Andoain.*¹¹

2.338. Okerra bear danean, zuzenik ez.

*Ezbearren bat gertatutakoan esan oi dana.*¹²³

2.339. Oker zuzenik ez.

*Berezko eño agiriko akats nabarmen dune-kin argi ibiltzeko esan nai du.*⁵²

2.340. Hola ezpaldin bada, holatsu.¹⁵²

2.341. Olagarruak amarratzari: Ea esan: zelan deitzen dautzue Ea'n? ¹⁰⁵

2.342. Ola-gizonak eta errementariak, poltsan diru gutxi ta begiak gorriak.¹²

Antzeko: Azkue: 236, 868.

2.343. Olajaun pobreak agorra, aitzaki ona.⁹

2.344. Olan eta olanik, bardin ez badira be, ez dira ezbardin.¹⁰⁵

2.345. Olatu bare-barea, olatu andiaren asiera.¹⁰⁵

2.346. Olgetan asi eta benetan amaitu.¹⁰⁵

2.347. Olo beltzak erran zaun nausiari: Erein nazain berant, erein nazain goixtar, Martxoraino ez nauk ekusi bear.¹⁷⁴

2.348. Omen diona ez daite engana.¹⁴⁹

2.349. Omia Sendore, Saindu guzien oititza gure.¹³⁶

2.350. Ona da errotaria, artoa(re)n lekuan emateko ogia.⁹

2.351. Ona izango litzake, atze aurre be-
rriak egin ezkeru.⁹

2.352. Onak, famatu bearrik ez.⁵³

2.353. Onaren berri nai duenak jakin, txarra zer dan progatu.⁹

2.354. On da ematea, artzea ohea.⁹

2.355. Ondamendiak il ez ta ondasunak
grak.¹⁰⁵

2.356. Ondasuna gorde gura (nai) badozu,
zeure begiakaz begitu iozu.¹⁷³

2.357. Ondasunak sartzen zazko leihotik
limosna egiten duenari.¹⁸⁵

2.358. Ondarrua, erri berua.¹⁰⁵

2.359. Ondo badago, ez du mediku bea-
rrik.¹²

2.360. Ondo egiñak, ondo dirudi.¹³

2.361. Ondo egiñen saria, sarritan da min-
garria.⁶⁶

2.362. Ondo pasea, ondo kontatu.⁸⁵

2.363. Ondoren gaiztok onduko nau.

*Malo vendrá que bueno me hará.*¹⁴

2.364. Ondua joteari, il; ondora joateari
itto. Kostan kostako lez berba egin ta kitto.¹⁰⁵

2.365. Onean on dena, txarrean txarre-
na.¹⁸⁹

2.366. Onegiak galdu ei eban «Obe» eta
biurtu probe.¹⁰⁵

2.367. On egiña eder, gaizki egiña oker.⁹¹

2.368. On egiña, gaizki pagatu.⁹

2.369. On egiñak, iñon eztu lotsik.⁹

2.370. On egiñaren saria, esker txarra.⁹

2.371. On egiñari ez eragin.¹⁵

2.372. *On* ei zan gizona antziñetan; orain
don.¹⁰⁵

2.373. On erexteko Jainkoari, egiok ugari
lagun urkoari.⁶⁷

2.374. Ongi hastea ongi bururatzearen sei-
nalea.¹³⁶

2.375. Ongi azia dan alaba bakarrak, arto-
bero usaia zeramak.¹⁸⁹

2.376. Ongi egin bat ez da sekulan gal-
dua.¹⁰⁸

2.377. Ongi egin ezkerro loa, osasuna ongi
dijoa.⁵⁸

2.378. Ongi esanak goguan artu ta gaizki
esanak barkatu.¹⁹⁹

2.379. Ongi xagok paradisuan den atsoa.
Hobeki xagok urteko garia etxean duena.¹⁸⁶

2.380. Ontasuna ez dago andi-txikian.¹⁷³

2.381. Ontu gabeko mahatsak arno on guti.¹⁴⁷

2.382. Ontsa has, ontsa bururatzeko.¹³⁸

2.383. Ontziak, zenbat eta utsago, ainbat eta arrabotsa andiago.¹⁷³

Antzeko: Oihenart 452, Azkue 2265.

2.384. Ohorea su piztekoen pare: ez ditake behin baizik balia.¹⁴²

2.385. Ohore zakua beti hutsa.¹⁵²

2.386. Orai kintze loriosena, geroxago peto hitsena.¹¹⁷

2.387. Oraiñak oraiñari eldu, inguruka da-goena keiñu.¹⁸⁹

2.388. Orain amildu, gero altxa; olatsu doa mundu beltza.¹⁸⁹

2.389. Oraindik ere baziok ori, belea egondako esola aiñakoa.

Belea esolaren gaiñean ikusi omen zuan lengo gizon batek, eta ogia esola artan igortzi ta jan omen zuan. Guk, berriz, zartagia koi-pearekin ibilli ta ia agortzen zanean, ala esan oi genduan.¹²

2.390. Oraingo ixilla, laster izango dek iskanbilla.⁹

2.391. Or bertan Bilbo!

*Arrigarrizko gauzaren bat ikustean edo inguruan jazo dala jakitean, Durangalde ta Zornotza'n beintzat.*¹²³

2.392. Or dabil ez nora ta ez ara.⁵²

2.393. Or dator Lazaro! Barran sartu orduko txiparra dario.¹⁰⁵

2.394. Ordu batean ezin dana, bitan egiten da.⁹

2.395. Ordu onean gaitza atoz, bakarrik bazatoz.⁷

2.396. Ordurako iritxi nai badezu, ez azkarregi abitu.¹²

2.397. Ori bai dala etxeko teillatura arrika aritzea.⁵²

2.398. Ori be astuaren adarkadatik ezta ilgo; ezta legorrean itto be.¹⁵

2.399. Ori, ori, ondarrutarrak itxasoari.¹⁰³

2.400. Or konpon orain, larri intzan eurea egin arte ta.⁵²

2.401. Oro ezin izan.¹⁵²

2.402. Oroit bertzeak ere norbait direla.¹⁴¹

2.403. Orok badakigu mundua gure izariz gaindikoa dela, baina ez sinetsi nahi.¹⁴²

2.404. Orok zerbeit eskas.⁴³

2.405. Orotako on dena, nihorat ezin kondena.¹¹⁶

- 2.406. Orotarik bada mundu huntan¹⁵⁴
- 2.407. Oro zerbeit ari.¹¹⁷
- 2.408. Orra lagun bi: matrallu ta ultzi.¹⁰⁴
- 2.409. Orratzetik hari denak jakiten.¹⁵⁸
- 2.410. Orrek badaki zein egunetan zein so-
ñeko jantzi.²⁵
- 2.411. Orrela izango da ori, ankaz aurrera
eraman arte.⁵²
- 2.412. Orren burutik etzan sortu Erroma.
*Jakinduri gutxikoa.*¹²³
- 2.413. Orren lenengo andrea emaztea izan
zan; bigarrena adiskidea; andik aurrera na-
rraste.¹²³
- 2.414. Orrillako intzak, urrea balio du.¹¹
- 2.415. Orroa ez da baitezpada arrazoin
onaren marka.¹⁵²
- 2.416. Orruka ta ojuka goizean, negar-
-uluka gabea, eguneroko kantua itxas-er-
tzean.¹⁰⁵
- 2.417. Ortzetik ortzera itzegiten diagu guk
askotan; bañan gizonak, egia esateko, biotze-
tik biotzera itzegin bear dik.¹
- 2.418. Or zabiltze marra-marra, ta orain
nik ezin amarra.²¹

2.419. Osagarriari eta sosari, delarik behar da kasu egin.¹⁹⁵

2.420. Osasuna eztago lodi-argalean.²⁰⁰

2.421. Osasuna ta bakia, lapiko ondo betia, andra galanta ta dotia, askoren amesetia.¹⁸⁸

2.422. Osasuna ta ondasuna, ta emon nai dozuna.¹⁰⁵

2.423. Ospelak sendatzeko erremediorik onena, Maiatzeko intz epela.⁵⁴

2.424. Ostalera ate aintzinean, ez baitu nehor barnean¹⁵²

2.425. Ostikada ez beste guztiak artu bear dira.²²

2.426. Hostoa ateratzean, denbora txarra.¹⁹⁶

2.427. Ostroak lurrera, garia lurrera.⁵³

2.428. Otoak, gerlak bezenbat jende hiltzen du.¹⁴⁴

2.429. Oto eta otokar, bideak ixtripu dakar.¹³⁴

2.430. Otoitza, Jainkoarekilako lokarri.¹³⁸

2.431. Otoitza, hilek laketena duten lorea.¹³⁸

2.432. Otsailak belarra berak ekar eta berak ihar (izozten zelakoz). Martxoak belarra

harri azpitik zelar (zelatari). Apirilak, larrii (zelaia) bete belar.

*Nafarroako Saldias aldetik.*¹⁷⁴

2.433. Otsailak buha buha, xoxoa kafiran hila.¹³⁰

2.434. Otsaila laburko, bena andurko (maltxur).¹⁷⁴

2.435. Otsaila, nahiz laburrena, da ilabete txarrena.¹⁴⁸

2.436. Otsaillean bero, negua gero.¹²

2.437. Otsailean gizona mauko hutsetan baino hobe da otsoa arditan ikustea.

*Arruazuko artzain zahar bati entzuna.*¹⁸⁷

2.438. Otsailean, katuak be arrain eskean.¹⁰⁵

2.439. Otsailean lainoa noraino, elurra gero haraino.¹⁷⁴

Antzeko: Azkue 173, 1775; Inza 1963, 2312, 2469.

2.440. Otsailean olo eder, ez utz esperantxa bester.¹³³

2.441. Otsailean tximeleta baiño, otsoa ardi tartean ikusi naiago, lengo artzaiak esana.¹²

2.442. Otsaileko elurrak ongarrri hoberena balio du.¹³⁷

2.443. Otsaileko ilbete, elurra hi bete.¹⁷⁴

2.444. Otsaileko ura, ongarri jusaren pare.¹³⁷

2.445. Otsaileko uri, urteko ongarri.¹³³

2.446. Otsailgo lora, ezpalitz hoba; Apirileko lora, bapez baino hoba; Maiatzeko lora, ha da flora!

*Arantzazu aldetik, udaberriz beranduago zetorrenez gero.*¹⁷⁴

2.447. Otsail txiki hasarria, ez haiz besteak baino hobia!¹⁹⁶

2.448. Otsailtxo laburrean, kataarrak gau-lapurrian.¹⁸⁹

2.449. Otsailtxo munduan, aldiz eguzkitan, aldiz sutondoan.¹⁸⁹

2.450. Otsail txiki laburko, ez haiz besteak baino hobia.¹⁷⁴

2.451. Otsoa ardi-larruz jantzita.⁵⁴

2.452. Otsoa arditan bezala harrapatu.

*Gaizki esanka eta bera agertu.*¹⁹⁶

2.453. Otsoa arguio (aitatu) eta otsoa atee-tan.⁶⁴

Antzeko: Inza 1207.

2.454. Otsoa bakarrean orruka, bi ezkerorik korrika.¹⁸⁹

2.455. Otsoak il, naiz artzaiak il, ardiarentzat berdin.¹⁰¹

Antzekoa: «Zahar hitz, zuhur hitz» liburuan, 51 orri-aldean.

2.456. Otsoakin ibilli ta goauta ikasi.

*Quien con lobos anda a auillar se enseña.*¹⁴

2.457. Otsoa maitegi duena ez dateke artzain ona.¹⁵²

2.458. Otsoa nun aipa, han gerta.¹⁵⁶

2.459. Otsoaren adixkidea artzain gaixto.¹⁵³

2.460. Otsoaren eskutik ere, mokadu bat atsegin da.⁹

2.461. Otsoaren ume, otsakume.¹⁸⁹

2.462. Otso askorentzat aragi gutxi dago emen.⁹

2.463. Otsoen beldur dena ez bedi joan oihanera.¹⁴²

2.464. Otsoen hilabetea omen zen otsaila.¹³⁶

2.465. Otsotik ille bat bederik, ta ura betondotik.¹⁴

2.466. Hotzak, goseak baino hobeki eskolatzen du.¹³⁷

P

2.467. Pakean bizi nai duenak dagola ixilik.¹⁷²

2.468. Pake batek, amaika eskandalo baiño geiago balio du.²⁷

2.469. Pakegille sartu nai badek, ongi bu-
rua gorde bear dek.⁷

2.470. Parkerik ez bada, ez lanik, ez lotsa-
rik.¹²³

2.471. Parkerik txarrena obe, gerrarik one-
na baiño.³⁷

2.472. Pake txarra ohea da, gerra ona bai-
ño.⁹

2.473. Palaz edo eskuz, dabillena beti
entzun.¹⁰⁵

2.474. Panparroi, txikia banauk, aundia
banauk, maiatzean burutuko nauk, i aiña ba-
nauk.⁷³

Otsaillean-edo, zikirioa aundi eta garia

txiki oi dira; eta gariak zikirioari esandako itzak dira auek.

Esaera au ezaguna da. Baiñan bestetan baiño osoago ematen da emen.

2.475. Paparduak lez: an zarealakuan emen.¹⁰⁵

2.476. Paparra zabal-da, oilla-narru; uste gabean aizerik aski badu.¹⁸⁹

2.477. Paperak au ta bestia; platera bedi betia; ortxe dago egia.¹⁰⁵

2.478. Parienteak eta traste zaarrak, zenbat eta urrutiago obe.⁶⁴

2.479. Parise guzia erre lezake, bere arroltzearen freitzeko.¹⁵³

2.480. Partidak xerkatzen ditu xerka dabilenak.

*El que siembra vientos recoge tempestades.*¹⁸⁵

2.481. Pasaitarrena: esan baiñon leen erantzun.⁹

2.482. Paseak aztu egiten dira.

*Andoain.*¹¹

2.483. *Pater noster*, dirua laster.¹⁰⁵

Baita ere «kalera laster» edo «zerura laster».

2.484. Patroi onak, erramulari faltarik ez.¹⁰⁵

- 2.485. Patroi makalak, aitzaki ta esanlak.¹⁰⁵
- 2.486. Patxi pitxi, salda asko ta okelagitxi.¹⁰⁴
- 2.487. Paziaren ondoren, soka putzura.⁹
- 2.488. Pazia zarrak pertzari: Ken adi, ipur beltz ori!⁹
- 2.489. Pazientzia da zortzigarren sakramendua.¹⁵³
- 2.490. Pazkoa euritsu, urte hura ogitsu.¹³⁷
- 2.491. Pekatu ariña norberak egiña.¹⁶
- 2.492. Pelotaririk onenak, korretakuak.
*Ondarrua'ko elizatik begira egon oi diranengaitik esan oi da: berak pelotarik ukuitu bage, ondoen jokutzen dute ta.*¹⁰⁵
- 2.493. Penaren karameloa, esperantza.⁹
- 2.494. Pentze txar, murririx, ekainean deusik emaiten ez duena.¹³⁷
- 2.495. Pentze txarrenak ere, ekainean badakarke.¹³⁰
- 2.496. Pertolan sartuta arraina pentsaketa.¹⁵⁵
- 2.497. Pertzak ipurdia beltza, ori dakiena etxeko gelatza.¹⁸⁹
- 2.498. Pezoin asketan dabilana goiz edo berant leizerat erortzen.¹⁵⁸

2.499. Pikaren umea pika, astoarena batzutan mandoa.¹⁴⁴

2.500. Pinoa ari goiti-goiti, ezin haatik zerua hunki.¹³⁷

2.501. Pinpirina pausatzean adarra hauts beldur.¹⁵⁵

2.502. Pipariak ez du sinesten tabakoa kalte dakiokela.¹⁴⁷

2.503. Piska bat txarrago izanda ere, eza-guna hobe.¹⁹⁶

2.504. Pitotxa izanik ere, gatura gatu.¹⁴⁴

2.505. Pittin-pittinka, aleak kutxatik anka.¹⁸⁹

2.506. Pitxerra, arriagaz jota apurtu, nai beragaz arria jota apurtu, bardin-bardin da.⁴

2.507. Pla-pla egindako antxoak lako arraiñik ez dago.¹⁰⁵

2.508. Platusak lako ziriña, egin eban amak gure txikiña.¹⁰⁵

2.509. Plazako neska ederrak, eta Azaroko izarrak, azken berdin xamarrek.¹⁷⁴

2.510. Plazer guziak ezin izan.¹⁴⁹

2.511. Pobrearen oñean beti arantzea.¹⁸

2.512. Pobre arroa baiño txarragorik ez da.⁵⁴

- 2.513. Poliki-poliki ta astiro-astiro, beti ez-tiro.¹²³
- 2.514. Poltsan diru geiago, asmu geiago.¹⁵
- 2.515. Popako txintxurre, beti gogor.
*Erramulari onagaitik esan oi da.*¹⁰⁵
2516. Portaleari begiratu, erriya zer izango dan.¹
- 2.517. Portugalete, *vino clarete*, edango neunke basutxu bete.²¹
- 2.518. Pot egiñaz lotsatzeak ez du okerrik zuzenduko.¹²³
- 2.519. Potozorri banaz ni, andiago zeorri.¹⁰⁵
- 2.520. Potxolindegiko Potxolo, puztu zan tokitik ustü.
*Utsagatik zapuzten dala adierazteko.*⁵²
- 2.521. Pozaldian irrintzi, atsekabean negarti.¹⁸⁹
- 2.522. Pozoinek osasuna maiz dute sendatzen.¹²⁰
- 2.523. Prallearen dozenea amairu izaten da (artzeko).⁴
- 2.524. Prailearen dozena, amairu.⁵³
- 2.525. Prakak ez dabe egiten gizonik.¹⁰⁵

2.526. Prallia(re)n Abe Maria, mezia(re)n luzegarria.²⁵

2.527. Prantzes, ingles, artua ta ogia jan gurez.⁵

2.528. Presatzeak dakarke ondore txar frango.¹²⁰

2.529. Prestamuak aise hartzen, nekez itzultzen.¹⁴⁸

2.530. Primantzarik hoberena, laneko go-goa.¹⁴⁴

R

2.531. Regularki, kala nola izaten baita bizia,
kala izaten duzu ilzea.

*Saraizuko prediku zahar batean datorren
esaera.*¹⁹⁵

S

2.532. Sabaia lastoz dabena, subaren bildur.¹⁸²

2.533. Sabela ez da elez asetzen.¹⁴⁶

2.534. Sabelak eta subak, zenbat eman ainbeste eraman.²⁶

Antzeko: Azkue 2781.

2.535. Sabel beteak atsegin, sabel hutsak gosea.¹⁵⁴

2.536. Sabel utsa zorri-toki, sabel betea si-maurtegi.¹⁸⁹

2.537. Sagarra ederrenari, arrosa zentzu hoberenari.¹⁵⁵

2.538. Sagustan'en lentoiak, Abra'n ka-brak.¹⁰⁵

2.539. Saiatu ezkerro zerbait da espero.⁶⁰

2.540. Saiatzen danak billatzen du.⁷²

2.541. Saingak ez du baitezpada zakurra ontzen.¹⁴²

2.542. Sakristauak abadeari: Koroia bizar-
giñak egiten dau.¹⁰⁵

2.543. Sakristauari oilloa ta abadeari oi-
llanda; noiz joko dabe kanpaiak gure txan-
da? ¹⁰⁵

2.544. Salvatore, zerurako bidea gure.¹³⁶

2.545. Salda eta ezkontza, berotan.¹⁰

2.546. San Agustiñek, esku batean aizea ta
bestean eurie.

*Azkarate, 1965.*¹⁷¹

San Agustin eguna: Abuztua, 28.

2.547. San Agustin, larrin busti.

*Euria izaten zelako, edo euri negarra. Nere
amaren esaera; aretxabaletarra.*¹⁹⁷

Antzeko: Azkue 61.

2.548. San Agustin zirrikiton, larrainean
haize on.

*Baita ere: ...eultzian haize on.*¹⁹⁶

2.549. San Andres buru-kapela, gure bei
zarra berez etxe(r)a.⁹²

San Andres eguna: Azaroa, 30.

2.550. San Andreseko elurra, neguaren
abiadura.¹³³

2.551. San Antonio egun ederra, bai eta
barrika guzien betetzeko segurtamena.¹³⁷

Urtarrilaren 17'ko San Antonio, alegia.

2.552. San Arxen, hotza heldu da xuxen.¹³⁶

2.553. San Bartolome ezkerro, mendi txikiak itzal aundie.

*Azkarate, 1965.*¹⁷¹

San Bartolome eguna: abuztua, 24.

2.554. San Bartolometatik aurrera elbiak buruz behera.

*Gabiria'tik.*¹⁷⁴

2.555. San Bartoloz uhar guziak sobera.¹³⁷

2.556. San Benito, primadera, ganaduak larrera.

*Nafarroan, Iturmendin.*¹⁷⁴

San Benito eguna: Martxoa, 21.

2.557. San Blas, doministikuka itto bear naz.¹⁰⁵

San Blas eguna: Otsaila, 3.

2.558. San Denis, erakar hunat urtzo gris.¹³⁶

San Denis eguna: Urria, 9.

2.559. San Frantses egunean ereina den ogi bihia pizu ta nasai etortzen.¹³⁷

San Frantzes edo San Frantzisko eguna: Urria 4.

2.560. San Gregorio, botilla bete orio.¹⁰⁵

2.561. San Gregorio, elurra dario; San Josek lagunduko dio.

*Astigarreta.*¹¹

San Gregorio eguna: martxoa, 12; San Jose eguna: martxoa, 19.

2.562. San Gregoriotan, antxoa bere sasoi onetan.¹⁰⁵

2.563. San Jeolimo, aragia piper andixakin jateko.¹⁰⁵

San Jeronimo eguna: Irailla, 30.

2.564. San Jil, iratzeak baki trankil.⁸⁸

Antzekoa: Azkue 72, Inza 1916.

San Jil eguna: Irailla, 1.

2.565. San Joan goizeko intzak, kentzen ditu gaitzak.¹⁸⁹

2.566. San Jose inguruan, aurretik edo atzetik, konpitak.

Kazkabarra egingo duala, alegia.³⁹

2.567. San Josek, aurretik edo atzetik, «florek» ekarriko itik.

Elurra egingo dula. Elgorriaga, N.¹⁹⁷

2.568. San Josek ituk, elurrak ituk.

Arakil, N.¹⁹⁷

2.569. San Josek loriik (loreak), aurretik edo atzetik.

Nafarroan, Saldias aldetik.¹⁷⁴

2.570. San Jose loreak, atzetik baño aurretik obeak.¹²

Antzeko: Inza, 914.

2.571. San Josen konpittik, atzetik baño aurretik obik.¹⁹⁸

2.572. San Josepe eguzkitsu, uzta ogitsu.¹³⁶

2.573. San Juan eta barikua, saldu idi zurixa eta ekarri artua.

*Arto-urte txarra izango dela. Arantzazu, G.*¹⁹⁷

2.574. San Juanetan artoak belea tapatzen badu eta sagarrari iru ale ikusten bazaizkio, urte artan naiko arto sagar izango da.¹⁶⁹

Antzeko: Inza 1792, 1793.

2.575. San Juanetan belea tapatu, andik aurrera bidea libre.

*Artoagatik esan oi da.*⁷⁰

Inza 1792 baiño osoago.

2.576. San Juanetan sagar penpitik ikusten bada, bada naikoa.⁷⁰

Antzeko: Inza 1793.

2.577. San Juan euri gabea, urtea ogi gabea.⁴⁵

2.578. San Juan, nekez etorri ta arin jua.¹⁰⁵

2.579. San Juan su, bazter guztiak mamitsu.⁹⁴

2580. San Klement pasatu da, eztu balio ogiaren ereitea.¹³⁷

San Klemente eguna: Azaroa, 23.

2.581. San Linoz begira hadi marranta edo mafrundi.¹³⁵

San Lino eguna: Irailla, 23.

2.582. San Markek uri, gereziak ihaurrei.¹³¹

San Mark edo San Markos eguna: Apirilla, 25.

2.583. San Markez uri bizi, bazterra dena gerezi.¹³⁰

Antzeko: «Zahar hitz, zuhur hitz», 45'gn orri-aldean.

2.584. San Marko, artoak eraiteko goiz asko; eta a pasau ezker, berandu asko.⁴

Azkue 84 baiño osoago.

2.585. San Mark hor da, jorraiak gorda!¹³⁷

2.586. San Markos eguna arteraino, txintzarria bete lasto gordetzeko berarentzat, eskatu omen zuen larrabehiak.¹⁷⁴

2.587. San Markos eguna txarra danean, intxaurrik eta urrik ezta izaten.¹⁹¹

2.588. San Markos euri bizi, urte dena gerezi.

Nafarroako Saldias aldetik.¹⁷⁴

2.589. San Martin, elurra gertu din.⁵³

San Martin eguna: Azaroa, 11.

2.590. San Matias, beia larrera bide. San Gregorio noz da? Aurten e goiz da.

Astigarreta.¹¹

San Matias eguna: Otsailla, 24 edo 25; San Gregorio eguna: Martxoa, 12.

2.591. San Medarrez euria, uztaren laueta-rik bat galdia.¹³⁷

San Medard eguna: Ekaina, 8.

2.592. San Mederrek ur ixuri, jendea kexu ezarri.¹³³

2.593. San Miel Urriko, liñoa orri biko.

*Azpeitia aldeko Aratzerrekan.*¹⁷⁴

2.594. San Migel, hemen hel.¹²⁹

San Migel eguna: Irailla, 29.

2.595. San Migel maiatzeko, gure soroa laiatzeko.¹⁹⁶

San Migelen agerpena: Maiatza, 8.

2.596. San Mikael, afal ordua goizik hel.¹³⁶

2.597. San Pantaleon, uria ezti eta on.¹³⁶

San Pantaleon eguna: Uztailla, 27.

2.598. San Paterno joan-eta, landa zazue patata.¹⁴⁰

San Paterno eguna: Apirilla, 12.

2.599. San Paternotik hara, landa zak lur-sagarra.¹³⁵

2.600. San Pedro Beronan iruzki bada, San Pedroak arte euririk ez.¹⁹⁶

San Pedro Verona'ko: Apirilla, 29.

2.601. San Pedro, gizonak ardaua edateko.¹⁰⁴

San Pedro eguna: Ekaina, 29.

2.602. San Pedrotan belea tapatzen bazun, arto ona.⁷⁰

Antzeko: Inza 1792.

2.603. San Pedro kuku, San Martzialez mutu.

Kukuak kantu hots batian jarduten dabe eta halako batez, egun batetik bestera, mututu. San Pedro egunian, kantuan; eta hurrengo egunian, San Martzialez, mutututa.¹¹⁰

2.604. San Prantziskoren egunean ereiten badezu, andik ateratzen diran aleak astunak (pisuak) izango dira.¹⁹⁴

Iturriak Prantzisko deunaren zion; baiña ori erriaren aotik ez datorrelakoan, San Prantziskoren idatzi degu.

2.605. San Ramon, ume bat nai dot eta egin niri jaramon.¹⁰⁵

2.606. San Roke, edango leuke, nok emon baleuke.¹⁰⁴

2.607. Santa Ana, San Joakin'ek pazientzia galdu eragin eutsana.¹⁰⁵

2.608. Santa Kataliña nox da? Exa garijentzat otz da, beseguteko gox da.⁷⁰

Santa Katalina, Zemendiaren (Azaroaren) 25'ean da. Exa, Mujika'k dionez, arado de una púa omen da.

'Azkue 105 baiño osoago.

2.609. Santa Kataliñetan, txalupak errosetan.⁹

2.610. Santa Katalin garbia, gaztain-urte aundia.¹⁸⁹

2.611. Santa Katarina jitean, erroak hartzen lurrean.¹³¹

2.612. Santa Katarina, larrazkenaren azkena.¹³⁴

2.613. Santa Klara euritsu, handik laster argitsu.¹⁴⁰

Santa Klara eguna: abuztua 12.

2.614. Santa Klarak euria igortzen, bainan zerua klartzen.¹³⁵

2615. Santa Krutzetan, arbi-jorrocketan.⁶⁴

Santa Krutz Iraillekoa: Illaren 14'ean.

2.616. Santa Krutzetan erein zazu babarruna, zuretzako baño geiago bilduko dezu ta.¹⁹²

Santa Krutz maiatzekoa: Illaren 3'an.

2.617. Santa Kurutze, udazkenaren abiatze.¹³⁶

2.618. San Lukas egunean ibarrean egiten duen ebiya, mendi-tontorrean elurra izaten da.¹⁹⁴

San Lukas eguna: Urria, 18.

2.619. Santa Luzia euneko, olluaren arraluzatzen (o)men da euna.¹⁹⁸

Santa Luzia eguna: Abendua, 13. Egunik laburrena bera omen da urtean. Orregatik, luzatzen itz ori alperrik dago, bearbada, esaera ontan.

2.620. Santa Luzia, ollaxkun arra luzia.

*Baita ere: Santa Luzia, olluan arra.*¹⁹⁸

2.621. Santa Luzietan galtzen dan astoa, San Blasetan erosten da gazteagoa.¹¹²

San Blas eguna: Otsailla, 3.

2.622. Santa Madalena, gu hurbil Jainkoa gana.¹³⁶

Santa Madalena eguna: Uztailla, 22.

2.623. Santa Madalenako euriak intzaur gaztenak usteltzen.¹³⁷

2.624. Santa Madalenaz intzaurra beterik eta ogia barnean sarturik.¹³⁷

2.625. Santa Madalen eguna horeatue (hodeitua) baldin bada, gaztaina-hagaik egin beharrik ez; oskarbi bada, berriz, gaztaina hagar(a).

*Gabiri aldetik.*¹⁷⁴

2.626. Santander, aberatsak ondo ta po-break lander.¹⁰⁵

2.627. Santiago, gizonak baiño andrak ordiago.¹⁰⁴

2.628. Santio-Santanak euritsu, urte ura artotsu.⁶

Santiago eguna: Uztaila, 25. Santa Ana, biaramonean.

2.629. Santiyotako eul-asiak artoak zuzentzen ditu.

*Ezkio.*¹¹

2.630. San Tomas, egunik laburrena.⁷⁰

Santo Tomas eguna: Abendua, 21.

2.631. Santoña Ameriketan, zimarroï ta atunetan.

*Santoña Ameriketa esan oi deutse arraintzaleak Santoña'ri, bearbada urrin dagolako eta garai batean bela eta erramuz joan ei ziralako.*¹⁰⁴

2.632. Santo Tomaseko feriyak, etxe askotan komeriyak.

*Urteko alogera Donosti'ra eraman bearrak baserri askotan komeriyak ateratzen ditu.*⁴⁷

2.633. Santu bat buluzi, beste bat jazteko.¹⁹⁵

2.634. Santu guzietan, dominu santuru tururu.¹⁰⁵

Santu guztien eguna: Azaroa, 1.

2.635. Santu guzietan, elurra mendietan.⁶⁴

2.636. Santu guztien bezperetan dabillen aizea, urte guztian ere, lautatik irutan beintzat, ura bera ibilliko da.¹⁹⁴

2.637. Santu ogijalea, gertu baiño urruti obea.⁵²

2.638. Santutasun eta diru, amarretik iru.¹⁶

2.639. San Xerbatxok iguzki, uzta ere hobeki.¹³³

San Xerbatxo edo San Jerbasio eguna: Ekaina 19.

2.640. San Xipirine kari, adios ats-askari.¹³⁵

San Xipirine edo San Zipriano eguna: Iraila, 16.

2.641. Sarea dena xorien, dirua gizonen.¹⁵²

2.642. Sartu-urtenak egin, an zarealakuan emen.¹⁰⁵

2.643. Sasiak be begiak eta belarriak daukez.⁶⁶

2.644. Sasiak belarriak sorail, onek jaso aizeak darabil.¹⁸⁹

2.645. Sasiak entzuna, bitik bat gezurra.¹⁸⁹

2.646. Sasikuak ere sasin bizi nai izaten du.¹¹

Antzeko: Inza: 788, 844, 1531.

2.647. Sasoian sasoiko, San Antonez ospelak belarritako.¹⁰⁵

San Anton eguna: Ilbeltza, 17.

- 2.648. Sasoi dan arte zentzu gutxi; zentzua irixtean sasoiak utzi.⁵²
- 2.649. Segura, iltzen dana zerura.⁵⁴
- 2.650. Seguru denak be(re) igualik ez.¹⁹⁸
- 2.651. Semea etena ta asean, alaba jantzia baiña gosea.¹⁸⁹
Antzeko: Azkue 1466.
- 2.652. Semea laudatzen duenak, bere buruaz espantu; aita laidostatzen duenak, bere burua histen du.¹⁵²
- 2.653. Semeen etorkizuna amaren eskue-tan dago.¹⁴⁸
- 2.654. Senar-emazteen artean ez sartu atzik; egon bakean.¹⁸
- 2.655. Senar-emazteen arteko aharretan Jainkoa juje bakar.¹⁴⁶
- 2.656. Senarra txingarra, emaztea ezpala; beti etxean sua piztua.²⁰¹
- 2.657. Senarrik eztuena maluros, eta duena ez beti uros.¹⁸⁵
- 2.658. Sendo atxiki badituztu begiak, heterat ez hurbil erriak.¹⁴⁶
- 2.659. Sendo eta indartsuena makurtzen du oiñazeak.⁶⁴
- 2.660. Serorentzako buruak eta abadien-tzako egatak.¹⁰⁵

2.661. Sierrako haizia, elurre atariraino.

*Erronkariko Izaban.*¹⁷⁴

2.662. Sikatu plana, *querida* Santa Ana; sikatu papel, *querido* San Miguel.¹⁰⁵

2.663. Soberakina beti kalte.¹³⁷

2.664. Solasak labur eta finak.¹¹⁷

2.665. Solas goxo batek ezitzen eta ematzen du bihotz gogorrena.¹⁵³

2.666. Soldadoa, gobernarien ihiziko xakurra.¹⁴⁴

2.667. Soroak zor du larrea.

*M. Lekuona'renetik artua.*¹⁷⁴

2.668. Soro txikia bazter huts, gizon txikia tripa uts.⁵⁸

2.669. Sortzea, hiltzen hastea.¹⁴⁸

2.670. Sortzearen eta hiltzearen kontra ez da erremediorik, bien artekoa ongi baliatzea baizik.¹⁴²

2.671. Sortzetik du azeriak maltzurkeria.¹⁵⁵

2.672. Sosa moltsan bakarrik unatzen.¹⁴⁶

2.673. Sos batek bestea erakarki.¹⁴⁷

2.674. Sozio, andrearekin bakarrik, ona baldin bada.²²

2.675. Sua! Gabonetan txapan eta San Juanetan plazan.¹⁷⁴

2.676. Suak pizten du ikatza, garrak egurra, lipiztakeri aharrak auzia.¹⁵⁶

2.677. Suak sua dakarki, sugeak sugakuma noski.¹⁸⁹

2.678. Suari kea, egiari mixterioa.¹³⁹

2.679. Sudurrik ez daukanari, mokoak (muskiriñak).¹⁹⁰

2.680. Sugeak, zapoak, otsoak eta zaldiak itxasoan? Amaika lantzoi badabil Ondarru aldean.¹⁰⁵

2.681. Sui joaten dana ezkontzan, bizi guzia morrontzan.¹⁶

2.682. Suiña nausi etxian, alabaren dotia aidian.¹⁰⁵

2.683. Sukaldean emakume bat gutxiegi ta bi geiegi.³⁹

2.684. Sukalde batean bi emakume eta zaku batean iru botilla berdintsuak dira: ez dira ixilik egongo.¹⁷⁸

2.685. Sukalde beltzean gazta ona.⁵³

2.686. Surra ebagi ezkerro, odola abora.¹⁵

Antzeko: Oihenart 414, Azkue 1104.

2.687. Surtan jarrita probatutzen da nola-koa dan eltzea.⁷⁰

Xenpelarren bertso batek ere bukaera berdiña du. Ikus: Auspoa, 88.89-90, 264 orrialdean.

2.688. Sutan eman dautzuten etxerat hur-
bil zaite berotzeko.¹⁴²

T

2.689. Tabakoaren mesederik aundiena, kalterik ez egitea.⁵⁴

2.690. Talaierurik onena, andre alarguna: beti itxasoari begira.¹⁰⁵

2.691. Taloa jateko koipegarririk gozoena, taloa bera exkax.⁵²

2.692. Talo beroak gazta du jaki. Ori edozeiñek badaki.⁶⁴

2.693. Talo onak jan nai badituzu, astia artu erretzeko.⁶⁴

2.694. Tamaña Billabona'n omen zan.

*Gauza guztiak beren neurria badutela, baiñan asmatzen ez dala errez.*³⁴

2.695. Tantaka-tantaka upela bete.²⁰¹

2.696. Tantoka-tantoka, arria zulatu.³⁹

2.697. Tantza onak loro biguna eskatzen dau.¹⁰⁴

Tantza: zurda, erderazko pita: loro: alanbre ori bat, tantza baiño gogorragoa.

2.698. Teilla autsiak ordezko berria eskatzen du.¹²³

2.699. Teillatuan jario ta sukaldean maxio.¹²³

2.700. Teillatu bizkarra, ura botatzen bitarra.¹⁸⁹

2.701. Tenoretsua, denbora-irabazle.¹⁴⁴

2.702. Terralarentzat kapia, kamaña azpia.¹⁰⁵

2.703. Titili eta tatala, kantu guzien amona.⁶⁴

2.704. Titulua izengoiti, izengoitia titulu.¹⁵¹

2.705. Tokatzen jakok astoari mantea.⁷⁰

Antzeko: Azkue 622.

2.706. Tokian tokiko gisa.¹⁴²

2.707. Toki guztitan izaten dira santu artuk.

*Andoain.*¹¹

2.708. Tomak zer dau señalet? Berak esan eta berak barre.²⁵

2.709. Tontoa izateko, ezta ezer ikasi bearrrik.¹²

2.710. Topiña gelatzean, da esnea per-tzean, otordua dator ostean.¹⁸⁹

2.711. Tortxo bat haize-pean, horra bizia munduan.¹³⁹

2.712. Tosta gaiñean popako txintxurrak urten arte bear dau erramulariak.¹⁰⁵

2.713. To zarra ta ekatzen berria.²²

2.714. Tresna, gure indarren luzagarri.¹⁴⁵

2.715. Tresna izan bedi gizonaren laguna eta ez etsaia.¹⁴⁸

2.716. Tripak egitean gur-gur, bartko apa-ria agur.⁹

2.717. Tripak mugierazten ditu anakak.⁹

2.718. Tripa luzeak zazpi izpiritu.¹¹⁶

2.719. Tripa utsak, entendimentu argia.⁹

2.720. Tripa hutsari ez da emaiten kontsei-lu.¹²⁰

2.721. Trumoiaren soñua baiño urrutirago joaten dek fama txarra.⁶⁴

2.722. Trumoi-ira ta eriñotzak, baserrian lez itxasoan trumoiari lotsa.¹⁰⁴

2.723. Ttiki guztia polita; ta polita, utsaren urrengoa!¹²³

2.724. Ttipiak, handien zimino.¹³⁹

2.725. Ttipian ikusia, betikotz ikasia.¹²⁸

2.726. Tu etxatia zelian gora, begitartera derora.¹²²

2.727. Turmoiak aditzean, Santa Barbara.⁹

2.728. Tutulu-mutulu mutilla, badatorkia maite-miña.¹⁸⁹

2.729. Txakur haundiari okela; txakur txikiari makilla.

*Aberatsari harrera ona, pobreari ez. Oñati, G.*¹⁹⁷

2.730. Txakur gosea beti erne.⁶⁴

2.731. Txakurra katean ez dago pakean.⁶⁴

2.732. Txakurrak zanga badegit, ordean ozkarik ez begit.¹⁴

2.733. Txakurra librean, usoa aidean.⁶⁴

2.734. Txakurraren sudurra eta emakumearen ipurdia beti otzak.⁶⁴

2.735. Txakurrari egindako ortzkada, txakurraren illeaz sendatzen da.⁹

2.736. Txakurrari tiratzeko sosik ezta.¹²

2.737. Txakur zarra ez da engañakorra.⁷

2.738. Txakur zaunkarijak aginka gitxi.²⁵

Antzeko: Inza 183, 917, 2401.

2.739. Txakur zaunkariak nekez elduko dizu.¹²

2.740. Txalupa-jaube izateak ez dau beteten kaskarrik.¹⁰⁵

2.741. Txalupan nagusi asko, arrain gitxi ta zorra asko.¹⁰⁴

Antzeko: Azkue 262.

2.742. Txalupatxu bat, txalupatxu bi, gure andreak begi bi.¹⁰⁵

2.743. Txalupa zarragaz sutako arraiñik be ez.¹⁰⁵

2.744. Txalupa zarrak ur egarri.¹⁰⁵

2.745. Txalupa zarrak, zorrak.¹⁰⁵

2.746. Txalupa zarrean baiño errezago igerian mollatik mollara.¹⁰⁵

2.747. Txamar, ezpañen kazkanabar.

Ultzama'n entzuna. «Txamar» San Markos da, eta aunitz aldiz San Markos egunean ere euria eta kazkabarra egiten baitu. Hortik datorchio esaera, San Markos ezpañan kazkabarra adierazten duela.⁸⁹

2.748. Txamarra tintil, atorra zirpil.¹⁸⁹

2.749. Txantxangorria txantxate, birigarroa alkate.¹²

2.750. Txapelak eztau buru utsik betetzen.

Onek esan gura dausku, txapel andi ederra buruban eruan arren, gixona ixan datekela garun gutxikua.¹⁷⁹

2.751. Txapel batekin bi buru estaltzen dituena.¹⁹⁵

Bi arpegi dituena.

2.752. Txar guztija kendu ezkerro, danok onak.¹⁵

2.753. Txar nai duanak, kalte egin dezake.
*Aia'ko Arbestain-txiki'ko etxekoandreak esana.*¹²³

2.754. Txarraren ondotik denbora ona.¹⁸⁵

2.755. Txarrari barre ta onari arre, astuari arre.¹⁵

2.756. Txarrik ez da zerbait onik ez dunik.³⁷

Antzekoa: J. Elissalde: Zuhur-hitz eta Erran-zahar, Gure Herria, 1938.

2.757. Txarrik pasa gabe, onik ez da etortzen.³⁸

2.758. Txar sortu ta txar azi, txar izango da beti.⁷

2.759. Txartzat utzitakoa izan leike onena.⁶⁴

2.760. Txatxua beti txaxu.⁵²

2.761. Tximatsuentzat orrazia ez-ezik, jaboia ere bai.¹²³

2.762. Txikien maitien, familiyan.⁹

2.763. Txikien naaste, aundien irabazle.¹⁸⁹

- 2.764. Txikitan buru ariña, aundi egin da berdiña.¹⁶
- 2.765. Txil atara arte ibili.¹⁰⁵
- 2.766. Tximist haundi eta euri guti.
*Erderazko: Mucho ruido y pocas nueces.*¹⁹⁵
- 2.767. Tximua sedaz jantzia, tximua da.¹⁴
- 2.768. Txirlarik karuenak, gonadunak.¹⁰⁵
- 2.769. Txopan eta popan, orixotarrak arraunetan ta ondarrutarrak erramutan.¹⁰⁴
- 2.770. Txoria ariña da, emakumiaren gogua ariñago.¹⁸¹
- 2.771. Txoria, gaztetan ez badek egiten kabia, zartzaro gaiztokoa izango dek ire bizia.²⁰¹
- 2.772. Txoriak lumatik zer dan ezagun dik.⁹
- 2.773. Txori bakoitzak bere kabia, bestee-na baiño obia.¹⁶
- 2.774. Txori bakoitzak kabia ezberdin.¹⁸⁹
- 2.775. Txori bakotxa bere adarrera.⁹²
- 2.776. Txori bat obe eskuan, aidean bi baiño.¹⁷⁸
- 2.777. Txori buru, uts buru.⁹
- 2.778. Txori danak eguak, batzuk obak kantuak.¹⁸

2.779. Txori gosea kantari, neska ase
dantzari.

*Astigarreta.*¹¹

2.780. Txori guztiak mokodunak.

*Azpeiti.*¹¹

2.781. Txori-izugarria, soro-galgarria.⁵³

2.782. Txori-lepotik, txori-burua beti.⁵²

2.783. Txoroak bere burua beti jauntzat.⁵²

2.784. Txoroak oker edozein aier.¹⁴

*Aier, Azkue'ren iztegian: propensión, incli-
nación.*

2.785. Txoroari ez dio iñork eramaten,
txorakeriak egiten.⁵²

2.786. Txoroen itz, belarria itx.⁷

2.787. Txorrotxiorik entzun nai ez duna,
bakuna.¹²³

2.788. Txurrut bat, txurrut bi; konturatze-
ke zilipurdi.¹⁸⁹

2.789. Txurru txurru eurixe, euki, Jauna,
miserikordixe.¹⁰⁴

U

2.790. Uhainen hasarrea arrestatzen duenak badaki nola geldi-araz gaixtaginen azpilanak.¹⁴⁸

2.791. Udaberriko legortea, urte guztiko gosetea.⁸¹

2.792. Udan negurako, neguban udarako, gogorik ez lanerako.¹⁸¹

2.793. Udatiarrak ez larru eta ez kolpa.¹³⁶

2.794. Udazkenean uso-pasea izateko, aurrena txoriak pasa bear.³⁹

2.795. Udazkeneko zuzia, ase egitteko gauzia.

*Udazkeneko zuzak, itxuria; ez tie udaberrikuak bezin fiñak.*¹¹⁰

2.796. Ugariari, dirua ta osasuna kantari.¹⁰⁵

2.797. Ugarixuak kantari, argia indarra emoten egunari.¹⁰⁵

- 2.798. Ugaz ama, deabru ama.⁹
- 2.799. Ugelik ez dau bear mariñelak, lapak jateko eguna dabenean.¹⁰⁵
- 2.800. Ugolde aundienak ere itxasoan baretzen dira.¹²³
- 2.801. Ujola etorran eta bildurrez itxasoan kaviduko ete zan.¹⁰⁵
- 2.802. Uka asko Manuk bestiei guzurka, baiña lagunak beti aurka.¹⁰⁵
- 2.803. Ukabilka egiñarren itxasoari, itxasoak dar-dar mariñelari.¹⁰⁵
- 2.804. Ukalondoaz neurtzen iñoren begiko zakarrak; geureak neurtzean, oztopo dagigu sudurrak.¹⁸⁹
- 2.805. Ukondua luzatu ta mozkorra artu, Patxi gurea tabernan ezin sartu.¹⁰⁵
- 2.806. Ulertu egizu lenengo eta itz egizu gero.¹⁰⁹
- 2.807. Ulitxek lehoina ero-arazten.¹⁴²
- 2.808. Umea geldirik ez eduki; besterik ez bada, soro barreneko zokorra gora igotzen ibili.²²
- 2.809. Umeak dauzkan ama, beti lertzen.¹¹⁸
- 2.810. Umeak zamarik eztabe jasoten, baña entzunikua bai.¹⁵

- 2.811. Umeak zeiaira (merkatura) badoaz, saltzalleak ongi.²⁰¹
- 2.812. Umeak, zer ikusi axe ikasi.¹³
Antzeko: Azkue, 2895.
- 2.813. Ume ao-bigunak, ama biren bularrak.¹⁸⁹
- 2.814. Ume askok, au asko.¹⁰⁵
- 2.815. Ume asko ta lo gitxi, andren kurutzzi.¹⁰⁵
- 2.816. Ume, egin zazu lan, nai baduzu jan.⁹
- 2.817. Umetan gizon, gizonetan ume.⁷⁴
- 2.818. Ume txikiek lan txikie; ume aundiek lan aundie.
Ormaiztegi.¹¹
- 2.819. Umia egin zon, kaka egin zon.
Umia dagon lekuan, kaka be bai.¹¹⁰
- 2.820. Umia-Sainduruz, fruitu guziak sartuak.¹³⁷
- 2.821. Umore onak eleak goxatzen ditu.¹⁴⁸
- 2.822. Untzi ttipietan gantzu onak.¹⁴⁶
- 2.823. Untzi hutsak ez du gaindi egiten.¹⁶⁷
- 2.824. Ura bada geldi, artatik begira adi.⁷
- 2.825. Ura joan da gero potzugiñan.
Gauza egokija zanian biarreko gauzea ga-

*rai txarrean egin gura daunari esaten yako ori.*¹⁸²

Antzeko: Inza 1651, 1830.

2.826. Ura joan ta gero, zertarako presa?⁶⁴

Antzeko: Inza 1651, 1830.

2.827. Urak basaz, aingirak kakaz.¹⁰³

2.828. Urak bere bideak bear ditu.⁶⁴

2.829. Urak dakarrena, urak darama; lur-
rak eman duena, lurrean gelditzen da.⁶⁴

2.830. Urak eta egiak beti beren bidea segi-
tzen.¹¹⁴

2.831. Urak zirrimarran, errekoak basak
dantzan.¹⁰⁵

2.832. Ur andiko arraiña zalakuan, bate-
lean be mariatu sartuaz batian.¹⁰⁵

2.833. Ur andiko txirlak, beti be leo-
rrean.¹⁰⁵

2.834. Ura ta sua, auzorako.³

2.835. Ura zan gizona, ura! Ta itxasuan
galdu eban gizon-itxura.¹⁰⁵

2.836. Urdai-azpia osorik, etxean ez da go-
serik.¹⁸⁹

2.837. Urak, suek eta gorputzek, emoten
jaken beste irusten dabe.¹³

Antzeko: Azkue, 2781.

2.838. Ur eman ta uts egin, orixe ez dek atsegin.⁷

2.839. Uretatik surtara salto egin du.
*Zerbait gaizki ateratzean esan oi da.*⁵²

2.840. Ur gezako mariñelak, suestan ordeztapela.¹⁰⁴

2.841. Uriaren ondotik heldu ateria.¹²⁰

2.842. Urgunari etzaio faltako laguntari.
*Erderaz: No falta un roto para un descosido.*¹⁴

2.843. Uri guti urtarrilean, ogia eder uztaillean.¹³¹

2.844. Urik ezean alperrik errota, ikusiaz gero edozein profeta.¹⁸⁹

2.845. Urik ez itxasoan, ala esan eben Laruskain'en, eta sinistu ei eben angoak. Urarenak ordeztapela ziran euren tragoak.¹⁰⁵

2.846. Urik karuena, uriol-ura: berez etorri eta dana darua.¹⁰⁵

Uriol: ujol, ugölde.

2.847. Ur illetan, txalupak andiago errekarren bidean.¹⁰⁵

2.848. Ur joanak ez du errotarik erabiltzen.⁵²

2.849. Ur irakinean eztu uliak pausatzen.¹¹

- 2.850. Urkoaren maitasuna, erriaren osasuna.⁵³
- 2.851. Ur meietan galtzen dana, ur andietan itto.¹⁰⁵
- 2.852. Urraburu, ori be jausi da mollaburun.¹⁰⁵
- 2.853. Urra, urra, urra kanta, ta auzokoari apurra laga.¹⁰⁵
- 2.854. Urrea esan ta urria eman.⁷
Antzeko: Azkue 1821.
- 2.855. Urrea ez da Jaungoikoa; baiña beti dago urrean eta urrean be bai.¹⁰⁵
- 2.856. Urrea lanaren lorea da.¹⁷⁶
- 2.857. Urrezko giltzak ate guziak idekitzen.¹⁴⁶
- 2.858. Urrian artoak burutzen eta hainarak buztantzen.¹³²
- 2.859. Urrian asitako ilberrian urritza moztu.⁶⁴
- 2.860. Urrian ihiztaria, goizean goiz atzarria.¹³⁵
- 2.861. Urriaren ilberrin, urtero elurra Aizkorri'n.³²
- 2.862. Urria, usoen galgarria.¹³¹
- 2.863. Urri, baña ongi.²⁰¹

2.864. Urri erdi-euri, laborariak irri.¹³³

2.865. Urrietan arno berri dupetan limurtzen ari.¹³⁵

2.866. Urriko ilberrian elurra ageri bada, zazpi ilberritan ikusiko dezu.¹²

Azkue 1223 ta 1882 baiño osoago.

2.867. Urriko San Denisetan aizea ezkontzen gauerditan.¹³³

San Denis edo San Dionisio eguna: Urria, 9.

2.868. Urriko tenporetan zer haize, neguzian halaxe.¹⁹⁶

2.869. Urrilla urri, illunabarretan igarri.¹²⁴

2.870. Urrian bota ongarri, araberan uzta berri.¹³⁰

2.871. Urrikitz, gure burua jujatzen dugu.¹⁵¹

2.872. Urrin doana, aldatzen da lekuz, baña ez buruz.⁹²

2.873. Urriñeko intxaurrak ots andiak dabez; bertara jua eta billatu baperez.¹⁹

Antzeko: Azkue, 2853; ta Azkue 2845 baiño osoago.

2.874. Urrin huna bada nonbaitik hedatu, Biarnesak hara beriala zilatu.¹¹³

2.875. Urruneko senidia baño, auzo ona oba da.¹⁴

2.876. Urrun nahi duenak heldu, ez du behar zaldia lehertu.¹⁴²

2.877. Urrun nai ta be, Jainkoa beti urrean.¹⁰⁵

2.878. Urrutiko intxaurrak amar; bertan lau; aietatik bi utsak.⁶⁴

2.879. Urrutiko intxaurrak asko ta andiak.¹⁸

2.880. Urrutiko kanpaiak otsa piñe.

*Itxaso.*¹¹

2.881. Urrutiko kanpaiak, soñu aundiak.⁹

2.882. Urrutiko notiziak, gezur izugarriak.⁴²

2.883. Urrutiko senideakin asarre obe, auzokoakin baiño.⁷⁰

2.884. Urrutirago ta soriago oillar kukurukua.¹⁸⁹

2.885. Ur-sugeak ikutu, aragia zolitu.¹⁰⁵

2.886. Urta, basatzetan sartuta lapurka.¹⁰⁵

2.887. Urtarrila bero, zinkurinak gero.¹³⁰

2.888. Urtarrila euririk gabe, erreberri zazu zure selaurua.¹³⁷

2.889. Urtarrila idorra denean, laborarien molts'ondo jori.¹³⁷

2.890. Urtarrilako elur, burdinazko elur.¹³⁵

- 2.891. Urtarrila urik gabe, urtea ogi-jabe.¹³³
- 2.892. Urtarrila uritsu, urtea dirutsu.¹³⁰
- 2.893. Urtarrilean pinpirina ikusi baino, otsoa ardi jaten hik ikusi nahiago.¹²⁹
- 2.894. Urta ta urraburua dabilzan tokian, murtxilloirik ez inguruan.¹⁰⁵
- 2.895. Urtats, urteko lehen urrats; bururatu nahi bezala dugun has.¹³²
- 2.896. Urteak badoatza eta bakotxak bageramatza.¹³⁵
- 2.897. Urteak badoatzi, eta gu heiekin.¹⁴⁴
- 2.898. Urteak etorri urteak joan, urak pirlatzen itxasoan.¹⁸⁹
- 2.899. Urteak zintzurra luze.¹²⁸
- 2.900. Urte asko izatea ta asko bizi izana ez da berdin.¹²³
- 2.901. Urte askoren buruan, burua soil.¹²³
- 2.902. Urte askotan nai badek bizi, oillokin oera, txoriekin jaiki.¹⁸⁹
- 2.903. Urte batek ikusi gaitu sortzen; zoi-nek ikusiko hiltzen?¹³⁶
- 2.904. Urte joanak ongi daude.⁹
- 2.905. Urte legorreko uzta, galbaetzean utsa.¹⁸⁹

2.906. Urte txarra igerika sartzen da.¹³⁷

2.907. Urten bakio ekatxari, sendakike eguzkiari.

*Au da: Ekatxa danian makurtzen baaz, eguzkija danian sendotuko az.*⁹²

2.908. Urte zarra bukatzean, sagu-zaarra burduntzian.¹⁸⁹

2.909. Urtez astunduriko oiñak, ez dabizki txori ariñak.¹⁸⁹

2.910. Urtiarekila, igaran datiano, kexa ez adila.¹²²

2.911. Ur-ttantta askok arria ere zula dezakete.¹²³

2.912. Usaiñik onena, artzen ez dana.¹⁰⁵

Antzeko: Azkue 2856.

2.913. Usoak bere tegian kurruka, andik kanpora izuka.¹⁸⁹

2.914. Uste etzuan zakurrak zaunka egin dio.⁹

2.915. Uste ezten tokian kausitzen da apo dauztekaria.¹⁵³

2.916. Usterik gutxienean, gurutzea atal-aurrean.⁹

2.917. Ustez eziña zana, bultza ta bultza egin da dana.¹²³

- 2.918. Usuil berria dagola-ta, zarra ez jaurti.²⁰¹
- 2.919. Ut ortik, arraiñak mariñelari.¹⁰⁵
- 2.920. Utsa ezta pesta.⁵⁴
- 2.921. Utsak bi beldur ditu: beria ta bestearena.¹⁹⁸
- 2.922. Uts ala bete, erramuak beti bear estrapu eta tolete.¹⁰⁵
- 2.923. Utsegiñaz, utsegiteak zuzentzen dira.²⁰¹
- 2.924. Utz aizea teilen gainetik doala kurri!¹⁴⁶
- 2.925. Utzi zak ona obeagatik.²⁰¹
- 2.926. Uzkarra ezkontzen asi ta kakagaz parra.¹⁰⁵
- 2.927. Uzkarrek bota zitun uzkartiak eta puzkarrek puzkartiak; baiña atsa bardiña zan.¹⁰⁵
- 2.928. Uzta, ereintzaren saria.¹³⁸
- 2.929. Uztailari ohore, balinbadu ogi urre.¹³¹
- 2.930. Uztailean, itaia eskuban.¹⁹³
- 2.931. Uztailean ihurtzuri, mahats nasai guri.¹⁴⁰
- 2.932. Uztaileko aro onak manatzen dupaginak.¹³³

2.933. Uztaileko arrabotsak laket ditu mahatsak.¹³⁵

2.934. Uztaileko burrunbunbun, ez beti goxo bainan hun.¹³¹

2.935. Uztaileko iguzkiak ondoko arnoari indar.¹³⁴

2.936. Uztail ilargi betez uztak behar du ontua; orduan ontu eskasez, segur daite miseria.¹³⁰

X

2.937. Xahalaren larrutzailearen bete da atxikitzailea.¹⁵³

2.938. Xaharrak kapa, lurak horma jauntzi.¹³³

2.939. Xaguak erregearen salan ere paseatu egiten du.

*Zeraindarrak esan oi dute, izengoitiz xaguak baitira.*⁵⁴

2.940. Xapata zenak itsaso guzia iragan zuen etxeko putzuan itotzeko.¹⁴⁶

2.941. Xapelak usu buru-eskasa gordetzen.¹⁴⁴

2.942. Xapel ederrak buru hutsa estal dezake.¹⁵⁵

2.943. Xerriari emana ez da galdua.¹⁵⁵

2.944. Xerri buztanez esteka onik ez.¹⁶²

2.945. Xerri-mihirik ez eros erbia hartu gabe.¹⁵⁵

2.946. Xertorik hoberena, Martxoan eiten dena.¹³¹

2.947. Ximaorra naasago, lurriña kiratsa-
go.¹⁸⁹

2.948. Ximinoa arbolan gorago, haren
ipurdia ageriago.¹⁴⁶

2.949. Ximistak zelia dialarik urratzen,
Biarnesa kanpuan ihurk ez leherkatzen.¹¹³

2.950. Xinaurrien gainean jartzen bezare,
ez harri xistatzen bazaituzte.¹⁵³

2.951. Xinaurrientzat ihintza uholde.¹⁵¹

2.952. Xingilika josta ditake, bainan ez
urrun joan.¹⁴⁶

2.953. Xipa galdu behar izokinaren hartze-
ko.¹⁵³

2.954. Xipirine jin orduko, segur uda aka-
bo.¹⁴⁰

2.955. Xirulatik jiten dena, atabalerat
itzultzen.¹⁴²

2.956. Xoria ezagun da lumatik, idia ada-
rretik, gizona eletik.¹¹⁶

Antzeko: Azkue 620.

2.957. Xoria lur-arras, uria laster has.¹³¹

2.958. Xori zaharrak ez dira bihi-korbu-
tzez atxemaiten.¹⁵⁵

2.959. Xoxoak sasian kirkirri, eiztaria
urrean dirudi.¹⁸⁹

Z

- 2.960. Zaarra, bearrerako txarra.⁹
- 2.961. Zaharrago eta uzkurrago.¹⁵³
- 2.962. Zaarra, izen txarra.³⁹
- 2.963. Zaarraren umea, gazterik zurtz.⁵²
- 2.964. Zaharrek pausuan emaiten dute zorriona; zorigaitzez, nahiago dute ezin-egona.¹⁴⁸
- 2.965. Zaarren itzak, zentzudun itzak.¹⁰⁹
- 2.966. Zahartzeak deus onik eztu.¹¹⁷
- 2.967. Zaartzean, zakua atzean, eta Jaungoikoak lagun dekizula atean sartzean.⁹
- 2.968. Zabuaren aldera erortzen da arbolak.¹⁸⁹
- 2.969. Zafrana, oinkatuago eta loretuago.¹⁴²
- 2.970. Zahian begiratu eta irinean eralgi.¹⁹⁵
- 2.971. Zai dagoenarentzat, ordu luzeak.⁶⁴

2.972. Zaietan begiratu ta urunetan eralgi.²⁵

Antzeko: Azkue, 2866, 2867; Inza, 93, 719, 852, 1083.

2.973. Zaietan txintxo, iriñetan zoro, oker egiña ikusiko gero.¹⁸⁹1

Bestetan baiño osoago.

2.974. Zakatza ori ta begiak illun, arrain freskua ez deitu edonun.¹⁰⁵

2.975. Zakatzean dago arraiñaren izatea.¹⁰⁵

2.976. Zakua betatxuaren alde.¹²⁸

2.977. Zakua esteka arras bete gabe.¹⁴⁶

2.978. Zakuaren atxikitzaile, ohoina bezain ebasle.¹⁵⁴

2.979. Zakur aulak, arkakoso asko.¹⁰

Antzeko: Inza: 1850.

2.980. Zakur bortitza ezta ukaldika lausengatzen.¹¹⁴

2.981. Zakur gaixtoari soka labur.¹⁴⁶

2.982. Zakurra eta arria, mandoa makillarekin antzera.⁵³

2.983. Zakurrak, bere atarian indarra.¹⁰

2.984. Zakurrak elgarrekin gataskan ari dirrelarik, otsoak ardia jaten.¹⁵⁵

2.985. Zakurrari ezurrak eta emazteari gezurrak.⁵²

- 2.986. Zakurrari hezurra laket karruskatze-ko zerbait dueno.¹⁵³
- 2.987. Zakurrek saingatzen diotenak ez dira oro ohoinak.¹⁵⁹
- 2.988. Zakurrik onena, etxekoa; emaztea, auzokoa.⁵²
- 2.989. Zakur saingariak ausiki guti.¹⁴⁶
Antzeko: Inza 917, 2401.
- 2.990. Zakur ttipiek erbia kausitzen, handiek arrapatzen.¹⁵³
- 2.991. Zakur zaharrak sainga alferrik ez.¹⁵³
- 2.992. Zakur zarra, ez da engañakorra.⁹
- 2.993. Zakutik edo zorrotik ateratzen du.
*Persona eficaz.*¹⁸⁵
- 2.994. Zaldiak gida dezake zalduna, otoak ez du gidatzen otozaina.¹⁴⁵
- 2.995. Zaldi itsuaren saltzaileak haren zangoez espantu.¹³⁹
- 2.996. Zaldi ona ukulluan saltzen da.⁶⁴
- 2.997. Zanbalantran, gaur emen biar an.¹⁸⁹
- 2.998. Zapa-lanean dabillena, bera jausiko da lenena.¹⁰⁵
- 2.999. Zapata barriak, goizean onak, illuntzean estuak.¹⁰⁵

3.000. Zaragi berrian, ardo zaarra neurrian.¹⁸⁹

3.001. Zarata aundia danean, zarata bera bakarrik aundi.¹²³

3.002. Zarautz, txara uts.

*Garai batean, erria egin baiño leen, gaur Zarautz dagoan tokian txara ta sasia besterik etzala diote, eta izena ere ortik artu omen zuan.*⁵⁰

3.003. Zarra eziñ mugiarazo, eta gaztea eziñ iruki geldi.⁹

3.004. Zarrak jun ta gazteak nun? ¹⁰⁵

3.005. Zarrantz, astoak ganbelan arrantz.
*Goserik. Goldaratz, N.*¹⁹⁷

3.006. Zarraren sistema seta ta tema.²⁶

3.007. Zarraren umea martzuka.⁹

3.008. Zarren zarrez, bizirik ezin eten.¹⁰⁵

3.009. Zartadetara egin ezkerro, miñik sentidu ez.¹⁵

3.010. Zaurien gañean pikua.

*Batek badu naigabe bat, edo gaixtakeri aundi bat egina diote, eta norbaitek hori aipatzen badio, orduan bere naigabea berritzen baitio eta tristeago ezartzen. Hortaz erraten da «Zaurien gañean pikua».*⁸⁹

3.011. Zauri guzien goxagailu, pazientzia.¹⁵⁵

3.012. Zazpi-mezea, lapur-mezea.

*Eguna argitu baino lehenago. Aztiria, G.*¹⁹⁷

3.013. Zedorrek nai ez dezunik, ez besteri opa.⁵³

3.014. Zegama zuloko jostaiak, berrogei eguneko ekaitza.¹⁹⁶

3.015. Zegoan zegoan, txitxak jan zuan.¹⁸⁹

3.016. Zein aski ta zein guti, illea ille da berdin.¹⁴

3.017. Zekena beti on-gose; gosebera izaki, zeken ez-eze.¹⁸⁹

Ohihenart 426 baiño osoago.

3.018. Zekenak hunik eztu, barreiazaliak eztuke.¹²²

3.019. Zekena lanean ari da ohoinentzat eta gobernamentuarentzat.¹³⁷

3.020. Zekenaren sakelan bi zilo.¹⁵⁵

3.021. Zelaian lanin ai (lanean ari) den alperrenai, eroitzen yo (erortzen zaio) aurreneko ebi-tantua.¹⁹⁸

3.022. Zelako zakatza, alako lebatza.¹⁰⁵

3.023. Zelateka andrea, joan zan aren ba-kea.¹⁰⁵

3.024. Zeletan dagoenak, beretzat aditzen du.⁶⁴

3.025. Zemendien erein garie, idien apatxera be.⁴

3.026. Zenbaiten esker guziak, gabonetan gereziak.¹⁸⁹

3.027. Zenbat ataka, ainbat matraka.¹⁸⁹

3.028. Zenbat ate, ainbat maratilla, mutillaren ondoren neskatilla.¹⁸⁹

Bestetan baiño osoago.

3.029. Zenbat auzotan, odolkiak ordeko-tan.¹⁸⁹

3.030. Zenbat eman, hainbat jan.

*Ardiak, adibidez. Gabiria, G.*¹⁹⁷

3.031. Zenbat eta atea zabalago, orduan eta lapur gutxiago.⁶⁴

3.032. Zenbat eta burua makurrago, orduan da ipurdia altuago.⁵⁴

Antzeko: Inza 1088, Ormazabal 48.

3.033. Zenbat eta eguna luzeago, gaba laburrago.¹²³

3.034. Zenbat eta geiago izan, gero ta geiago nai.¹²³

3.035. Zenbat eta geiago, orduan ta naia-go.⁹

3.036. Ze(i)nbat eta lurra bigunago, arra barruago.²⁰

3.037. Zenbat eta obia, ordun ta okerro.¹⁹⁸

3.038. Zenbat eta zarro, ordun ta berro (zaarrago, orduan ta bearrago).¹⁹⁸

3.039. Zenbat gizon, ainbeste buru; zenbat buru, ainbeste iritzi.¹⁰

3.040. Zenbat ikusi, ainbat ikasi.¹⁰⁵

3.041. Zenbat irabazi, ainbeste gastatu.⁹

3.042. Zentzuduna argi bilatzale, zoroa emaile.¹⁴²

3.043. Zentzunak zurrun, aalmenak iztun, maite jarioz diraugin.¹⁸⁹

3.044. Zentzunik ez daukanak, miñik be ez.¹⁰⁵

3.045. Zentzuz itzegitea bearrezko bada, ondo entzutea ere berdintsu noski.¹²³

3.046. Zerbait dala uste eta ezer izan ez.⁵⁴

3.047. Zerbaitetarako ez danik, iñor ez.⁵²

3.048. Zerbaiti lotu gabe beha ondorioeri.¹⁴⁷

3.049. Zer berri? Zarrak berri, gazteen goangarri.⁹³

Antzeko: Azkue 933, 2883.

3.050. Zer da au olako uxaluma?

*Geiegizko apaintzalea dala adierazteko.*⁵²

3.051. Zer da fedia? Bakoitzak in dezala beria.¹⁹⁶

3.052. Zer da: gezurrik ez erraiten eta ez Jainkoa?

*Ixilik dagoena.*¹⁹⁵

3.053. Zer da zartzea? Bi aldiz aurtzea.⁹

3.054. Zer degu? Jaio giñan eta eriotza zor degu.⁷⁰

3.055. Zer egingo degu ba, Jaungoikoa il dan zaratarik ez da ta? ⁶

3.056. Zer eman, zer uka, biotz zatituaren bi puxka.¹⁸⁹

3.057. Zergatik ez da emakumea meza la-guntzera joaten? Galdetu baiño leen erantzuten duelako.⁶⁴

3.058. Zerk ekarri ark eraman, aizeak ekarria aizeak eraman.¹⁸⁹

3.059. Zer merezi, ura etorri.⁹

3.060. Zer merezi, ura iritxi.⁹

3.061. Zerraittia, olgaittia; harilketia, nekaittia.¹⁷⁷

3.062. Zerramak arrosa baino nahiago lohia.¹⁶⁴

3.063. Zerria azi etxean eta ill auzoan.⁹

3.064. Zerria ildako astea ta ezkondu-tako urteak, onenak.³⁷

3.065. Zerria ill eta kurrinka bizi.⁹

- 3.066. Zerri goseak ezkurra, zakur izuak isats makurra.¹⁸⁹
- 3.067. Zerririk ez bada tegian, koiperik ez zartagian.¹⁸⁹
- 3.068. Zeru zolan papo urdina (laino beltza), hirugarren eguneko euria.¹⁸⁵
- 3.069. Zeurekin badezu, nerekin jango dezu.⁹
- 3.070. Zezena adarretik, gazta usaiñetik.¹⁸⁹
- 3.071. Zezena ere, il aurretik belauniko.³⁹
- 3.072. Zigor gabeko legea? Mingain gabeko txiliña.²⁰¹
- 3.073. Zikoitzak dio kasu egile dela. Bel-durtiak dio zuhurra dela.¹⁶⁷
- 3.074. Zillarrezko abilidadea, eta urrezko tripa.⁹
- 3.075. Zintzarria dunguluz badago, urruti-rago ta soriago.¹⁸⁹
- 3.076. Zintzur estuan pirrinka, zintzur na-saian amilka.¹⁸⁹
- 3.077. Zipotza bein kendu, ta orduan liak agertu.⁷
- 3.078. Ziria ezta gai, eta eriya bai.
Erderaz: *Donde no valen cuñas aprovechan uñas.*¹⁴
- 3.079. Zirikatzaliak abua bero, ta gauza ona gero.¹⁵

- 3.080. Zirin-zirin amama, oiala gertu, ama.¹⁰⁵
- 3.081. Zirko guzietan pailazoak.³⁹
- 3.082. Zirriketa marraketa kitarria, botikaixuan alabia.¹⁰⁵
- 3.083. Zirri-marran olatuak, katean ondo lotu txalupak.¹⁰⁵
- 3.084. Zirri-marran urak, errixuko basak olguran.¹⁰⁵
- 3.085. Zizkili-bazkili egitekotan, oba geldirik egon.²⁰⁰
- 3.086. Zoin da pollitena? Bihotzak maite duena.¹⁴⁶
- 3.087. Zolia danari goixetan, Jaungoikoak deutsa lagunketan.¹⁸
- 3.088. Zonbeiten hitza ala ahuntzaren gauerdiko eztula berdintsu dire.¹⁵⁸
- 3.089. Zopeaz bein, azeaz birritan, andik aurrera sarritan.²
- Ardo-tragoxkak ola egiten dirala otorduetan.*
- 3.090. Zorionean den gizona ez zaio zorionari ohartzen.¹⁴²
- 3.091. Zoroa bere hartarik ez da behin ere kantitzen.¹⁴⁸
- 3.092. Zoro-aize larregi, negarra dator atzeti.¹⁰⁵

3.093. Zoroak zer dau sinifikantza? Berak
soiñu eta berak dantza.¹⁹⁰

3.094. Zoro-zoro Antonio, laster euria da-
rio.¹⁰⁵

3.095. Zorra ezin eiñe, oi duk gizonentzat
makurrena.

Grazian Zuloeta'k 1948.¹⁷¹

3.096. Zorrai erantzuteko txalupa saldu?
Txalupa galdu ta zorra garbitzeko.¹⁰⁴

3.097. Zorrak zor eta lorrak lor, Ondarru
ta Berritu sekula ez kittu.¹⁰⁴

3.098. Zorrak zor, lepondoa lodi; bada ez
bada, mokau goxoak sarri.

Bestetan baiño osoago.

3.099. Zorra, nirea baiño arena obe.¹⁰⁵

3.100. Zorra pagatzen duanak, artzekoa
egiten du.⁵²

3.101. Zorriketa ari denarentzat kukusoa
ere ihizi on.¹⁵³

3.102. Zorrik onena baño, arturenik txa-
rrena oba da.¹³⁴

3.103. Zorri piztua okerreña.¹⁷⁴

Antzeko: Azkue 668, Inza 688, 1096, 1713;
ta Elissalde: «Zuhur-hitz eta Erran-zahar,
Gure Herria,aldizkaria, 1938.

3.104. Zor zaionari, edo pagua edo pala-
gua.¹

- 3.105. Zor zarra, kaka zarra, beti usai txarra.¹⁰⁵
- 3.106. Zor zarrak, atze txarra.¹⁰⁵
Antzeko: Azkue, 2907.
- 3.107. Zozoa, irri-egile handi.¹⁵¹
- 3.108. Zozoak, bere buruaz harturik, ez du ikusten bertzeren dohainik.¹⁵²
- 3.109. Zozoaren abantaila da bere buruaz beti kontent izaitea.¹⁴⁵
- 3.110. Zozoa sasi tartean ari bada kantuan, gaberako euria.¹⁷⁴
- 3.111. Zozo aseak gingak iguin.⁹
- 3.112. Zozuen astien jaiua.¹⁸⁷
Leloa dena.
- 3.113. Zuhaitz orok adar eihar.¹⁵⁰
- 3.114. Zuhartzeari ez galda sagarrik.¹⁶³
- 3.115. Zu etxerako, garirik ez dan urterako.²³
- 3.116. Zuk aideak alde, baña zerori zere talde.¹⁴
- 3.117. Zuk ere badituzu utsegiñak, bizi-lagunaren berdiñak.¹⁸⁹
- 3.118. Zuk zeretzat nai ez dezuna, ez beste iñori opa.¹²³
- 3.119. Zulo bakoitzari, petatxua.⁹

- 3.120. Zu Maikux eta ni Praxku, ondoren-
goak Kuxku.¹²³
- 3.121. Zurda hoberena beti tinkatuz, nahi-
-t-ez trenkatzen da.¹⁵⁵
- 3.122. Zure eskueri kontu gehiago zangoeri
baino.¹⁵⁵
- 3.123. Zure naia biz zure gaia; zeurea zan
gura, areago ardura.¹⁴
- 3.124. Zurezko aulkia puskatu diteke ta
arrizkoa pitzatu ere bai.¹²³
- 3.125. Zuriegia da ona izateko.⁵²
- 3.126. Zurginaren etxea zotzez, non ez den
oraino zotz ondarrez.¹⁶²
Antzeko: Oihenart 444.
- 3.127. Zurkeriz dagona, artzen oso ona.¹⁶
- 3.128. Zurraren kolkoa gose, lertu zoriz eta
ezin ase.¹⁸⁹
- 3.129. Zurraren olioak katuak edan.⁶³
- 3.130. Zurubi goren puntan aizeak gogorki
emaiten du.¹⁵⁵
- 3.131. Zuhurra baduzu, ez zirika sua gani-
bet batekin.¹⁵¹
- 3.132. Zuzentasunik ez bada ereiten, pake-
rik ezin izan.¹²³
- 3.133. Zu zeran tokian, ez da koiperik fal-
tako.⁹

ITURRIAK

(1) Frantzisko Paulo Aranburu apaiz jauna zana, Oiartzun'en jaioa eta Gipuzkoa'ko Zubieta'n bizia: 1506, 1509, 2417, 2516, 3104.

(2) *Eusko Folklore*, 1921, Oñati'n, Leonardo Guridi'k jasoak: 409, 474, 1484, 1717, 3089.

(3) *Eusko Folklore*, 1921, Abadiño'n Leon Bengoa'k jasoak: 437, 446, 721, 2834.

(4) *Eusko Folklore*, 1921, Larrabetzua'n Tiburtzio Ispitzua'k jasoak: 307, 724, 817, 824, 1065, 1624, 1788, 2204, 2506, 2523, 2584, 3025.

(5) *Eusko Folklore*, 1921, Elorrio'n Eujenio Larrañaga'k jasoak: 1250, 1806, 2015, 2527.

(6) *Eusko Folklore*, 1921, Zarautz'en Juan Iruretagoiena'k jasoak: 208, 1628, 1715, 2080, 2237, 2628, 3055.

(7) José Manterola: *Refranes y proverbios vascos*: 29, 68, 214, 281, 305, 518, 524, 540, 547, 612, 711, 767, 783, 876, 938, 986, 1013, 1158, 1204, 1247, 1251, 1479, 1523, 1946, 2230, 2243, 2244, 2246, 2258, 2284, 2288, 2332, 2395, 2469, 2727, 2758, 2786, 2824, 2838, 2854, 3077.

1911 urtean, *Euskalerrriaren alde aldizkariak*, Jose Manterola (1849-1884) zanaren esaera-bilduma bat agertu zuan. Aurretik onela zion:

«Entre los papeles que dejó al morir, hemos encontrado unas cuartillas curiosas. En ellas recopiló el autor refranes del país vasco. En el pliego que sirve de cubierta a las cuartillas se lee: Refranes y proverbios vascongados. Reunidos en colección y ordenados por José Manterola. San Sebastián, 1877. El trabajo se halla dividido en tres partes: Refranes, frases proverbiales y frases notables.»

Esateko moduak ere badira, beraz. Zuhurhitzak edo errefrauak ez diranak, alegia. Olakoak ez ditugu liburu ontan sartu.

Ondoren, oar au egiten du *Euskalerrriaren alde aldizkariak*:

«No creemos que todos estos refranes y frases sean recogidos de boca del pueblo euskalduna; opinamos, por el contrario, que muchos de ellos son traducidos de otras lenguas, de la española principalmente.»

Gu ere iritzi berekoak gera. Dударik gabe,

badira erderatik itzuliak. Gure ustez olakoak diranak, ez ditugu liburu ontara aldatzen.

(8) Maria Etxeberria, gure ama zana, Donostia'n jaioa eta Tolosa'n bizia: 1203.

(9): Euskal esangiak, Euskal-Erria aldizkaria, 1893: XXVIII, 560-1 orri-aldeetan; XXIX, 10-1, 36-7, 69-70, 102-3, 140-1, 190-1, eta 220-1 orri-aldeetan: 73, 86, 98, 102, 191, 192, 195, 202, 203, 219, 227, 235, 241, 247, 260, 261, 268, 270, 278, 283, 287, 313, 318, 330, 354, 361, 364, 373, 390, 415, 426, 435, 455, 469, 477, 478, 501, 514, 537, 544, 560, 580, 598, 620, 657, 661, 688, 703, 704, 709, 743, 786, 812, 821, 834, 842, 889, 910, 914, 920, 940, 957, 977, 1005, 1008, 1010, 1011, 1012, 1028, 1030, 1049, 1052, 1053, 1082, 1084, 1087, 1089, 1091, 1093, 1097, 1098, 1099, 1106, 1120, 1129, 1133, 1142, 1149, 1155, 1156, 1161, 1168, 1169, 1172, 1188, 1206, 1207, 1217, 1223, 1262, 1268, 1282, 1298, 1322, 1334, 1351, 1358, 1361, 1362, 1363, 1371, 1377, 1387, 1408, 1435, 1450, 1451, 1471, 1496, 1505, 1538, 1554, 1571, 1577, 1578, 1579, 1580, 1598, 1603, 1605, 1616, 1630, 1634, 1663, 1668, 1685, 1691, 1701, 1704, 1705, 1707, 1714, 1768, 1769, 1803, 1815, 1824, 1836, 1851, 1854, 1892, 1937, 1967, 2033, 2040, 2042, 2102, 2118, 2126, 2171, 2174, 2178, 2195, 2200, 2226, 2227, 2228, 2229, 2231, 2232, 2238, 2255, 2257, 2271, 2272, 2273, 2327, 2343, 2350, 2351, 2353, 2354, 2368, 2369.

2370, 2390, 2394, 2460, 2462, 2472, 2481, 2487, 2488, 2493, 2609, 2716, 2717, 2719, 2727, 2735, 2762, 2772, 2777, 2798, 2816, 2881, 2904, 2914, 2916, 2960, 2967, 2992, 3003, 3007, 3035, 3041, 3053, 3059, 3060, 3063, 3065, 3069, 3074, 3111, 3119, 3133.

(10) Jose Ramon Erauskin Lujanbio zana, Txirrita bertsolariaren illoba eta azken urteetan sekretariotza egiten ziona. *Aien garaia* liburuaren egillea. Gazteluene baserria, Altza: 103, 382, 393, 587, 600, 689, 815, 879, 966, 1029, 1063, 1254, 1315, 1349, 1716, 1775, 2001, 2043, 2239, 2545, 2979, 2983, 3039.

(11) Etxeberria'tar P.: Esaera zarrak, Argia'ren Egutegia, 1933, 53 orri-aldean: 11, 12, 15, 16, 72, 92, 142, 161, 299, 370, 513, 516, 527, 635, 675, 682, 793, 797, 805, 866, 1017, 1046, 1233, 1234, 1416, 1656, 1735, 1804, 1831, 2010, 2047, 2179, 2237, 2414, 2482, 2561, 2590, 2629, 2646, 2707, 2779, 2780, 2818, 2849, 2880.

(12) Manuel Olaizola: *Uztapide* bertsolaria zana: 60, 118, 129, 347, 470, 472, 542, 565, 630, 654, 678, 732, 816, 840, 887, 1055, 1056, 1061, 1079, 1225, 1306, 1312, 1341, 1345, 1418, 1439, 1467, 1539, 1563, 1568, 1658, 1754, 1799, 1839, 1849, 1859, 2147, 2150, 2193, 2208, 2214, 2219, 2305, 2342, 2359, 2389, 2396, 2436, 2441, 2570, 2709, 2736, 2739, 2749, 2866.

(13) P.A. Ormetxea: *Esakunek*, *Euskal-*

Esnalea aldizkaria, 1909 eta 1915: 118, 139, 210, 226, 252, 326, 479, 592, 593, 619, 687, 918, 927, 928, 963, 1041, 1059, 1068, 1071, 1508, 1950, 1995, 2122, 2199, 2360, 2812, 2837.

(14) *Baserritarra* astekaria, 1905-XII-23, 1906-I-20, 1906-II-3, 1906-II-17 eta 1906-III-17: 100, 239, 399, 405, 525, 554, 579, 680, 904, 962, 1072, 1113, 1164, 1359, 1591, 1672, 1835, 1910, 2125, 2131, 2281, 2334, 2363, 2456, 2465, 2732, 2767, 2784, 2842, 2875, 3016, 3078, 3116, 3123.

Donosti'ko asteroko bat izan zan *Baserritarra* ori. Tamalez, bilduma osoa ez da orain arte, guk dakigularik beintzat, iñun azaldu. Ortik liburu ontara aldatutako esaerak, aitatutako bost egun oietan agertu ziran, aurretik II, IV, V eta VIII erromatar zenbakiak erantsita. Gaiñontzekoak falta dira, ordea, Esan bezela, aldizkariaren zenbaki danak ez baitira azaldu. Galdutako zenbaki oiek beste esaera-mordoxka bana izango dute.

Astekari ontan, euskal esaerak erderazko adierazpen bana dute ondotik. Merezi ez dualakoan, ez degu onera aldatzen, bitan edo irutan izan ezik.

(15) *Mañariko*: Bilbo'ko *Euzkadi* eguneroan, 1932-X-13'an: 56, 190, 335, 451, 499, 601, 658, 937, 1119, 1162, 1232, 1244, 1961, 2274, 2371, 2398, 2514, 2686, 2752, 2755, 2810, 3009, 3079.

(16) Joxe Mari Lertxundi bertsolaria, Laurgain, Aia, G.: 106, 194, 204, 250, 263, 276, 294, 342, 432, 485, 498, 541, 561, 597, 730, 750, 779, 883, 982, 1292, 1302, 1357, 1397, 1413, 1426, 1452, 1541, 1753, 1885, 1968, 2110, 2161, 2188, 2242, 2491, 2638, 2681, 2764, 2773, 3127.

(17) Balentin Zamora apaiz jauna, Leku-eder, Igeldo, Donosti: 1627.

(18) Felipe Arrese Beitia (1841-1906): *Ama Euskeriaren liburu kantaria*, Bilbo, 1914: 197, 271, 718, 1215, 1459, 1610, 1915, 2050, 2267, 2511, 2654, 2778, 2879, 3087.

(19) Felipe Arrese Beitia, *Urrineko intzaurrak*, Euskal-Erria, 1881: 2873.

(20) Felipe Arrese Beitia: *Olerkiak*, Bilbo, 1956: 3036.

(21) Pablo Zamarripa abade jauna: *Firifiri, Ipuin ta naste*, Bermeo, 1935: 1280, 1461, 1819, 1996, 2028, 2418, 2517.

(22) Joakin eta Jesus Berastegi Mendizabal anaiak, Olaberria, G.: 35, 207, 244, 300, 339, 343, 584, 599, 610, 615, 642, 736, 778, 780, 782, 1060, 1101, 1132, 1138, 1260, 1372, 1391, 1492, 1651, 1882, 1884, 2090, 2109, 2130, 2425, 2674, 2713, 2808.

(23) Salvador Zapirain, *Ataño*, Errenteri'ko Bordazar baserrian jaio ta Ondarrabi'ko

Amute'n bizi dana: 172, 803, 863, 964, 1584, 1763, 1846, 1990, 2138, 3115.

(24) Salvador Zampirain, *Ataño*, *Auspoa* 147: 114.

(25) *Ete, Euzkadi* egunerokoa, Bilbo, 1932-IX-4: 63, 107, 200, 401, 402, 475, 649, 686, 852, 1231, 1430, 1686, 2410, 2526, 2708, 2738, 2972.

(28) *Kontu alai eta mardulak* liburuxka, Donosti, 1916: 442, 2534, 3006.

(27) Imanol Iraola, Bidani. G.: 2468.

(28) Alfonso Maria Zabala: *Gabon-gaubat, Euskal-Erria* aldizkaria, 1889: 1412.

(29) Juan Jose Irazusta: *Nork bere bidea*, I, *Auspoa* 143: 970.

(30) Juan Jose Irazusta, Zaldunbordaberri, Ondarrabi, G.: 1876.

(31) Iñaki Alkain, Antonio Zavala: *Gerrateko ibillerak*, *Auspoa*, 148, 149, 150: 484, 633, 1602, 1821.

(32) Luzio Gabiria, Gabiria, G.: 648, 864, 1321, 2861.

(33) Kreszentzio Imaz zana, Ataun, G.: 13, 681, 1370, 1386, 1419.

(34) Jazinto Fernandez Setien, Urnieta, G.: 941, 1415, 2044, 2694.

(35) Pedro Berrondo apaiz jauna, Oiartzun, G.: 444, 461.

(36) Jesus Mari Etxezarreta, Zumarraga; Ataun'go Jokin Dorronsoro apaiz jaunari entzuna: 749.

(37) Txomin Garmendia bertsolaria: *Erririk-erri, Auspoa*, 177: 165, 284, 983, 1044, 1147, 1977, 2111, 2471, 2756, 3064.

(38) Txomin Garmendia: *Bordaberri'ko gozo-mikatzak, Auspoa*, 170: 89, 515, 2757.

(39) Txomin Garmendia, Berrobi, G.: 144, 149, 186, 209, 222, 285, 349, 351, 381, 394, 486, 585, 690, 825, 831, 835, 911, 924, 991, 1037, 1279, 1342, 1345, 1373, 1374, 1380, 1404, 1495, 1615, 1617, 1734, 1771, 1786, 1794, 1816, 1823, 1825, 1845, 1901, 1904, 1909, 1941, 2135, 2292, 2566, 2683, 2696, 2794, 2962, 3071, 3081.

(40) Aita Juan Goikoetxea zana, Zerain, G.: 828, 972, 981.

(41) Gregorio Arrue: *Euskal-Erria* aldizkaria, V, 1882, 97 orri-alde: 1423.

(42) *Terescharen zualdea*, Bayonne, Imp. de veuve Lamaignere, 25: 2882.

(43) Dominique Ezponde bertsolaria, Jatsu, BN: 1817, 2220, 2404.

(44) Fernando Artola Bordari zana, Ondarabi, G: 2247.

(45) Graziano Anduaga, Luis Villasante: *Aitonaren uzta, Kuliska Sorta* 47-48, Zarautz, 1961: 95, 183, 404, 441, 2577.

(46) Aita Prantzisko Elizondarrak: *Lore usaindun-mamitsuak*, Tolosa, 1922: 1449.

(47) Aita Prantzisko Elizondoarra: *Loretegi berria*, Iruña, 1931: 954, 958, 2216, 2632.

(48) Irular: *Esakera jatorrak, Argia'ren egutegia*, 1933: 462, 627, 2201.

(49) Irular: *Mendiko uskaraz, Argia'ren egutegia*, 1936: 2095.

(50) Patxi Larrañaga bertsolaria, Azkoiti'n jaio ta Zarautz'en bizi dana: 365, 640, 3002.

(51) Pello Zabaleta, Legazpia: 1604.

(52) Pedro Artetxe, Urdaneta'n jaio eta Lasarte'n bizi dana: 104, 105, 150, 212, 257, 266, 292, 302, 311, 327, 356, 487, 589, 590, 602, 608, 830, 890, 926, 935, 939, 976, 1024, 1054, 1178, 1317, 1454, 1472, 1497, 1519, 1527, 1528, 1531, 1586, 1587, 1666, 1674, 1700, 1712, 1721, 1729, 1798, 1812, 1857, 1864, 1865, 1872, 1883, 1899, 1917, 1973, 1975, 2005, 2141, 2236, 2277, 2278, 2306, 2330, 2339, 2392, 2396, 2397, 2400, 2411, 2520, 2637, 2648, 2691, 2760, 2782, 2783, 2785, 2839, 2848, 2963, 2985, 2988, 3047, 3050, 3100, 3125.

(53) Agustin Zinkunegi, Andoain, G: 304.

583, 735, 822, 860, 944, 961, 995, 1043, 1070, 1095, 1141, 1291, 1453, 1764, 1874, 1905, 1911, 1962, 2039, 2100, 2121, 2184, 2189, 2352, 2427, 2524, 2589, 2685, 2781, 2850, 2982, 3013.

(54) Inozentzio Olea, Zerain'en jaioa ta Legazpi'n bizi dana: 21, 81, 220, 379, 416, 423, 543, 659, 705, 823, 874, 902, 1014, 1085, 1137, 1139, 1181, 1213, 1272, 1534, 1565, 1573, 1583, 1607, 1681, 1770, 1773, 1868, 2140, 2159, 2181, 2423, 2451, 2512, 2649, 2689, 2920, 2939, 3032, 3046.

(55) R.A.O. *El Cántabro* aldizkaria, 1893-IX-30: 303.

(56) Arbasstac, *El Cántabro* aldizkaria, 1894-V-13: 314.

(57) Gaiñchurisquetac, *El Cantabro*, 1895-XII-8: 468.

(58) Aitor Auzmendi Asurabarrena, Ataun, G.: 162, 613, 951, 1327, 1755, 1925, 1934, 2128, 2213, 2377, 2668.

(59) Mariano Garaialde, Alegi, G.: 427, 2081.

(60) Pepe Artola: *Ipui Berriyak* izeneko ipui-sortaren azalkaia, *Euskal-Erria* aldizkaria, XVI, 1887. Baita ere *Praixku* bakarrizketan: 2539.

(61) Txomin Aguirre: *Garoa*, Durango, 1912: 500.

(62) Felix Bilbao: *Ipuin barreka*, Bilbo, 1959: 321.

(63) Juan Mari Lekuona apaiz jauna, Oiartzun, G.: 273, 306, 320, 333, 388, 744, 1256, 1553, 1935, 1984, 3129.

(64) Iñaki Arbelaitz, Oiartzun: 111, 112, 223, 251, 280, 282, 288, 290, 307, 315, 418, 460, 476, 483, 489, 503, 517, 564, 581, 582, 626, 758, 768, 829, 878, 919, 929, 930, 933, 942, 943, 950, 960, 990, 996, 1076, 1077, 1105, 1123, 1182, 1183, 1189, 1252, 1319, 1350, 1390, 1414, 1540, 1567, 1589, 1608, 1684, 1710, 1723, 1787, 1801, 1844, 1886, 1900, 1931, 1971, 1981, 1987, 2006, 2034, 2088, 2295, 2300, 2315, 2453, 2478, 2615, 2635, 2659, 2692, 2693, 2703, 2721, 2730, 2731, 2733, 2734, 2760, 2826, 2828, 2829, 2859, 2878, 2971, 2996, 3024, 3031, 3057.

(65) Jean Baptiste Baskans, Urepele'ko jaun erretora, BN: 968, 969.

(66) Jose Manuel Etxeita: *Josetxo*, Durango, 1909: 2361, 2643.

(67) *Euskal-Erria*, aldizkaria, 76, 1917, 567, orri-aldean: 24, 617, 751, 1145, 2373.

(68) *Euskal-Erria* aldizkaria, 66, 1912, 188 orri-aldean: 386, 621.

(69) Juan Manuel Lertxundi Baztarrika: *Polli ta Pello*, cap. III, *Euskal-Erria* aldizkaria, 63, 1910, 364 orri-aldean: 1324.

(70) Noren aotik edo nundik jaso nituen apuntatu gabeak: 97, 286, 357, 494, 534, 762, 813, 1023, 1144, 1294, 1440, 1466, 1744, 1818, 2234, 2291, 2575, 2576, 2602, 2608, 2630, 2687, 2705, 2883, 3054.

(71) *Euskal-Erria* aldizkaria, 70, 1914, 374, orri-aldean: 272, 604.

(72) Txomin Garmendia: *Bertsolari-kurpilla, Auspoa* 171, Tolosa, 1984: 90, 692, 1018, 1959, 2142, 2540.

(73) Zirilo Ugarte zana, Beizama, G.: 2474.

(74) Joxe Mari Aranalde apaiz jauna, Gaztelu, G.: 1669, 2817.

(75) Orixek, Martin Oiartzabal apaizari idatzitako eskutitz batean, 1955-I-12'n, *Karmel*, 1980, 2: 591.

(76) Salvador Zapirain *Ataño: Zigorpean, Auspoa*, 181: 293, 1405, 1473, 1518.

(77) Haurmaite: «Erran zahar, erran zuhur», *Gure Herria*, 1923: 1, 1644, 2084.

(78) Paulo Zamarripa: *Refranes selectos del Quijote traducidos al vascuence, Vitoria, 1905*. Berrogei ta amar esaera dira. Baiñan itzulpenak, izenburuak aitortzen duanez. Tartean badira erriaren aotik jasoak, bertan esaten danez. Leendik argitaratuak, ordea, Abadiño'n bildutako bat izan ezik: 350.

(79) Tomas Otegi apaiz jauna, Alkiza, G.: 1285.

(80) Erramun Mujika, Katalintxo, Ugaldetxo, Oiartzun: 121, 1016.

(81) Iñaki Eizmendi *Basarri*, Zarautz: 1202, 1338, 1585, 2791.

(82) Arantxa Iruretagoiena, Tolosa: 548, 978, 1837.

(83) Patxi Lazkano, Otxoki baserria, Altza, G: 2233.

(84) Juan Garmendia Larrañaga, Luis Pedro Peña Santiago: *El mar de los vascos*, II, Donostia, 1983: 609, 1912, 2283.

(85) Juan Garmendia Larrañaga, Tolosa: 2362.

(86) Joxe Migel Iztueta, *Lazkao-Txiki* bertsolaria, Lazkao, G.: 164.

(87) *Argia* astekaria: 2, 908, 2067, 2077, 2078, 2082, 2092.

Martxoaren esaera-mordoxka ematen du. Baiñan beti *Epailla* esanez. Erriaren aotik etzan orrela aterako, *Martxoa* baizik, eta alaxe idatzi degu, aldateka egiñez. *Jorrailla* eta *Orrilla* zionean ere, *Apirilla* eta *Maiatza* idatzi degu.

(88) Mariano Izeta: *Baztango erranairu eta kanta xaharrak*, Diario de Navarra,

1981-I-31: 377, 378, 508, 1001, 1393, 1923, 2093, 2564.

(89) Mariano Izeta, Elizondo, N. Eskutitez bialduta: 410, 481, 998, 1301, 1488, 1556, 1922, 2068, 2747, 3010.

(90) Mariano Izeta: *Baztanaldeko erranaitu gehiago*, Diario de Navarra, 1981-II-26: 1238.

(91) Aita Santi Onaindia karmeldarra Lareta, B.: 629, 850, 1625, 2312, 2367.

(92) Frantzisko Xabier Perea apaiz jauna, Mañaria, B.: 141, 145, 233, 753, 837, 882, 1157, 1220, 1388, 1410, 1843, 1906, 2035, 2211, 2549, 2775, 2872, 2907.

(93) Andres Amiano, Tolosa: 3049.

(94) Joxe Mari Azurmendi, Zegama, G.: 2579.

(95) Antonio Arrue zana, Asteasu, G.: 1525.

(96) Juan Anjel Etxebarria, Santurtzi, B.: 1507.

(97) Bitoriano Iraola: *Nere apurrak* liburuan: 2224.

(98) Pio Baroja: *La estrella del capitán Chimista*: 344.

(99) Egutegia, 1923: 1146.

(100) Gerra aurreko *Argia* asterokoan; bai-ña zein egunetakoa ez dakigu: 798.

(101) Ion Enbeita bertsolaria, Muxika, B: 2455.

(102) Alfonso Irigoyen, Bilbo, Aulestia'n bilduak: 1047, 1389.

(103) Agustin Zubikarai: *Kardala* liburuan, 1976: 2399, 2827.

(104) Augustin Zubikarai: *Boga ta zixe* liburuan: 154, 180, 440, 459, 463, 959, 989, 1659, 1695, 1697, 1898, 2053, 2056, 2154, 2408, 2486, 2601, 2606, 2627, 2631, 2697, 2722, 2741, 2769, 2789, 3096, 3097.

(105) Augustin Zubikarai, Ondarroa: *Ondarroa'ko itz eta joko eta esaerak*, argitara eman gabeko lana: 58, 77, 108, 110, 166, 205, 298, 332, 334, 374, 677, 679, 685, 691, 733, 739, 741, 742, 748, 752, 832, 894, 905, 923, 975, 979, 988, 992, 1242, 1300, 1304, 1305, 1309, 1310, 1311, 1320, 1323, 1326, 1330, 1332, 1336, 1339, 1347, 1364, 1368, 1378, 1401, 1428, 1429, 1433, 1441, 1444, 1445, 1446, 1447, 1458, 1460, 1462, 1463, 1486, 1491, 1499, 1502, 1510, 1511, 1513, 1516, 1558, 1564, 1566, 1597, 1620, 1621, 1622, 1653, 1654, 1660, 1662, 1667, 1694, 1696, 1698, 1717, 1725, 1726, 1728, 1747, 1751, 1756, 1757, 1760, 1762, 1780, 1784, 1785, 1791, 1793, 1797, 1810, 1811, 1813, 1814, 1822, 1829, 1830, 1832, 1833, 1847, 1852.

1893, 1894, 1895, 1902, 1926, 1943, 1947,
1949, 1951, 1953, 1957, 1960, 1966, 1969,
1972, 2011, 2048, 2049, 2057, 2058, 2059,
2061, 2063, 2099, 2103, 2104, 2105, 2139,
2155, 2156, 2290, 2299, 2318, 2322, 2323,
2341, 2344, 2345, 2346, 2355, 2358, 2364,
2366, 2372, 2393, 2416, 2422, 2438, 2473,
2475, 2477, 2483, 2484, 2486, 2492, 2507,
2508, 2515, 2519, 2525, 2538, 2542, 2543,
2557, 2560, 2562, 2563, 2578, 2605, 2607,
2626, 2634, 2642, 2647, 2660, 2662, 2680,
2682, 2690, 2702, 2712, 2740, 2742, 2743,
2744, 2745, 2746, 2765, 2768, 2796, 2797,
2799, 2801, 2802, 2803, 2805, 2814, 2815,
2831, 2832, 2833, 2835, 2840, 2845, 2846,
2847, 2851, 2852, 2853, 2855, 2877, 2885,
2886, 2894, 2912, 2919, 2922, 2926, 2927,
2974, 2975, 2998, 2999, 3004, 3008, 3022,
3023, 3040, 3044, 3080, 3082, 3083, 3084,
3092, 3094, 3098, 3099, 3105, 3106.

(106) Xalbador bertsolaria zena, Urepel:
1103, 2307.

(107) Mixel Xalbador, Urepel: 1646.

(108) E. E.: *Erramun-en orroitzapenak*,
Herria astekaria, 1980-II-14 eta 21: 1420,
2376.

(109) Egutegi-orri batzuetatik. Urterik ez
dakigu. Bizkai'ko Aurrezki Kutxa, beraren
argitaratzaille: 296, 511, 784, 906, 909, 1266,
1422, 1431, 1795, 2806, 2965.

(110) Artizkua: *Bergara aldeko zenbait esaera zahar*, Donosti'ko *El Diario Vasco* egunkaria, 1982-V-29: 80, 140, 428, 727, 790, 838, 1058, 2055, 2603, 2795, 2819.

(111) Balentin Goiko-errota'koa, Urdaiaga, Usurbil, Ambrosio Zatarain'en bitartez: 1329.

(112) A. Zubikarai: *Santa Luziatan, Deia*, 1980-XII-13: 2621.

(113) *Ziberoan / Erran-zahar, Eskualduna* astekaria, 1912-V-17: 1555, 1999, 2874, 2949.

(114) J. B. Etcheberry: *Frantziako Erregina*, Baiona, 1966: 28, 64, 96, 567, 672, 740, 955, 1057, 1448, 1740, 1936, 2175, 2249, 2830, 2980.

(115) J. B. Etcheberry: *Orotarik* liburua, 1974: 1703, 2285.

(116) J. B. Etcheberry: *Han-hemenka* liburua: 138, 201, 265, 519, 794, 1572, 2405, 2718, 2956.

(117) J. B. Etcheberry: *Azken buruxkak* liburua, Baiona: 65, 385, 408, 447, 571, 722, 836, 934, 947, 1074, 1131, 1535, 1792, 1881, 2152, 2386, 2407, 2664, 2966.

(118) Lizarraga'ko (N) etxeoandre bat: 2809.

(119) Elorri: *Eguberri, Goiz-Argi* astekarian, 1966, abendua: 802.

(120) *Kantuz* izeneko kanta-bilduma, Baiona, *Hitz zuhurrez kantua*: 82, 130, 160, 188, 225, 359, 414, 453, 607, 673, 1069, 1086, 1092, 1171, 1271, 1355, 1503, 1609, 1676, 1688, 1858, 2196, 2522, 2528, 2720, 2841.

(121) Orio'tar bati entzuna, maiean apaltzeko exertzerakoan: 1487.

(122) *Armanak uskara edo Ziberuko egunaria*, 1910: 1007, 2051, 2269, 2726, 2910, 3018.

(123) Manu Oñatibia, Zarautz: *Esaldi bilketa*, Donosti'ko *El Diario Vasco* egunkarian, 1981-1983 urteetan: 23, 99, 152, 185, 199, 274, 277, 289, 291, 295, 297, 336, 340, 346, 429, 443, 466, 473, 578, 588, 595, 606, 676, 683, 684, 755, 776, 781, 785, 796, 814, 848, 849, 857, 872, 917, 953, 997, 999, 1020, 1026, 1038, 1042, 1064, 1066, 1150, 1154, 1208, 1218, 1219, 1263, 1303, 1402, 1411, 1436, 1469, 1512, 1545, 1559, 1560, 1606, 1626, 1639, 1853, 1860, 1929, 1938, 1939, 1940, 1958, 1964, 2133, 2186, 2203, 2248, 2262, 2304, 2338, 2391, 2412, 2413, 2470, 2513, 2518, 2698, 2699, 2723, 2753, 2761, 2787, 2800, 2900, 2901, 2911, 2917, 3001, 3033, 3034, 3045, 3118, 3120, 3124, 3132.

(124) Luzien: *Ihizlariak*, *Eskualduna* aste-karian, 1910-X-14: 436, 2869.

(125) Ambrosio Zatarain, Donostia: 384.

(126) Oiartzun'go Mariano Ostolaiz. Errenteri'ko Altamugarri baserriko Joxe Manuel Mendiburu'ri entzuna: 543.

(127) *Gure Almanaka*, 1935: 1766, 2169.

(128) *Gure Almanaka*, 1953: 572, 1333, 1498, 1727, 2031, 2725, 2899, 2976.

Gure Almanaka urteroko ontatik esaera zaar asko artu ditugu, irakurleak ikusiko duenez.

Agerkari orren orri-alderik geienak bi gizonak betetzen zituzten: P. Lafitte zenak eta J. B. Etcheberry'k.

Lafitte'k, oker ez bagaude, *Egutegia zuhur hitzekin* saila prestatzen zuen, beste gauza askoren artean. Ortxe esaera zaar asko sartzen zituen. Geientxoetak, euskal esaera jatorrak. Baiñan baita ere tarteka, beste izkuntzetatik artu eta euskeratuak izan ditezkeanak. *Zuhur hitzak*, ordea, ipui zaarrak bezela, ez dira erri batenak; zabalagoko kultura baten frutua bai-zik. Erri bakoitza artzalle ta emale dan kultura baten uzta, alegia. Orregatik, Lafitte'k agertutako «zuhur hitz» geienak onartu ditugu liburu ontarako. Baiñan bakar batzuk baztertu, ageri-agerian jende ikasiaren aolkuak ziranean.

Etcheberry'ren lumatik sortzen ziran, berri-z, urteroko oietan an eta emen agertzen ziran ipui eta gertaerak. Idazle oni gutxik aurrea artuko diote euskera errikoi eta aberatsa erabiltzen. Ta bera izango da, dudarik gabe, esaera zaarrik geiena agertzen duana.

Baiña bai Lafitte'k eta bai Etcheberry'k beren lan oiek geienak firmatu gabe agertzen zizuten. Orregatik, *Gure Almanaka* oietatik artu ditugun esaera zaarrak, danak batera jarri ditugu emen, zein zeinena dan berezi gabe.

(129) *Gure Almanaka*, 1954: 39, 170, 1640, 1648, 1759, 1991, 2297, 2594, 2893.

(130) *Gure Almanaka*, 1956: 6, 41, 664, 1514, 1557, 1649, 1650, 1741, 1742, 1790, 1989, 2000, 2002, 2072, 2433, 2495, 2583, 2870, 2887, 2892, 2936.

(131) *Gure Almanaka*, 1957: 40, 169, 173, 406, 526, 662, 665, 800, 807, 846, 1088, 1548, 1765, 2003, 2023, 2069, 2582, 2611, 2843, 2862, 2929, 2934, 2946, 2957.

(132) *Gure Almanaka*, 1958: 360, 412, 521, 666, 668, 1229, 1595, 2079, 2096, 2185, 2858, 2895.

(133) *Gure Almanaka*, 1959: 22, 37, 178, 669, 1050, 1544, 1552, 1574, 1908, 2012, 2014, 2066, 2190, 2440, 2445, 2550, 2592, 2639, 2864, 2867, 2891, 2932, 2938.

(134) *Gure Almanaka*, 1960: 38, 407, 523, 667, 670, 799, 806, 843, 2004, 2007, 2429, 2612, 2935, 3102.

(135) *Gure Almanaka*, 1961: 851, 1515, 1551, 1593, 1652, 1807, 1983, 1998, 2008, 2074, 2320, 2581, 2599, 2614, 2640, 2860, 2865, 2890, 2896, 2933.

(136) *Gure Almanaka*, 1962: 115, 482, 801, 1193, 1212, 1240, 1328, 1641, 2107, 2108, 2349, 2374, 2464, 2544, 2552, 2558, 2572, 2596, 2597, 2617, 2622, 2793, 2906.

(137) *Gure Almanaka*, 1963: 9, 30, 33, 117, 175, 176, 211, 228, 375, 396, 458, 506, 512, 536, 552, 663, 700, 728, 734, 772, 808, 809, 845, 1039, 1134, 1190, 1265, 1392, 1407, 1476, 1575, 1642, 1645, 1647, 1749, 1758, 1855, 1988, 2013, 2016, 2020, 2037, 2071, 2073, 2085, 2086, 2089, 2194, 2197, 2240, 2275, 2324, 2442, 2444, 2466, 2490, 2494, 2500, 2551, 2555, 2559, 2580, 2585, 2591, 2623, 2624, 2663, 2820, 2888, 2889, 2906, 3019.

(138) *Gure Almanaka*, 1964: 20, 91, 363, 574, 618, 706, 987, 1003, 1481, 1501, 1631, 1777, 1887, 2223, 2382, 2430, 2431, 2928.

(139) *Gure Almanaka*, 1965: 78, 124, 611, 139, 766, 839, 925, 965, 1104, 1128, 1143, 1536, 1709, 1739, 1870, 1871, 1921, 2177, 2254, 2293, 2678, 2711, 2724, 2995.

(140) *Gure Almanaka*, 1966: 71, 171, 411, 844, 1592, 1643, 2598, 2613, 2931, 2954.

(141) *Gure Almanaka*, 1967: 131, 420, 628, 763, 853, 1148, 1184, 1367, 1379, 1776, 2222, 2241, 2402.

(142) *Gure Almanaka*, 1968: 4, 133, 134, 135, 237, 639, 656, 699, 731, 770, 819, 921, 1004, 1179, 1296, 1354, 1365, 1470, 1475,

1482, 1533, 1779, 1840, 2165, 2256, 2280, 2287, 2384, 2403, 2463, 2541, 2670, 2688, 2706, 2807, 2876, 2955, 2969, 3042, 3090.

(143) *Gure Almanaka*, 1969: 36, 184, 1550, 1997, 2009.

(144) *Gure Almanaka*, 1970: 369, 637, 756, 1526, 1547, 1702, 1891, 1933, 1976, 2428, 2499, 2504, 2530, 2666, 2701, 2897, 2941.

(145) *Gure Almanaka*, 1971: 1, 26, 127, 249, 430, 757, 895, 1151, 1187, 1417, 1421, 1655, 1730, 1980, 2276, 2714, 2994, 3109.

(146) *Gure Almanaka*, 1972: 3, 47, 69, 84, 159, 248, 324, 358, 366, 496, 553, 556, 632, 643, 708, 714, 738, 761, 787, 855, 922, 946, 948, 952, 1019, 1051, 1075, 1102, 1109, 1111, 1121, 1126, 1135, 1165, 1166, 1230, 1295, 1318, 1477, 1494, 1530, 1546, 1632, 1677, 1680, 1778, 1856, 1889, 1914, 1963, 2046, 2101, 2259, 2261, 2302, 2335, 2533, 2655, 2658, 2672, 2822, 2857, 2924, 2940, 2948, 2952, 2977, 2981, 2989, 3086.

(147) *Gure Almanaka*, 1973: 54, 641, 1480, 1483, 1594, 1808, 1985, 1986, 2210, 2381, 2502, 2673, 3048.

(148) *Gure Almanaka*, 1974: 17, 49, 52, 146, 189, 246, 337, 352, 400, 467, 490, 505, 557, 558, 568, 573, 577, 647, 652, 653, 715, 723, 764, 769, 771, 854, 871, 875, 891, 893, 897, 949, 956, 967, 993, 1090, 1112, 1210,

1211, 1267, 1287, 1337, 1348, 1385, 1474,
1561, 1569, 1675, 1861, 1862, 1866, 1890,
1965, 1982, 2041, 2060, 2164, 2206, 2296,
2313, 2435, 2529, 2653, 2669, 2715, 2790,
2821, 2964, 3091.

(149) *Gure Almanaka*, 1975: 746, 1308,
2348, 2510.

(150) *Gure Almanaka*, 1976: 236, 422,
514, 1040, 2303, 3113.

(151) *Gure Almanaka*, 1977: 83, 126, 245,
431, 502, 638, 710, 726, 765, 791, 900, 984,
1081, 1094, 1122, 1153, 1221, 1293, 1313,
1356, 1369, 1689, 2106, 2704, 2871, 2951,
3107, 3131.

(152) *Gure Almanaka*, 1978: 88, 224, 488,
493, 495, 892, 1015, 1062, 1118, 1174,
1243, 1346, 1520, 1522, 1708, 1783, 1945,
2038, 2263, 2340, 2385, 2401, 2415, 2424,
2457, 2641, 2652, 3108.

(153) *Gure Almanaka*, 1979: 8, 70, 94,
193, 206, 229, 238, 317, 322, 323, 510, 520,
528, 530, 531, 616, 623, 713, 737, 789, 896,
1000, 1006, 1045, 1073, 1100, 1117, 1127,
1167, 1180, 1246, 1316, 1375, 1376, 1543,
1576, 1687, 1827, 1850, 1918, 2062, 2114,
2146, 2168, 2251, 2309, 2328, 2336, 2459,
2479, 2489, 2665, 2915, 2937, 2950, 2953,
2961, 2986, 2990, 2991, 3101.

(154) *Gure Almanaka*, 1880: 158, 539,
555, 624, 788, 818, 859, 1027, 1080, 1191,

1278, 1443, 1478, 1537, 1629, 1761, 1848, 1913, 2406, 2535, 2978.

(155) *Gure Almanaka*, 1981: 48, 123, 221, 259, 309, 376, 566, 570, 716, 720, 725, 754, 912, 1031, 1124, 1163, 1383, 1398, 1427, 1504, 1596, 1678, 1748, 1752, 1879, 1954, 2119, 2176, 2198, 2253, 2286, 2289, 2329, 2496, 2501, 2537, 2671, 2942, 2943, 2945, 2958, 2984, 3011, 3020, 3121, 3122, 3130.

(156) *Gure Almanaka*, 1982: 353, 1366, 2458, 2676.

(157) *Gure Almanaka*, 1983: 125, 698, 1125.

(158) *Gure Almanaka*, 1984: 529, 596, 719, 1970, 2030, 2217, 2294, 2409, 2498, 3088.

(159) *Herria* astekaria, 1962: 729, 1244, 1399, 1706, 1867, 2987.

(160) *Herria*, 1972: 759, 1682.

(161) *Herria*, 1973: 1035.

(162) *Herria*, 1979: 1116, 2145, 2944, 3126.

(163) *Herria*, 1980: 3114.

(164) *Herria*, 1981: 25, 777, 1269, 3062.

(165) *Herria*, 1982: 61, 717, 1259.

(166) *Herria*, 1983: 32, 1570, 1828.

(167) *Herria*, 1984: 34, 2823, 3073.

(168) *Herria*, 1985: 532, 533, 1245.

(169) Mariano Ostolaiz: *Oroipen-kutxa, Auspoa*, 182: 492, 559, 1270, 1683, 1955, 2574.

(170) R. M. Azkue: *Batxi guzur ipuia, Euskalzale aldizkarian*, 1897, 317 orri-aldean: 1772, 1774, 2183.

(171) Jesus Elosegui: *Etno-gaiak, Munibe aldizkarian*, XXIII urtea, 4'garren zenbakia: 319, 747, 916, 1201, 1261, 1590, 1782, 2022, 2151, 2546, 2553, 3095.

(172) *Saski-naski aldizkaria*, 1980: 1489, 2467.

(173) *Saski-naski, aldizkaria*, 1981: 660, 2356, 2380, 2383.

(174) Julian Alustiza *Aztiri: Euskal base-riaren inguruan*, Arantzazu, Oñati, 1985: 10, 14, 42, 44, 62, 85, 116, 136, 147, 181, 182, 240, 254, 255, 262, 329, 345, 391, 395, 509, 651, 792, 795, 862, 865, 868, 869, 870, 903, 994, 1036, 1136, 1228, 1235, 1237, 1241, 1276, 1277, 1288, 1289, 1290, 1331, 1343, 1529, 1581, 1619, 1732, 1733, 1736, 1805, 1841, 1863, 1877, 1928, 1932, 1992, 2019, 2025, 2026, 2091, 2094, 2098, 2116, 2162, 2187, 2191, 2347, 2432, 2434, 2439, 2443, 2446, 2450, 2509, 2554, 2556, 2569, 2586, 2588, 2593, 2625, 2661, 2667, 2675, 3103, 3110.

(175) Jose Ramon Erauskin: *Aien garaia*: 253, 383, 1661.

(176) Luis Baraiazarra: *Arbasoen lo-rratzean, Karmel*, 1980: 243, 2856.

(177) Julian Alustiza: *Lihoaren penak eta nekeak*, Arantzazu, Oñati, 1981: 55, 216, 234, 575, 697, 888, 1737, 1952, 2127, 2225, 2301, 3061.

(178) Sebastian Salaberria, Oriamendi, Aiete, Donostia: 1352, 1692, 1979, 2137, 2250, 2684, 2776.

(179) M. Ziarsolo, *Abeletxe: Esakun zarrak, Eusko Enda* aldizkaria, 1939, 2'garren zenbakia: 137, 143, 450, 538, 605, 622, 884, 1022, 1140, 1160, 1175, 1517, 1524, 1907, 2045, 2218, 2750.

(180) M. Ziarsolo, *Abeletxe: Esakun zarrak, Eusko Enda* aldizkaria, 1939, 3'garren zenbakia: 74, 101, 128, 231, 448, 497, 576, 696, 774, 1400, 1623, 1896, 2083, 2182, 2270.

(181) M. Ziarsolo, *Abeletxe: Esakun zarrak, Eusko Enda* aldizkaria, 1939, 5'garren zenbakia: 230, 242, 256, 331, 913, 936, 1699, 1897, 2317, 2770, 2792.

(182) M. Ziarsolo, *Abeletxe: Esakun zarrak, Eusko Enda* aldizkaria, 1939, 9'garren zenbakia: 31, 67, 163, 338, 398, 507, 546, 1130, 1457, 2532, 2825.

(183) M. Ziarsolo, Abeletxe: Esakun zarrak, *Eusko Enda* aldizkaria, 1939, 9'garren zenbakia: 122, 645, 1196, 1750, 2027.

(184) M. Ziarsolo: «Abeletxe»: Esakun zarrak, *Eusko Enda* aldizkaria, 1939, 12'garren zenbakia: 18, 267, 413, 674, 841, 1299, 1493, 1633, 1679.

(185) Jose Maria Satrustegui apaiz jauna, Luzaide'n bilduak: 93, 151, 179, 301, 372, 433, 549, 702, 712, 899, 1108, 1438, 1468, 1532, 1718, 1820, 1873, 2054, 2075, 2087, 2129, 2160, 2357, 2480, 2657, 2754, 2993, 3068.

(186) Jose Maria Satrustegui apaiz jauna, Aezkoa'n bildua: 2379.

(187) Jose Maria Satrustegi apaiz jauna, Arruazu'n bilduak: 625, 915, 1110, 1335, 2135, 2437, 3112.

(188) Abel Muniategi, Ereño: 2421.

(189) Martin Ugarte, Legazpia: «Euskal esaera batzuk», Karmel, 1983, 3-4: 5, 27, 43, 50, 75, 79, 87, 120, 155, 156, 187, 196, 198, 215, 218, 232, 275, 310, 312, 325, 362, 371, 387, 389, 403, 417, 419, 424, 438, 439, 449, 452, 454, 456, 465, 471, 491, 504, 522, 550, 563, 634, 644, 646, 650, 701, 745, 760, 773, 811, 826, 827, 833, 847, 856, 861, 873, 886, 907, 931, 932, 980, 1002, 1032, 1033, 1034, 1048, 1078, 1107, 1152, 1177, 1185, 1186, 1192, 1194, 1195, 1197, 1214, 1216, 1222.

1224, 1226, 1227, 1236, 1239, 1249, 1253,
1257, 1258, 1286, 1307, 1314, 1325, 1381,
1394, 1409, 1425, 1455, 1464, 1465, 1485,
1546, 1562, 1582, 1588, 1613, 1614, 1618,
1635, 1636, 1637, 1638, 1690, 1693, 1711,
1719, 1722, 1731, 1745, 1746, 1796, 1809,
1838, 1842, 1880, 1888, 1919, 1920, 1927,
1956, 1974, 1978, 2021, 2029, 2052, 2113,
2115, 2117, 2123, 2124, 2132, 2143, 2144,
2148, 2149, 2153, 2157, 2167, 2170, 2172,
2173, 2192, 2207, 2212, 2215, 2221, 2260,
2264, 2265, 2266, 2268, 2298, 2314, 2316,
2319, 2321, 2325, 2326, 2365, 2375, 2387,
2388, 2448, 2449, 2454, 2461, 2476, 2497,
2505, 2521, 2536, 2565, 2610, 2644, 2645,
2651, 2677, 2700, 2710, 2728, 2748, 2763,
2774, 2788, 2804, 2813, 2836, 2844, 2884,
2898, 2909, 2913, 2947, 2959, 2968, 2973,
2997, 3000, 3015, 3017, 3026, 3027, 3028,
3029, 3043, 3056, 3058, 3066, 3067, 3070,
3075, 3076, 3117, 3128.

(190) Juan San Martin, Eibar: 695, 1199,
1396, 1903, 2136, 2679, 3093.

(191) *Argia* astekaria, 1932-IV-3, *Il ontako esaera zarrak*: 167, 174, 2587.

Jorrailla eta *Orrilla* itzak, erriak orrela esango ez baitzitan, aldatu eta *Apirilla* eta *Maiatza* idatzi ditugu.

(192) *Argia* astekaria, 1932-V-1, *Il ontako esaera zarrak*: 397, 2017, 2018, 2616.

Ontan ere, *Orrilla* zionean, *Maiatza* idatzi degu.

(193) *Argia* astekaria, 1932-VII-3, *Il onta-ko esaera zarrak*: 1382, 1384, 1993, 1994, 2930.

(194) *Argia* astekaria, 1932-X-2: «Il onta-ko esaera zarrak»: 1600, 2180, 2604, 2618, 2636.

(195) Jose Maria Satrustegi, Urdiain, Napparroa, 1895-VII-18'an bialduta: 19, 51, 59, 76, 119, 153, 157, 269, 279, 328, 348, 421, 425, 545, 569, 603, 636, 671, 775, 820, 901, 945, 1009, 1067, 1083, 1170, 1297, 1432, 1437, 1599, 1601, 1781, 2120, 2158, 2310, 2311, 2419, 2531, 2633, 2751, 2766, 2970, 3052.

(196) Jose Maria Satrustegi, Urdiain, bertan bilduak: 168, 445, 804, 877, 1209, 1434, 1743, 1869, 1924, 2097, 2426, 2447, 2452, 2503, 2548, 2595, 2600, 2868, 3014, 3051.

(197) Julian Alustia prantziskotarra, Arantzazu: 45, 66, 177, 392, 457, 480, 535, 655, 810, 898, 971, 1340, 1395, 1403, 1442, 1657, 1665, 1720, 1878, 2024, 2036, 2064, 2070, 2205, 2547, 2567, 2568, 2573, 2729, 3005, 3012, 3030.

(198) Oiartzun'go *Iturriotz*, 1985 urteka-ria, *Iturri Berri* Elkarteak argitaratua: *Euske-ra Bizia, Esaera zaharrak*: 46, 53, 109, 113, 148, 316, 341, 367, 464, 586, 614, 631, 694, 880, 881, 985, 1176, 1200, 1264, 1273, 1424, 1664, 1724, 1789, 1800, 1802, 1930,

2032, 2112, 2235, 2245, 2571, 2619, 2620, 2650, 2921, 3021, 3037, 3038.

(199) Oiartzun'go *Iturriotz*, 1985 urtekarria, *Iturri Berri* Elkarteak argitaratua: *Euskera bizia, Modismoak eta elkarrizketaren barruan erabiltzen diren errekurtsioak*: 57, 199, 264, 368, 885, 2252, 2378.

(200) Pablo de Zamarripa: *Manual del vascófilo*, Bilbao, 1913: 434, 551, 1159, 1360, 2420, 3085.

(201) Isaac Lopez Mendizabal: *Manual de conversación castellano-euzkera*, Tolosa, 1918: 213, 258, 380, 562, 693, 858, 867, 973, 974, 1021, 1025, 1096, 1114, 1115, 1173, 1205, 1255, 1274, 1275, 1281, 1283, 1284, 1406, 1456, 1490, 1500, 1521, 1542, 1611, 1612, 1670, 1671, 1673, 1713, 1738, 1826, 1875, 1916, 1942, 1944, 2163, 2166, 2202, 2279, 2282, 2308, 2331, 2333, 2656, 2695, 2771, 2811, 2863, 2918, 2923, 2925, 3072.

(202) Estanislao J. de Labayru y Goicoechea: *Historia general del Señorío de Bizcaya, La gran Enciclopedia Vasca*, Bilbao 1968: 1948.

(203) Piarres Charritton, Hazparne: 1198.

(204) Pedro Maria Otaño: *Alkar* liburuan: 355.

(205) *Auspoa* 183, 129 orri-aldean: 1834.

ARKIBIDEA

I	7
K	31
L	41
M	51
N	65
O	73
P	89
R	95
S	97
T	113
U	121
X	133
Z	135
Iturriak	149

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

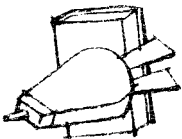
1. *R. Artola*: Sagardoaren Graziya. (*Aitua*).
2. *M. Soroa*: Gabon, Au ostatuba!, Anton Kaiku. (*Aitua*).
3. *F. Apalategi*: Euskal mutillak armetan, I. (*Aitua*).
4. *Pepe Artola*: Ustez laguna detan. (*Aitua*).
5. *P. M. Urruzuno*: Euskalerritik zerura. (*Aitua*).
6. *T. Alzaga*: Ramuntxo. (*Aitua*).
7. *R. Azkarate*: Galtzaundi. (*Aitua*).
8. *A. Apaolaza*: Patxiko Txerren. (*Aitua*).
9. *B. Iraola*: Oroitzak. (*Aitua*).
10. Errege eguneko bertso sayoa. (*Aitua*).
11. *P. Larzabal*: Bordaxuri. (*Aitua*).
12. *Bilintx*: Bertso ta lan guziak. (*Aitua*).
13. *M. Izeta*: Dirua galgarri. (*Aitua*).
14. *P. Larzabal*: Bordaxuri. (*Aitua*).
15. Ezkontza galdutako bertsoak, I. (*Aitua*).
16. *A. M.ª Zabala*: Gabon gau bat. (*Aitua*).
17. *A. M.ª Labayen*: Malentxo alargun! (*Aitua*).
- 18-19. *A. Zavala*: Txirrita. (*Aitua*).
20. *F. Goñi*: Lurdesko gertaerak. (*Aitua*).
21. *P. Larzabal*: Herriko bozak. (*Aitua*).
22. *Bertsolarien txapelketa (30-XII-1962)*. (*Aitua*).
23. Aizkolariak. (*Aitua*).
24. *F. Imaz*: Bertso guziak. (*Aitua*).
25. *A. P. Iturriaga*: Jolasak. (*Aitua*).
26. *A. M.ª Zabala, A. Larraitz, Mir*: Periyaren zalapartak. (*Aitua*).
27. Azpeitiko Premiyoaren bertsoak. (*Aitua*).
28. *B. A. Mogel*: Ipui onak. (*Aitua*).
29. *T. Alzaga*: Burruntziya. (*Aitua*).

30. *G. Anduaga*: Egunsentiko txoria. (*Aitua*).
31. *M. Soroa*: Baratzan. (*Aitua*).
32. *M. Elicegui, A. Zavala*: Pello Errotaren bizitza. (*Aitua*).
33. *M. Elicegui, A. Zavala*: Pello Errotak jarritako bertsoak. (*Aitua*).
34. *P. Larzabal*: Senpere-n gertatua. (*Aitua*).
- 35-36. *J. V. de Echegaray*: Festara. (*Aitua*).
37. *A. Cardaberaz*: Euskeraren berri onak. (*Aitua*).
38. *S. Salaverria*: Neronek tirako nizkin. (*Aitua*).
39. *Bertsolariak*: Amar urteko bertso-paperak. (*Aitua*).
- 40-41. *J. R. Zubillaga*: Lardasketa. (*Aitua*).
42. *Uztapide*: Noizbait. (*Aitua*).
43. Bertsolari-txapelketa. (1-I-1965). (*Aitua*).
44. *P. Larzabal*: Hilla esposatu. (*Aitua*).
- 45-46. *J. M. Satrustegui*: Bordel bertsolaria. (*Aitua*).
47. *P. M. Urruzuno*: Iru ziri. (*Aitua*).
48. *P. Barrutia, Sor Luisa, X. Munibe*: Teatro zaarra. (*Aitua*).
- 49-50. *A. Zavala*: Pello Errotaren itzala. (*Aitua*).
51. *P. M. Urruzuno*: Ur-zale baten ipuiak. (*Aitua*).
- 52-53. *G. Anduaga*: Bertso-bilduma. (*Aitua*).
54. *A. Zavala*: Pernando Amezketarra bertsolaria. (*Aitua*).
55. *Basarri*: Laugarren txinpartak. (*Aitua*).
56. *A. Zavala*: Udarregi bertsolaria. (*Aitua*).
- 57-58. *C. Beobide*: Asis'ko Lorea. (*Aitua*).
59. *A. Zavala*: Axentxio Txanka bertsolaria. (*Aitua*).
60. *A. Zavala*: Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari. (*Aitua*).
61. *A. Zavala*: Gaztelu bertsolaria. (*Aitua*).
62. *A. Zavala*: Zarautz'ko Zaldubi bertsolaria. (*Aitua*).
- 63-64. *A. Zavala*: Juan eta Pello Zabaleta bertsolariak. (*Aitua*).
65. *J. M. Satrustegui*: Luzaide'ko kantiak. (*Aitua*).
66. *A. Zavala*: Iru bertsolari. (*Aitua*).
67. Bertsolari txapelketa (11-VI-1967). (*Aitua*).
- 68-69-70. *A. Zavala*: Alzo'ko Imaz Bertsolaria. (*Aitua*).
- 71-72. *A. Iturriaga*: Ipuiak. (*Aitua*).
73. *A. Zavala*: Iru anai bertsolari. (*Aitua*).
- 74-75. *A. Zavala*: Errenteria'ko bertsolari zaarrak. (*Aitua*).
76. *A. Zavala*: Alza'ko bertsolari zaarrak. (*Aitua*).
- 77-78. *A. Zavala*: Paulo Yanzi ta bere lagunen bertsoak. (*Aitua*).

- 79-80-81. *A. Zabala*: Lexo bertsolaria.
82. *A. Zavala*: Juan Maria Zubizarreta bertsolaria. (*Aitua*).
83. *A. Zavala*: Motza, Zulaika ta Ugalde bertsolariak. (*Aitua*).
84. *M. Matxain*: Uste gabeen. (*Aitua*).
85. *Xalbador*: Ezin bertzean. (*Aitua*).
- 86-87. *A. Zavala*: F. Iturzaeta bertsolaria.
- 88-89-90. *A. Zavala*: Xenpelar bertsolaria.
91. *A. Zavala*: Txapel bertsolaria. (*Aitua*).
92. *I. Alkain*, *A. Zavala*: Alkain aita-sembleak. (*Aitua*).
93. *A. Zavala*: Zubeltzu ta Saikola bertsolariak. (*Aitua*).
94. *A. Zavala*: Atano ta Estrada bertsolariak. (*Aitua*).
- 95-96. *A. Zavala*: Azkoitia'ko zenbait bertsolari. (*Aitua*).
97. *A. Zavala*: Bidasoa aldeko bost bertsolari. (*Aitua*).
- 98-99. *Inozentzio Olea*: Goierriko lorak. (*Aitua*).
100. *Manuel Lasarte*: Bertso-mordoxka. (*Aitua*).
- 101-102. *A. Zavala*: Txirritaren bertsoak. I. (*Aitua*).
- 103-104. *A. Zavala*: Txirritaren bertsoak. II. (*Aitua*).
105. *Jose Inazio Etxeberria*: Mendi gañetik. (*Aitua*).
106. *A. Zavala*: Pastor Izuela.- Ezkioko ta Segurako itxuak. (*Aitua*).
107. *A. Zavala*: Zepai bertsolaria. (*Aitua*).
108. *Mattin*: Ahal dena. (*Aitua*).
- 109-110. *P. Lafitte*: Mañex Etchamendy bertsularia.
111. *Bertsolariak*: Xenpelar-saria, 1972. (*Aitua*).
112. *Basarri*: Sortu zaizkidanak. (*Aitua*).
113. *P. M. Urruzuno*: Sasiletrau baten ziria. (*Aitua*).
114. *A. Zavala*: Kaskazuri bertsolaria.
115. *A. Zavala*: Larraburu, Lexoti ta Balentin bertsolariak. (*Aitua*).
116. *A. Zavala*: Oiartzungo bost bertsolari. (*Aitua*).
- 117-118. *Balendin Enbeita*: Nere apurra.
119. *A. Zavala*: Oiartzungo beste lau bertsolari. (*Aitua*).
- 120-121-122. *A. Zavala*: Mendaro Txirristaka.
- 123-124-125. *A. Zavala*: Zapiain anaiak.
126. *A. Zavala*: Ustu ezin zan ganbara.
127. *M. Arozamena*: Nere aldia.
128. *A. Zavala*: Amodiozko penak bertso berrietan.
129. *A. Zavala*: Afrika'ko gerra (1859-1860).
130. *A. Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (I).
131. *A. Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (II).
132. *A. Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (III).
133. *A. Zavala*: Arrantzaleen bizitza.

134. *J.M. Arrizabalo* – *A. Zavala*: Baso-mutillak.
135. *A. Zavala*: Jaioak bizi nai.
136. *A. Zavala*: Noe'ren ontzia.
- 137-138. *Ataño*: Txantxangorri kantaria.
139. *A. Zavala*: Soldaduzkako bertsoak.
140. *A. Zavala*: Nekazariak bai miseriak.
141. *Bertsolariak*: Bertsolari-Txapelketa Nagusia (Donostia, 1980 - I - 6). (*Aitua*).
142. *A. Zavala*: Txabolategi, Elkoro eta Leunda bertsolariak.
143. *J.J. Irazusta*: Nork bere bidea (I). (*Aitua*)
144. *J.J. Irazusta*: Nork bere bidea (II). (*Aitua*).
145. *J.J. Irazusta*: Nork bere bidea (III). (*Aitua*).
146. *A. Zavala*: Berridi eta Kuxkullu bertsolariak.
147. *Ataño*: Txori. (*Aitua*)
148. *I. Alkain, A. Zavala*: Gerrateko ibillerak (I). (*Aitua*).
149. *I. Alkain, A. Zavala*: Gerrateko ibillerak (II). (*Aitua*).
150. *I. Alkain, A. Zavala*: Gerrateko ibillerak (III). (*Aitua*).
151. *Martin Treku*: Etxe xokotik kantari.
152. *Xalbador*: Herria gogoan. (*Aitua*).
153. *J.K. Zapirain, Ataño*: Zure Pasio Santua. Asis'ko San Frantziskoren bizitza.
154. *A. Zavala*: Jan-edanaren bertsoak (I).
155. *A. Zavala*: Jan-edanaren bertsoak (II).
156. *F. Artola, Bordari, R. Artola*: Aritz beraren adarrak.
157. *Elkar lanean*: Lexoti bertsolaria.
158. *Mari Treku*: Mattin, nere gizona.
159. *Txomin Garmendia*: Denbora pasa.
160. *Txomin Garmendia*: Bizitzaren arian.
161. *A. Zavala*: Kuba'ko gerra.
162. *J.M. Arrieta*: Nere ondar alea. (*Aitua*).
163. *J.C. Arrosagaray*: California-tik kantuz.
164. *A. Zavala*: Mixioetako bertsoak (I).
165. *A. Zavala*: Mixioetako bertsoak (II).
166. *M. Manterola*: Lore apal bat.
167. *J.M. Lertxundi*: Baso tarteko oiua.
168. *P. Lazkano, A. Zavala*: Tiro tartean bertsotan.
169. *Basarri*: Kezka-giroan.
170. *Txomin Garmendia*: Bordaberri'ko gozo-mikatzak.
171. *Txomin Garmendia*: Bertsolari Kurpilla.
172. *Sebastian Salaberria*: Nere soroko emaitzak.
173. *I. Olea*: Otemotxeko arnasa.
174. *A. Zavala*: Kristaubidea bertsotan (I).
175. *A. Zavala*: Kristaubidea bertsotan (II).

176. *A. Zavala*: Ameriketako bertsoak.
177. *Txomin Garmendia*: Erririk-erri.
178. *Basarri*: Bertsolaritzari buruz.
179. *Ataño*: Espetxeko negarrak.
180. *A. Zavala*: Euskal jokoak bertsoan (I).
181. *Ataño*: Zigorpean.
182. *M. Ostolaiz*: Oroipen-kutxa.
183. *A. Zavala*: Euskal jokoak bertsoan (II).
184. *A. Zavala*: Esaera zaarren bilduma berria (I).
185. *A. Zavala*: Esaera zaarren bilduma berria (II).

AUSPOA
LIBURUTEGIA